

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE-FİNANSMAN BİLİM DALI

MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA
(DOKTORA TEZİ)

Alp AYTAÇ

BURSA 2022

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE-FİNANSMAN BİLİM DALI**

**MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA
(DOKTORA TEZİ)**

Alp AYTAÇ

Danışman:

Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU

BURSA 2022

YEMİN METNİ

Doktora Tezi Çalışması olarak sunduğum “MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

04.03.2022

Adı Soyadı: Alp AYTAÇ

Öğrenci No: 711414003

Anabilim/Anasanat Dalı: İşletme/Muhasebe-
Finansman

Programı: İşletme Doktora

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

: Sanatta Yeterlik

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı / Konusu: MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 145 sayfalık kısmına ilişkin, 25/02/2022 tarihinde şahsım tarafından (Turnitin)* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 19'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

04.03.2022

Adı Soyadı: Alp AYTAÇ
Öğrenci No: 711414003
Anabilim Dalı: İşletme
Programı: Doktora
Statüsü: Doktora

Danışman

(Adı, Soyad, Tarih)

Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU
04.03.2022

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Anabilim / Ana sanat Dalı, Muhasebe Bilim Dalı'nda 711414003 numaralı Alp AYTAÇ'ın hazırladığı "MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA" başlıklı DOKTORA tezi ile ilgili savunma sınavı, 06/03/2022 günü 16:00 – 17:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın BAŞARILI olduğuna OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Metin ERDEM
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Seval KARDEŞ SELİMOĞLU
Anadolu Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Yasemin ERTAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

06/03/2022

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Anabilim / Ana sanat Dalı, Muhasebe Bilim Dalı'nda 711414003 numaralı Alp AYTAÇ'ın hazırladığı "MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA" başlıklı DOKTORA tezi ile ilgili savunma sınavı, 06/03/2022 günü 16:00 – 17:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın BAŞARILI olduğuna OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU
Bursa Uludağ Üniversitesi

06/03/2022

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Anabilim / Ana sanat Dalı, Muhasebe Bilim Dalı'nda 711414003 numaralı Alp AYTAÇ'ın hazırladığı "MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA" başlıklı DOKTORA tezi ile ilgili savunma sınavı, 06/03/2022 günü 16:00 – 17:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın BAŞARILI olduğuna OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. Metin ERDEM
Bursa Uludağ Üniversitesi

06/03/2022

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Anabilim / Ana sanat Dalı, Muhasebe Bilim Dalı'nda 711414003 numaralı Alp AYTAÇ'ın hazırladığı "MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA" başlıklı DOKTORA tezi ile ilgili savunma sınavı, 06/03/2022 günü 16:00 – 17:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın BAŞARILI olduğuna OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye
Doç. Dr. Yasemin ERTAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

06/03/2022

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Anabilim / Ana sanat Dalı, Muhasebe Bilim Dalı'nda 711414003 numaralı Alp AYTAÇ'ın hazırladığı "MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA" başlıklı DOKTORA tezi ile ilgili savunma sınavı, 06/03/2022 günü 16:00 – 17:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın BAŞARILI olduğuna OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. Seval KARDEŞ SELİMOĞLU
Anadolu Üniversitesi

06/03/2022

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Anabilim / Ana sanat Dalı, Muhasebe Bilim Dalı'nda 711414003 numaralı Alp AYTAÇ'ın hazırladığı "MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA" başlıklı DOKTORA tezi ile ilgili savunma sınavı, 06/03/2022 günü 16:00 – 17:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın BAŞARILI olduğuna OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

06/03/2022

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Alp AYTAÇ
Üniversite :Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim/Anasanat Dalı: İşletme
Bilim/Sanat Dalı : Muhasebe-Finansman
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı : xix+159
Mezuniyet Tarihi : ...../...../20....
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU

MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE BİR UYGULAMA

Çalışmanın amacı doğası gereği önemli yanlışlık riski yüksek olan muhasebe tahminleri içeren kalemlerin raporlanan kilit denetim konuları içerisindeki oranını tespit etmek ve finansal sürdürülebilirliğin tespitinde kullanılan Altman Z” skor modeli ile kilit denetim konularının sayısı arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu doğrultuda bu çalışmada BIST 100 endeksinde işlem gören ve araştırmaya dâhil edilen işletmelerin finansal tabloları ve bağımsız denetim raporları içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konularının yer alması 2017 yılında yayımlanan “BDS 701: Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi” standardı ile geldiğinden araştırmaya dâhil edilen işletmelerin verileri 2017-2020 yılları arasında kapsamaktadır. Yapılan analizler sonucunda doğası gereği risk ve belirsizlik barındıran muhasebe tahmini gerektiren kalemler kilit denetim konularının büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ayrıca raporlanan kilit denetim konularının sayıları arttıkça da Altman Z” skor modeline göre işletmelerin finansal başarısızlık ve gri bölgeye yaklaştıkları tespit edilmiştir. Bu durum kilit denetim konularının sayısı ile finansal başarısızlık arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları, Denetim Standartları, Muhasebe Tahminleri, Kilit Denetim Konuları, Altman Z” skor, Finansal Başarısızlık.

ABSTRACT

Name and Surname : Alp AYTAÇ
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Business Administration
Branch : Accounting-Finance
Degree Awarded : Doctorate
Page Number : xix+159
Degree Date : ...../...../20....
Supervisor/s : Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU

AUDITING OF ACCOUNTING ESTIMATES AND AN APPLICATION

The purpose of this study is to determine the ratio of the items requiring accounting estimates in the reported key audit matters and to analyze the relationship between Altman Z” score model and reported key audit matters. In this regard, in the research and companies that traded in the BIST 100 index were analyzed using the content analysis method. Since the inclusion of key audit matters in independent audit reports came with the standard “BDS 701: Declaring Key Audit Matters in the Independent Auditor's Report” published in 2017, the companies' data included in the research cover the years 2017-2020. As a result of the analysis, the items that require accounting estimates, which have risks and uncertainties by their nature, constitute the majority of key audit matters. In addition, as the number of reported key audit matters increased, it was determined that businesses approached the gray zone and financial failure according to the Altman Z” score model. This situation reveals that there is a positive relationship between the number of key audit matters and financial failure.

Key Words: Turkish Accounting and Financial Reporting Standards, Auditing Standards, Accounting Estimates, Key Audit Matters, Altman Z” score, Financial Failure.

ÖNSÖZ

Yapılmış bu tez çalışması bir kişinin değil birçok kişinin katkılarından, deneyimlerinden, yol göstericiliğinden ve desteğinden beslenerek doğdu, büyüdü, gelişti ve son halini aldı. Her ne kadar muhasebede sayılar önemli bir yer tutsa da finansal olmayan bilgiler de bir o kadar değerlidir. İsmi geçen kişilerin de bu tez çalışmasına katkıları sayısal karşılığı tarif edilemeyecek kadar kıymetlidir. Tamamlanması yıllar süren bu çalışma yaşanmışlıkları ve hatta kavramını yaşaya yaşaya idrak ettiğimiz COVID-19 pandemisini barındırmaktadır.

Öncelikle akademik hayata adımımı attığımdan bu yana hiçbir konuda bana desteğini esirgemeyen, hiçbir şüphe duymadan her konuda kendisine başvurabildiğim çok değerli “Hocam” Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU’na en derin teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Çok değerli fikirleriyle tezin olgunlaşmasına büyük katkı sağlayan jüri üyelerim Prof. Dr. Metin ERDEM, Prof. Dr. Seval KARDEŞ SELİMOĞLU ve Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ hocalarıma teşekkürleri sunarım.

Bana her zaman bir abla yakınlığıyla öğütlerini ve desteklerini esirgemeyen, lisans dönemimden bu zamana kadar kendilerini tanıma şerefine ulaştığım Doç. Dr. Elif YÜCEL ve Doç. Dr. Yasemin ERTAN’a teşekkürü bir borç bilirim. Araştırma görevliliğine adım attığımdan beri çalışmaktan çok zevk aldığım denetim konusuna beni değerli görüşleriyle yönlendiren Prof. Dr. Adem ÇABUK’a teşekkürlerimi sunarım.

Yapılan bu çalışma aslında uzun yıllar süren bir akademik sürecin çıktısıdır. 2007 yılında Ankara’dan Bursa’ya geldiğimde yüksek öğrenim hayatımın ilk günlerinde İ.İ.B.F. ders panosu önünde tanıştığım ve yıllar geçtikçe “kardeş” bildiğim değerli meslektaşım Dr. Can Efecan AKHAN’a teşekkürlerimi sunarım.

VE

Tabiki de “AİLEM”. Koşullar ne gösterirse göstereyim, hiç bir zaman karamsarlığa düşmemize izin vermeyen, şartlar ne olursa olsun umudumuzu asla kaybetmememizi her defasında hatırlatan, “gün doğmadan neler doğar” sözünün karşılığını bilfiil tecrübe etmemizi sağlayan “Annem” Aynur AYTAÇ ve Ayşegül KAVURMACI, “Babam” Uğur Sami AYTAÇ ve İsmail Hakkı KAVURMACI, “Kardeşim” Aykotalp KAVURMACI ve

“Ablam” Nilay AYTAÇ’ın destekleri olmadan bu aşamaya gelmem mümkün olamazdı. Bir profesyonel gözüyle her daim tez konumda desteklerini veren, her konuda görüşlerine her zaman değer verdiğim, desteğini her daim hissettiğim sevgili “Abim” Arif AYTAÇ’a teşekkürü borç bilirim.

Bu süreç bir kişinin değil bir ekibin işi. Bu ekibin başında ise “Biricik” eşim Ceyda KAVURMACI AYTAÇ yer almakta. Gece gündüz demeden, kendinden önce beni düşünen, çalışma azmimi kaybetmemem için her türlü çabayı gösteren, “sen önce tezine bak, diğerlerine sonra bakarız” diyen biricik eşim, meslektaşım, can yoldaşım... İyi ki varsın. Bu eserin en büyük payı senin. Sen olmadan asla yapamazdım.

Bir “küçük” pay da canım oğlum Gökalp’ime. Kendisi tezimin son yılında aramıza dâhil oldu ancak babasının çalışmalarına hep yardım etti, gerektiğinde onunla çalıştaylara katıldı, eğitimleri dinledi. Canım oğlum iyi ki geldi, sen bize çok iyi geldin.

Çalışmamın denetim alanına ilgisi olan herkese yol gösterici olması dileğiyle.

Alp AYTAÇ

04.03.2022

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	i
İNTİHAL RAPORU	ii
TEZ ONAY SAYFASI	iii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
ÖNSÖZ	xi
İÇİNDEKİLER	xiv
ŞEKİLLER.....	xvii
TABLolar	xvii
KISALTMALAR	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL RAPORLAMA VE DENETİM STANDARTLARI, MUHASEBE TAHMİNLERİ HAKKINDA GENEL KAVRAMLAR

1.1. Finansal Raporlama Standartları	4
1.2. Bağımsız Muhasebe Denetimi ve Denetim Standartları.....	7
2. FİNANSAL RAPORLAMADA MUHASEBE TAHMİNLERİ.....	11
2.1. Muhasebe Tahminlerinin Kâr Yönetimi Açısından Önemi.....	15
2.2. Muhasebe ve Denetim Standartlarında Muhasebe Tahminlerindeki Değişikliklere İlişkin Hükümler	20
2.2.1. Tam Set Standartlarda Muhasebe Tahminleri	20
2.2.2. BOBİ FRS’de Muhasebe Tahminleri	22
3. BAĞIMSIZ MUHASEBE DENETİMİ VE İÇ KONTROL SİSTEMİ.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE ÖNEMLİ YANLIŞLIK RİSKİNİN TESPİTİ

1. MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE GERÇEĞE UYGUN DEĞER VE MUHASEBE TAHMİNLERİNİN ÖNEMİ.....	30
1.1. Tam Set Standartlara Göre Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi	30
1.2. BOBİ FRS’de Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi.....	35
1.3. Gerçeğe Uygun Değer Tahminlerinin Ekonomiye Etkisine İlişkin Literatür Taraması.....	37

2. DENETİM STANDARTLARINA GÖRE GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN VE MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ	45
2.1. İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi.....	45
2.2. Tahminlerdeki Önemli Yanlışlık Riskleri	47
3. MUHASEBE TAHMİNİ GEREKTİREN KALEMLER VE DENETİM SÜRECİ	54
3.1. Finansal Araçlarda Ölçüm, Muhasebe Tahmini ve Denetimi	55
3.1.1. İtfa Edilmiş Maliyet ile Ölçüm.....	57
3.1.2. Gerçeğe Uygun Değer ile Ölçüm	60
3.1.3. Finansal Araçlar için Kullanılan Tahminlerdeki Güçlükler ve İlgili Literatür	64
3.2. Ticari ve Diğer Alacalarda Muhasebe Tahminleri ve Denetimi.....	67
3.3. Satış ve Tahsilat Döngüsü	78
3.4. Stokların ve Satışların Maliyetinin Denetimi	80
3.5. Duran Varlıkların Tahmini ve Denetimi	88
3.6. Garanti Karşılıklarının Tahmini ve Denetimi.....	102
3.7. Kıdem Karşılıklarının Tahmini ve Denetimi.....	106
4. KİLİT DENETİM KONULARI	110
5. FİNANSAL BAŞARISIZLIK	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE TAHMİNLERİ, KİLİT DENETİM KONUSU VE FİNANSAL BAŞARISIZLIK İLİŞKİSİ: BIST 100' DEKİ İŞLETMELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMACI	120
2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	121
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	122
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	124
5. BULGULAR.....	128
SONUÇ	134
KAYNAKÇA.....	137

ŞEKİLLER

Şekil 1: Geleneksel Denetim Süreci	23
Şekil 2: Risk Odaklı Denetim	25
Şekil 3: Gerçeğe Uygun Değer Yönteminin Ekonomik Gerileme ve Yükseliş Dönemlerindeki Etkileri	39
Şekil 4: Müşterek Kontrolün Değerlendirilmesi	72
Şekil 5: İşlem Döngüleri Arasındaki İlişki	79
Şekil 6: Maliyet ve Yeniden Değerleme Modelleri	91
Şekil 7: Değer Düşüklüğü Tespiti Silsilesi	94
Şekil 8: BIST 100 Sektörel Dağılım	129

TABLULAR

Tablo 1: Gerçeğe Uygun Değer Kullanımının Güçlü ve Zayıf Yanları	44
Tablo 2: Altman Z skor modellerinin Eşik Dereceleri	116
Tablo 3: Yıllara Göre Denetim Raporu Türleri	130
Tablo 4: Raporlanan Toplam Kilit Denetim Konularının Sektörel Dağılımı	130
Tablo 5: İşletmelerin Altman Z" Skorlarına Göre İflasa Yatkınlık Durumları	131
Tablo 6: Yıllar Bazında Raporlanan Kilit Denetim Konuları	132
Tablo 7: Finansal Başarısızlık ve Kilit Denetim Arasındaki Korelasyon	133
Tablo 8: Kilit Denetim Konusu Sayısı ve Ortalama Altman Z" Skor İlişkisi	133

KISALTMALAR

A.Ş.: Anonim Şirket

AAA: American Accounting Association

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AICPA: American Institute of Certified Public Accountants

BDS: Bağımsız Denetim Standardı

BIST 100: Borsa İstanbul 100 endeksi

BOBİ FRS: Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı

COSO: Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

DİMM: Direkt İlk Madde ve Malzeme

EPDK: Enerji Piyasası Denetleme Kurulu

FEI: Financial Executives International

FIFO: First In First Out

FTSE: Financial Times Stock Exchange

GDS: Güvence Denetimi Standartları

GKDS: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

GUD: Gerçeğe Uygun Değer

GÜG: Genel Üretim Giderleri

IAASB: International Auditing and Assurance Standards Board

IAPC: International Auditing Practice Statements

IAS: International Accounting Standards

IASB: International Accounting Standards Board

IASC: International Accounting Standards Committee

IFAC: International Federation of Accountants

IFRS: International Financial Reporting Standards

IIA: The Institute of Internal Auditors

IMA: The Institute of Management Accountants

ISA: International Standard on Auditing

KAYİK: Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar
KDK: Kilit Denetim Konusu
KDV: Katma Değer Vergisi
KGK: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KHK: Kanun Hükmünde Kararname
LIFO: Last In First Out
MSUGT: Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
NCFRR: Report of National Commission on Fraudulent Financial Reporting
NGD: Net Gerçekleşebilir Değer
ÖYR: Önemli Yanlışlık Riski
PCAOB: Public Company Accounting Oversight Board
ROD: Risk Odaklı Denetim
SEC: Securities and Exchange Commission
SPK: Sermaye Piyasası Kurulu
TL: Türk Lirası
TMS/TFRS: Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları
TMSK: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UDS: Uluslararası Denetim Standartları
UMS/UFRS: Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları
UMSK: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
VUK: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Hızlı ve güvenilir kararların alınması gereken ticari yaşamda, güvenilir bilgi ihtiyacı tüm paydaşlar açısından büyük öneme sahiptir. Paydaşlar arasında özellikle işletme yöneticileri ve ilgili diğer taraflar güvenilir bilgiye dayanarak karar almaktadırlar. Veri akışının çok hızlı olduğu günümüzde, ölçülemeyecek ve depolanamayacak kadar büyük olan verilerin, güvenilir bilgi ihtiyacına cevap verebilmesi için denetlenmesi gerekir ve “Muhasebe Denetimi” güvenilir bilgi ihtiyacını sağlamada en önemli süreçtir.

Günümüzde mevcut ve potansiyel hissedarlar, yatırımlarını çoğunlukla sınır ötesi işletmelerde gerçekleştirdiklerinden, yatırım kararları için kullanacakları bilgilerin denetlenmiş, güvenilir, karşılaştırılabilir, anlaşılabilir, ihtiyaca uygun ve cari değerleri yansıtan gerçeğe uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle dünya üzerinde ortak bir muhasebe dili oluşturulmasını sağlayan finansal raporlama standartlarına göre hazırlanmış finansal tablolar, hem uluslararası sermaye hareketlerinin, hem de işletme yönetimi ve işletme hakkında karar alması gereken ilgili tarafların kararlarına dayanak olabilecek nitelikte bilgi sağlayan finansal tabloların hazırlanmasını mümkün kılmaktadır. Ancak, bu nitelikteki finansal tabloları hazırlarken, muhasebe tekniğinin gereği olarak sübjektiflik riski bulunan bazı tahminlerde bulunma zorunluluğu vardır. Bu zorunluluklar nedeniyle finansal tabloların gerçeği yansıtmaktan uzaklaşmaması için muhasebe standartlarında muhasebe tahminlerinin hangi yollarla yapılması gerektiğini belirleyen düzenlemeler bulunmaktadır. Finansal tabloların denetiminde denetçinin, bu düzenlemelere hâkim olması, işletme tahminlerinin standartlardaki tahmin yöntemlerine uygun olup olmadığını tespit etmesi gerekir. Kaliteli bir denetim için, tüm denetim işlemlerinin Bağımsız Denetim Standartları'na uygun olarak yapılması gerekir. Bu şekilde denetimden geçmiş finansal tablolar sağlıklı olur ve ihtiyaç duyulan özelliklere cevap verir.

Çalışmamızın temel amaçlarından ilki, doğası gereği risk barındıran ve muhasebe tahmini gerektiren kalemlerin açıklanması ve hangi oranda kilit denetim konusu olarak ele alındığının tespit edilmesidir. Bir diğer amaç ise raporlanan kilit denetim konuları ile

işletmelerin finansal başarısızlık dereceleri arasında bir ilişki olup olmadığının belirlenmesidir.

Çalışmamızın birinci bölümünde finansal raporlama standartları ve bağımsız denetim standartları hakkında kısaca bilgi verilerek, işletme yönetimi tarafından kullanılan muhasebe tahminlerindeki belirsizliklerin nedenleri, muhasebe tahminleriyle kâr yönetimi arasında nasıl bir ilişki olduğu, tam set standartlar ile bağımsız denetim standartlarında muhasebe tahminleriyle ilgili hükümlerin neler olduğu konusu ele alınmaktadır. Ayrıca bu bölümde, bağımsız denetim sürecinde büyük önem taşıyan iç kontrol sistemi ve denetim süreciyle olan ilişkisi hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde güvenilir kanıtlara dayanılarak yapılan tahminlere dayanarak gerçeğe uygun değerin belirlenmesinde tam set standartlar ile Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) kapsamında yer alan hükümlere değinilmiş ve gerçeğe uygun değer kullanımının makro ekonomiye olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur.

Finansal tablolar hazırlanırken birçok muhasebe verisinin tespitinde muhasebe tahminleri kullanılmaktadır. İkinci bölümde muhasebe tahminlerinin yoğun olarak hangi kalemlerde kullanıldığı ve bu hesapların denetiminde denetçinin dikkat etmesi gereken hususların neler olduğu bağımsız denetim standartları çerçevesinde ele alınmıştır. Son olarak yeni denetçi raporlarında yer alan ve denetim raporlarının içeriğini değiştiren kilit denetim konuları ele alınmış ve yoğun muhasebe tahmini gerektiren kalemlerle olan ilişkisi incelenmiştir. Finansal tablo kalemlerini önemli derecede etkilediği için bir risk unsuru oluşturan muhasebe tahminleri ile finansal başarısızlık arasındaki ilişki sorgulanarak, finansal başarısızlığın tahmini için hangi yöntemlerin kullanıldığı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise Borsa İstanbul 100 (BIST 100) endeksinde yer alan şirketlerin 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarına ait finansal tabloları ve bağımsız denetim raporları doküman analizi ile elde edilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu araştırmada muhasebe tahminlerinin ne oranda kilit denetim konusu olarak belirlendiği, en çok hangi konuların kilit denetim konusu olduğu ve finansal başarısızlığın tespitinde literatürde yoğun olarak

kullanılan Altman Z" skor modeli ile kilit denetim konularının sayısı arasındaki ilişki test edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL RAPORLAMA VE DENETİM STANDARTLARI, MUHASEBE TAHMİNLERİ HAKKINDA GENEL KAVRAMLAR

1. FİNANSAL RAPORLAMA VE DENETİM STANDARTLARI

Finansal tablolardaki bilgilerin, finansal raporlama standartlarına uygun olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan muhasebe denetiminde, denetçinin karşılaştırma kriteri, finansal raporlama standartlarındaki düzenlemelerdir. Ülkemizde sermaye piyasasında faaliyette bulunan ve Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar (KAYİK) olarak isimlendirilen işletmelerin finansal tablolarının denetiminde karşılaştırma kriteri, Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları (UMS/UFRS) paralelindeki Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS) kapsamındaki düzenlemelerdir. KAYİK'ler dışında olup bağımsız denetime tabi olan işletmelerin finansal tablolarının denetiminde ise karşılaştırma kriteri olarak, Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) kapsamındaki düzenlemeler kullanılmaktadır.

1.1. Finansal Raporlama Standartları

UMS/UFRS'ler, 1973 yılında kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) tarafından hazırlanmış ve uygulanması için ülkelere tavsiyelerde bulunulmuştur. Kurulun amacı, finansal tabloların sunulmasında gerekli muhasebe standartlarının geliştirilmesi ve uyumu için çalışmak ve bu standartları kamuya açık bir şekilde yayımlamak olarak ifade edilmiştir. 2000 yılına kadar Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (UMSK- (International Accounting Standards Committee (IASC)) adı ile anılan Kurul, yeniden yapılandırma çalışmaları çerçevesinde Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board (IASB)) adını almıştır. 2000 yılına kadar Kurul tarafından yayımlanan standartlar "Uluslararası Muhasebe Standartları-UMS" (International Accounting Standards-IAS) adını taşıırken,

2000 yılından sonra “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları-UFRS” (International Financial Reporting Standards-IFRS) adını almıştır. 2000’li yılların başında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve bazı Avrupa ülkelerinde yaşanan muhasebe ve denetim skandallarının da etkisiyle, UMSK’nın yayınladığı standartlara uyum yönünde dünya çapında bir görüş birliğine varılmış ve ortak bir muhasebe dili oluşturulmuştur.

UMSK, ilke temelli standartlar yayımlayarak, ülkelerdeki farklı muhasebe uygulamalarını ortadan kaldırmakta ve işletmelerin ekonomik durumunu ve performansını daha iyi yansıtacak muhasebe ölçütleri geliştirmektedir. UMSK tarafından yayımlanan UMS/UFRS’lerin önemi ve kullanımı 2005 yılından itibaren önemli ölçüde artmıştır. Mart 2002’de Avrupa Parlamentosu Avrupa Birliği listesindeki tüm işletmelerin en geç 2005 yılında tüm finansal tablolarını mevcut UMS/UFRS’ler ile uyumlu olarak hazırlamalarını onaylamıştır. Aynı tarih itibarıyla birçok ülke ile birlikte Türkiye’de de UMS/UFRS’lere uyum çalışmaları başlatılmıştır (Gençoğlu vd., 2013, ss. 19-20).

Türkiye’de finansal raporlama standartları ile ilgili ilk çalışmalar Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) tarafından kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) tarafından yapılmıştır. TMUDESK’in amacı denetlenmiş finansal tabloların sunumunda ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartları ile muhasebe meslek mensuplarının, denetim faaliyetlerini disiplinli yürütebilmeleri için ulusal denetim standartlarını saptamaktır. Bu doğrultuda Kurul, uluslararası standartların çevirisi olan 19 standart yayımlamıştır (Başpınar, 2004, s. 5). 2003 yılında ise Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) “SPK Finansal Raporlama Standartları’nın Uluslararası Standartlara Tam Uyum Projesini” hayata geçirerek “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Tebliği”ni ve UFRS ile uyumlu 33 standardı yayımlamıştır. Tebliğ uyarınca 2005 yılından itibaren sermaye piyasasında faaliyette bulunan işletmeler UMS/UFRS’leri zorunlu olarak uygulamaya başlamışlardır (İbiş ve Özkan, 2006, s. 32).

Öte yandan 2002-2011 yılları arasında standart oluşturma çalışmaları, 2002 yılında kurulan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yapılmış ve UMS/UFRS'ler yeniden tercüme edilerek Resmi Gazete'de "Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları-TMS/TFRS" olarak yayımlanmıştır.

2011 yılında standartları düzenleme ve yayımlama yetkisi Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK)'na devredilmiştir (Dinç ve Atasel, 2016, s. 268). Kurum yüksek kalitede ve güvenilir bir finansal raporlama ve bağımsız denetim ortamı oluşturmayı kendine vizyon edinmiş, misyon olarak ise finansal raporların uluslararası standartlarla uyumlu olarak düzenlenmesi ve denetlenmesini sağlayacak standartlar koymak, etkin bir kamu gözetimini gerçekleştirmek olarak belirlemiştir (Duman ve Yücenurşen, 2020, s. 51). Türkiye'de bugün UMS/UFRS'lerin tercümesi olan tam set standartlar sermaye piyasasında faaliyette bulunan KAYİK olarak isimlendirilen işletmeler tarafından kullanılmaktadır. Sermaye piyasası dışında olup bağımsız denetime tabi olan işletmeler ise 2018 hesap yılı başından itibaren zorunlu olarak, KGK tarafından 2017 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan BOBİ FRS kapsamındaki düzenlemelere göre finansal raporlama yapmaktadır. BOBİ FRS, temel konularda, TMS/TFRS'ler ile uyumlu olmakla birlikte, tam set standartlara kıyasla daha sade ve kolay uygulanabilecek düzenlemeler içermektedir.

TMS/TFRS'ler ve BOBİ FRS'deki düzenlemeler ticari kârın doğru hesaplanması ile ilgilidir. Bu standartlara göre hazırlanan ve devlet dışındaki işletme ile ilgili diğer tarafların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan finansal tablolar bilgi amaçlı hazırlanan tablolardır ve bağımsız muhasebe denetimine konu olmaktadır. Bir başka deyişle bağımsız muhasebe denetimi, bu raporlama standartlarına göre hazırlanmış finansal tablolar üzerinde uygulanır ve tabloların standart gereklerini karşılayıp karşılamadığı, işletme gerçeklerini yansıtıp yansıtmadığı yönünde yapılan bir çalışmadır.

Türkiye'de 13.1.2011 tarihinde kabul edilip, 4.2.2011 tarihinde 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)" nun 81. maddesine göre "gerçek ve tüzel kişiler münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye

Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorundadır” ibaresi yer almaktadır. TTK madde 397’ye göre “... denetime tabi olan anonim şirketlerin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları denetçi tarafından, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yayımlanan uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarına göre denetlenir.”

Türkiye’de işletmelerin raporlama standartlarına uyumunu kolaylaştırmak ve denetime konu olan kriterleri netleştirmek amacıyla KGK tarafından 13.12.2018 tarihinde “*Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı*” yayınlanmıştır. Bu hesap planının kapsamı “*5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamındaki işletme ve kuruluşlar hariç finansal tablolarını TMS, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğlerine (MSUGT) veya ilgili diğer mevzuata göre hazırlayan işletmeler tarafından kullanılabilir*” olarak ele alınmıştır. Hesap planının amacı “*bilanço usulünde defter tutan teşebbüs ve işletmelerin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını sağlıklı ve güvenilir bir biçimde geçerli finansal raporlama çerçevesine göre izlemesini ve finansal tablolarını geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlamasını sağlayacak bir muhasebe sistemi oluşturabilmeleri, sunulan finansal bilgilerin gerçeğe ve ihtiyaca uygun, anlaşılabilir, doğrulanabilir ve karşılaştırılabilir olma niteliklerinin artırılması, işletmeler tarafından kullanılan hesaplarda ve muhasebeleştirme esaslarında uygulamada tekdüzenin sağlanması ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılması amacıyla hazırlanmıştır.*”

1.2. Bağımsız Muhasebe Denetimi ve Denetim Standartları

Muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen bilgiler tüm paydaşları ilgilendirmekte ve geleceğe yönelik kararların alınmasına yardımcı olmaktadır. Geleceğe yönelik kararların doğru ve güvenilir olması için bilgilerin doğruyu ve gerçeği yansıtması gerekir. Bu da denetim ile sağlanır. Son yıllarda dünya çapında yaşanan muhasebe skandalları, tüm alınan önlemlere rağmen içi boşaltılan bankaların varlığı ve vergi kayıpları ulusal ve uluslararası çevrelerde denetimin önem kazanması ile neticelenmiştir (Özyürek, 2012, s. 96). Denetim olgusu 90’lardan itibaren dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yoğun olarak

tartılmakta ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte denetimin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanması kaçınılmaz hale gelmektedir. Gelişen sermaye piyasaları, bilgi kullanıcılarının değişen ihtiyaçları, yabancı yatırımcıların artması ve uluslararası boyutta ortaya çıkan ve ülke ekonomilerini olumsuz etkileyen yolsuzluk olayları (ENRON, WorldCom gibi) denetim olgusunun boyutlarını değiştiren etkiler yaratmıştır (Kardeş Selimoğlu ve Göktepe, 2007, s. 20). Güçlü ve etkin bir denetim sistemi, mali yapı ve yönetim sistemlerinin güçlendirilmesi arayışlarında ön plana çıkan temel araçların başında gelmektedir. Yaşanan krizlerin temel nedenleri arasında denetim eksikliği önemli yer tutarken, krizle mücadele stratejileri arasında da denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, hesap verebilirlik ve saydamlığın artırılması ile bağlantılı olarak güçlü ve etkin bir denetim sistemi ön plana çıkmaktadır (Köse, 2012, s. 94). Finansal tabloları hazırlayan işletme bünyesinde çalışan muhasebeciler ve denetçiler, işletme içindeki yöneticiler ve işletme dışındaki hissedarlar arasında var olan bilgi asimetrisinin giderilmesinde önemli rol oynamaktadır. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin belirli standart ve ölçütlere uygun, işletmenin durumunu aslına sadık yansıtan biçimde sunulduğunun temin edilmesi gerekmektedir (Memiş, 2016, s. 39).

Bağımsız muhasebe denetiminde denetçi, finansal tablolardaki bilgilerin finansal raporlama standartlarına uygun olup olmadığının denetiminde, denetim standartlarında belirtilen ilkelere uymak zorundadır. Denetim standartları, denetim sürecinde denetçiye rehber görevi görmesinin yanı sıra denetçi ihmalinin değerlendirilmesinde karşılaştırma kriteri olarak kabul edilir (Simunic vd., 2015, s. 222). Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları (GKDS) ilk kez, 1947 yılında Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Kurumu (American Institute of Certified Public Accountants-AICPA) tarafından yayınlanmıştır. Bu standartlar, bir denetim çalışmasında uyulması gereken asgari nitelikleri göstermektedir. GKDS denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmekte yardımcı olan, ona denetim faaliyetinde temel oluşturan genel ilkelerdir (Kardeş Selimoğlu vd., 2019, ss. 69-70). GKDS dışında denetim uygulamalarına yön veren ve dünyada pek çok ülke tarafından kabul gören Uluslararası Denetim Standartları (UDS), Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants-IFAC) tarafından hazırlanmıştır. UDS, IFAC'a bağlı Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulunca (International Auditing and Assurance Standards Board-IAASB)

belirlenmekte ve yayınlanmaktadır. IAASB, Mart 1978 yılında Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi (International Auditing Practice Statements-IAPC) olarak kurulmuştur. 1991 yılında, IAPC denetim rehberi “Uluslararası Denetim Standartları” olarak yeniden adlandırılmıştır. IAPC 2002 yılında IAASB olarak yeniden yapılandırılmıştır. IAASB’nin amacı “bağımsız denetim, gözden geçirme, diğer güvence, kalite kontrol ve ilgili hizmetler alanında yüksek kaliteli standartlar oluşturmak ve ulusal standartlar ile uluslararası standartların yakınlaşmasını sağlamak suretiyle kamuya hizmet etmektir” (Cömert vd., 2013, ss. 20-22). 2004 yılında IAASB’nin UDS’lerin anlaşılabilirliğini artırmak için başlattığı açıklık projesi 2009 yılında Kamu Gözetim Kurumu’nun (Public Interest Oversight Board) onayıyla tamamlanmıştır (www.iaasb.org).

Özyürek (2012), Yılcı vd. (2016) ve Kardeş Selimoğlu vd. (2019)’nin belirttiği üzere Türkiye’de denetime yön veren düzenlemeler ilk kez, TÜRMOB, SPK, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) ve diğer kurumlar tarafından yayınlanmış, ayrıca Bankacılık Kanunu, Sigortacılık Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu’nda da denetime yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Tüm dünyada denetim sürecinde kalitenin ve güvenilirliğin sağlanması için denetim sürecinin de denetlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İlk olarak meslektaş incelemesi (Peer-Review) yöntemi kullanılırken daha sonra bu yöntemin eksikliklerinin gidermek amacıyla ABD’de 2002’de yayımlanan Sarbanes-Oxley yasası ile kamu gözetimi yaklaşımı uygulanmaya başlanılmıştır. Bu uygulama ile denetim çalışmalarının etkin, kaliteli ve güvenilir yapılması amaçlanmıştır (Bozkurt Yazar ve Yalçın, 2019, s. 261).

Türkiye’de sermaye piyasasında faaliyette bulunan işletmelerin bağımsız muhasebe denetimi, ilk kez SPK tarafından yapılan düzenlemeler kapsamında gerçekleştirilmiştir. 13.12.1987 tarihli ve 19663 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “*Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik*” ile konuya ilişkin ilk kapsamlı düzenleme yapılmıştır. Daha sonra, uluslararası gelişmelere paralel olarak yayımlanan Seri: X, No:16 “*Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ*” yürürlüğe girmiş, 12.06.2006 tarihinde ise, IFAC tarafından yayımlanan “*Uluslararası Denetim Standartları (UDS)*” ile uyumlu Seri: X, No:22 “*Sermaye Piyasasında Bağımsız*

Denetim Standartları Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (Okur, 2007, s. 8). 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu 22(d) maddesinde, “sermaye piyasasında bağımsız denetim faaliyetine ilişkin esasları belirlemek ve 22. maddesi uyarınca kamunun zamanında, yeterli ve doğru olarak aydınlatılmasını sağlamak amacıyla, genel ve özel nitelikte kararlar almak ve her türlü mali tablo ve raporlar ile bunların bağımsız denetimlerine ilişkin tebliğler yayımlamak ile SPK yetkilidir” düzenlemesi yer almıştır (Bezirci ve Karasioğlu, 2011, s. 582). Ancak 13.01.2011 tarihinde kabul edilip 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun kabulü ile KGK denetim ile ilgili düzenleme yetkisini SPK’dan devralmıştır. Türkiye’de 2011 yılında 6102 sayılı TTK ve 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile KGK’ya, uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarını oluşturma ve yayımlama yetkisi verilmiş ve Türkiye Denetim Standartları’nın hazırlanması süreci başlatılmıştır (KGK, 2017, s. 52). KGK, finansal raporların uluslararası standartlarla uyumlu olarak düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlayacak standartlar koymayı ve etkin bir kamu gözetimini gerçekleştirmeyi kendine misyon edinirken yüksek kalitede ve güvenilir bir finansal raporlama ve bağımsız denetim ortamı oluşturmayı ise vizyon edinmiştir (KGK, 2019, s. 1).

Denetim standartları, denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olan, ona denetim faaliyetinde ışık tutan genel ilkelere ve yapılan denetimin uygun ve geçerli kabul edilebilmesi için denetçinin bu ilkelere hiçbir şekilde ayrılmaması gerekir (Başpınar, 2004, s. 62). Denetim standartları, denetçilere tarihi finansal tabloların denetiminde sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olan genel yönergelerdir (Arens vd., 2012, s. 32). Uluslararası denetim standartlarının benimsenmesi ile denetlenen tabloların karşılaştırılabilirliği artmış ve finansal tablo kullanıcıları için ortak bir dil oluşturulmuştur. Halen denetim ile ilgili KGK tarafından Resmi Gazete’de yayımlanmış aşağıda sıralanan 8 grup standart seti bulunmaktadır (www.kgk.gov.tr) ve çalışmamızda “Bağımsız Denetim Standartları” ve “Güvence Denetim Standartları” ele alınmaktadır.

- *“Etik Kurallar*
- *Kalite Kontrol Standartları*

- *Bağımsız Denetim Standartları*
- *Sınırlı Bağımsız Denetim Standartları*
- *Güvence Denetimi Standartları*
- *İlgili Hizmetler Standartları*
- *İlke Kararları*
- *Faizsiz Finans Denetim Standartları*

İkinci kısımda çalışmanın temelini oluşturan muhasebe tahminlerinin ne olduğu ve kâr yönetimi uygulamalarında ve standartlarda nasıl ele alındığı konusuna değinilecektir.

2. FİNANSAL RAPORLAMADA MUHASEBE TAHMİNLERİ

İşletme yöneticileri ve paydaşlar için karar verme sürecinde işletmenin finansal tablo tarihindeki gerçek durumu kadar, işletmenin nereye gittiği, işletmenin sürekliliğine zarar verecek unsurların olup olmadığı, ilerleyen yıllarda işletmenin kârlılığı, borç ödeyebilme gücü gibi faktörler de büyük önem taşır. İşletmenin gelecekteki durumu hakkında tahminlerde bulunma yetkisi ve sorumluluğu işletme yönetimine aittir.

“Tahmin”, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te, “akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme, kestirim” olarak tanımlanmaktadır. Tahmin, gelecek ile ilgilidir ve doğası gereği belirsizdir. Ticari hayatta belirsizlik riski de beraberinde getirmektedir.

Tahminin tanımına birçok standartta yer verilmiştir. “Güvence Denetimi Standartları (GDS) 3400 “İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi”” 4. maddeye göre tahmin; “*yönetimin bilgilerin hazırlandığı tarih itibariyle gerçekleştirilmeyi beklediği faaliyetlerle (en iyi tahmine dayalı varsayımlar) ve yönetimin meydana gelmesini beklediği geleceğe ilişkin olaylarla ilgili varsayımlara dayalı olarak hazırlanan ileriye yönelik finansal bilgiler*” anlamına gelir. “TMS 8: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar” standardının 33. maddesine göre ise “*işletme faaliyetlerine özgü belirsizlikler nedeniyle birçok finansal tablo kaleminin değeri tam olarak tespit edilemez,*

ancak tahmin edilebilir ve tahminler, en güncel ve güvenilir bilgilere dayanarak muhakemede bulunmayı gerektirir.” Türkiye Denetim Standartları arasında yer alan “Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 540: Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi” başlıklı standardın amacı, finansal tablolarda yer alan muhasebe tahminleri ve ilgili açıklamaların geçerli finansal raporlama çerçevesi bağlamında makul olup olmadığı hakkında yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmektir.

BDS 540, 3. maddesine göre “yönetimin bir muhasebe tahminini oluştururken kullanabileceği bilgilerin niteliği ve güvenilirliği büyük ölçüde farklılık göstermekte ve bu durum muhasebe tahminleriyle ilişkili tahmin belirsizliğinin derecesini etkilemektedir. Dolayısıyla tahmin belirsizliğinin derecesi, muhasebe tahminlerinin yönetimin kasıtlı veya kasıtsız taraflılığına açık olması da dâhil olmak üzere, söz konusu tahminlere ilişkin “önemli yanlışlık” risklerini etkiler.” Ayrıca standardın 12. maddesinin (ç) bendinde tahmin belirsizliği “tahminin, ölçümündeki kesinlikten yapısal olarak yoksun olmaya açıklığı” olarak tanımlanmıştır.

Tahminler her ne kadar güncel ve güvenilir kaynaklar ele alınarak yapılsa da geleceğin belirsizliği ve tahminleri yapma yetki ve sorumluluğunun yöneticilerde olması, risk derecesini ve finansal tabloların güvenilirliğini etkilemektedir. Yöneticiler, işletmeye ve sektöre ait geçmiş ve bugünkü verilerden hareketle belirli varsayımlar dâhilinde tahmin yapmaya çalışırlar. Bu aşamada işletme yönetiminin muhasebe tahminlerini hangi varsayımlara dayandırdığı ve hangi yöntemleri kullandığı, tahminlerin geçerlilik ve güvenilirliğini etkilemektedir. İşletme yönetimi, piyasa tarafından genel kabul görmüş olan modelleri gözlemlenebilir veriler aracılığıyla kullanıyorsa o zaman muhasebe tahminlerinin önemli yanlışlık riski düşük olacaktır. Ancak, işletmenin kendi geliştirdiği, geniş bir çevre tarafından test edilmemiş özellikteki bir model, gözlemlenemeyen veriler ile kullanılıyorsa bu durumda muhasebe tahminlerinin önemli yanlışlık riski diğer bir ifadeyle yapısal riski yüksek olacaktır.

Muhasebe tahminlerinin belirsizlik ve risk taşımalarının en büyük nedenlerinden biri de tahminlerin sübjektifliğidir. Tahminlerin bu özelliği yönetimin taraflı davranması sonucu

ortaya çıkabilir. BDS 540 madde 12, (e) bendine göre yönetimin tarafsızlığı, “yönetimin bilgilerin hazırlanmasında yansız olamaması” olarak tanımlanır. Bu durum özellikle işletmenin kendi geliştirdiği bir modelin gözlemlenemeyen veriler aracılığı ile kullanılması durumunda ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda yöneticiler tahminleri isterlerse işletmenin kârlılığını yüksek göstermek amacıyla kullanabilecekleri gibi vergi ödememek için kârlılığı düşük göstermek ya da zararı yüksek göstermek için de kullanabilmektedir. Yöneticilerin yapmış olduğu tahminler işletme sürekliliğini etkilediğinden bağımsız denetim çalışmalarında önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Nitekim işletme yönetimi tarafından gerçekleştirilen muhasebe tahminlerine ve işletmelerin sürekliliğine etkisi ile ilgili literatürde birçok çalışma bulunmaktadır.

Beaver (1991), önce varlık ve kaynak tanımını ele almış, daha sonra geleceğin finansal raporlamasında karşılaşılan sorunlar ve çelişkiler üzerinde durmuştur. Tam set standartlarda varlık “*geçmişte olan işlemlerin sonucunda ortaya çıkan, halihazırda işletmenin kontrolünde olan ve gelecekte işletmeye ekonomik fayda sağlaması beklenen değerler*” olarak, borç ise “*geçmiş olaylardan kaynaklanan ve ödenmesi işletmenin ekonomik fayda sağlayabilecek değerlerinde bir çıkışa neden olacak mevcut yükümlülük*” olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada, her iki tanımda da yer alan “geçmiş olaylar” kavramı ele alınarak geçmişte meydana gelen bu olaylara “kritik olay” adı verilmiştir. Bu bağlamda gelecek olaylarla ilgili “kritik olay” kavramından bahsedilmiş ve bu kavramdan sonra gerçekleşen olayları “gelecek olay” olarak ele almıştır. Ayrıca gelecek olayların çok boyutlu özelliği üzerinde durulmuş ve bu durum ile mevcut finansal raporlama çerçevesi arasındaki uyumsuzluktan bahsetmiştir. Buna göre, gelecek olaylar birden fazla alternatifte sahip iken mevcut finansal raporlama çerçevesinde tek bir rakam sunulmaktadır. Sonuç olarak gelecek olayların; bugün ve geçmiş işlemlerden kaynaklandığı, bu olayların tahmininin önlenemeyeceği ve çok boyutluluğu nedeniyle ortaya çıkan sorunlar üzerinde durulmuştur.

Beaver (1991)’a paralel olarak Barth (2006) muhasebe tahminlerinin kullanımında, varlık, kaynak, gelir tanımları üzerinde durmuştur. Gerçeğe uygun değer kavramı ele alınmış, karşılaştırılabilirliğin sağlanması ve daha net kararların alınabilmesi için bu değerlendirme yönteminin kullanımı üzerinde durulmuştur. Farklı varlık ve kaynak

tanımlamalarının ve bunlara yönelik farklı değerleme yöntemlerinin kullanımının gelir hesabı üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

Kaplan ve Reckers (1995) yapmış oldukları çalışmada “Sahte Mali Raporlama Ulusal Komisyonu Raporu” (Report of National Commission on Fraudulent Financial Reporting (NCFRR) tarafından raporlanan yönetim önyargısı tehlikelerinin, muhasebe tahminleri alanında özellikle yoğunluk gösterebileceğini, çünkü yönetimin, muhasebe tahminlerini oluşturmada takdir yetkisine sahip olduğunu ve çoğu zaman yönetimin kararını onaylamak veya sorgulamak için nihai kanıt eksikliği olduğunu vurgulamışlardır.

Glover vd. (2005) çalışmalarında, finansal tablolarda olgu (fact) ve tahmin (forecast) ayrımı üzerinde durmuşlardır. Yaptıkları çalışmada zamanlar arası finansal tablo olgusundan bahsetmişlerdir. Buna göre, finansal tablolar üç sütundan oluşmalı ve bunlar olgu, tahmin ve toplamı yansıtmalıdır. Bunlara ek olarak işletme yöneticilerinin yaptıkları tahminlerden sorumlu olduklarını ve hileye başvurdukları zaman cezalandırılmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Aynı zamanda, mevcut finansal raporlama standartları doğası gereği belirsiz olan tahminlerin kullanımının gerekli olduğunu ortaya koyarken en dikkatli yöneticinin bile geleceğin tahmin edilememesinden dolayı hata yapabileceğini belirtmişlerdir. Çalışmada olgu ve tahmin ayrımı için iki kural belirtilmiştir: Belirsiz olmayan ticari işlemler ile tutar belirsizliği bulunmayan ticari işlemler, olgu olarak kabul edilmiştir. Buna karşılık, gerçekleşmesi ve tutarı belirsiz olan ticari işlemler “tahmin” olarak ele alınmaktadır.

Selling ve Nordlund (2015) muhasebe tahminlerinde yönetimin taraflılığı sorununu, yatırımcı açısından ele almıştır. Tahminlerin objektif ve sübjektif faktörlere dayalı olduğundan finansal tablolarda yer alacak tutarlarda yargının yer alacağına değinmişlerdir. Yönetici yargısını, bu tahminleri BDS 540’ta yer aldığı gibi mevcut olaylar, var olmasını beklediği koşullar ve olmayı beklediği eylemlerle ilgili varsayımlarına dayandırmaktadır. Denetçinin sorumluluğunun ise muhasebe tahminlerinin kabul edilebilirliğine yönelik değerlendirme olduğunu belirtmişlerdir.

Ittonen vd. (2018) yaptıkları çalışmada, bankalarda kâr yönetimi uygulamaları, iç kontrol zaafı ve bankalardaki denetim komitesinde (Audit Committee) profesyonel denetim tecrübesine sahip direktörlerin bulunması arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Buna göre, kâr yönetimi uygulamalarının, yönetim kurulu büyüklüğü ve iç kontrol zaafı ile pozitif bir ilişkisi bulunmaktadır. Analiz sonuçlarına göre denetim tecrübesine sahip kişilerin denetim komitesinde bulunması bankalarda iç kontrol sistemlerinde ciddi eksiklik olma olasılığını da azaltmaktadır. Bunun nedeni ise denetim tecrübesine sahip kişilerin gözetimin etkinliğini artıracaktır. Ayrıca bankalardaki denetim komitesi direktörlerinin denetim tecrübesine sahip olmasının bankaların finansal raporlarının kalitesini artıracığını, kâr yönetimi uygulamalarını ve iç kontrol sistemi eksikliğini azaltacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Muhasebe tahminleri doğası gereği belirsizlik taşıdığından muhtemel yönetim taraflılığı işletmenin projeksiyonlarını, dolayısıyla kâr tahminlerini etkilemektedir. Tahminlerin gerçeği en iyi yansıtacak verileri yansıtması, güvenilirliği artıracığı gibi tahmini kâr rakamlarının da doğru tespit edilmesinde fayda sağlar. İşletmenin geleceği ile ilgili olumlu projeksiyonların varlığı yatırımcıların ilgisini artırırken, tersi durumda yönetim negatif çıkan sonucu pozitif hale döndürebilmek için bugünden hangi aksiyonları alması gerektiği konusunda yol haritası çizebilir. Bu nedenle, tahminler ve kâr yönetimi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

2.1. Muhasebe Tahminlerinin Kâr Yönetimi Açısından Önemi

Gündelik hayatın birçok alanında olduğu gibi tahminin işletmelere ve hazırlanan finansal tablolara önemli etkisi bulunur. Karar alıcılar, işletmenin dününü, bugününü ve geleceğini değerlendirirler. Muhasebe tahmini yapma yetki ve sorumluluğuna sahip işletme yöneticileri, işletmenin gideceği yönü tayin etmede kilit rol oynarlar. İşletmenin yaptığı tahmin çalışmaları kâr ve zarar ile ilişkilendirilir. TMS 8'in 36-40. maddeleri ile BOBİ FRS "Bölüm 3: Muhasebe Politikaları, Tahminler ve Yanlılıklar" standardının 20 ve 22. maddesi muhasebe tahminleri ile kâr yönetimi ilişkisini ortaya koymaktadır.

TMS 8 madde 36'ya göre, “*muhasabe tahminindeki bir değişikliğin etkisi, ya sadece değişikliğin yapıldığı dönemde, ya da, hem değişikliğin yapıldığı dönem hem de gelecek dönemlerde kâr zarara dâhil edilmek suretiyle finansal tablolara yansıtılır.*”

TMS 8, 37 ve 40 arasındaki maddelere göre, “*Muhasabe tahminindeki bir değişikliğin varlık ve yükümlülüklerde değişikliğe yol açması veya bir özkaynak kalemiyle ilgili olması durumunda bu değişiklik, ilgili varlık, yükümlülük veya özkaynak kaleminin, değişikliğin yapıldığı dönemdeki defter değeri düzeltilerek finansal tablolara yansıtılır. Muhasabe tahminindeki bir değişikliğin etkisinin ileriye yönelik olarak finansal tablolara yansıtılması, söz konusu değişikliğin, yapıldığı tarihten sonraki işlem, diğer olay ve koşullara uygulanması anlamına gelir. Muhasabe tahminindeki bir değişiklik yalnızca cari dönemin kâr veya zararını etkileyebileceği gibi, hem cari dönemin hem de gelecek dönemlerin kâr veya zararını etkileyebilir. Örneğin, şüpheli alacak tutarına ilişkin bir tahmindeki değişiklik, yalnızca cari dönemin kâr veya zararını etkiler ve bu nedenle cari dönemde finansal tablolara yansıtılır. Ancak, amortisman tabi bir varlığın faydalı ömrüne veya gelecekteki ekonomik faydasının beklenen tüketim biçimine ilişkin bir tahmindeki değişiklik, cari dönemin amortisman gideriyle birlikte varlığın kalan faydalı ömrünü de kapsayan, gelecekteki her bir dönemin amortisman giderini etkiler. İşletme, cari döneme etkisi olan veya gelecek dönemlere etkisi olması beklenen muhasabe tahminindeki bir değişikliğin niteliğini ve tutarını açıklar. Ancak gelecek dönemler üzerindeki etkinin tahmin edilmesinin mümkün olmaması durumunda işletme, bu etkiyi açıklamaz. Muhasabe tahminindeki değişikliğin gelecek dönemler üzerindeki etkisinin, tahmin edilmesi mümkün olmadığı için açıklanmadığı durumlarda işletme, bu hususu açıklar.*”

BOBİ FRS Bölüm 3 madde 20'de muhasabe politikasında yapılan değişikliğin etkilerinin dönemlerin kâr veya zararına dâhil edilerek ileriye yönelik olarak kayda alınması tam set standartlar ile uyumludur. Madde 22'ye göre “*muhasabe tahminlerinde yapılan değişikliğin niteliği ve söz konusu değişikliğin cari raporlama dönemine ilişkin varlıklar, yükümlülükler, gelir ve giderler üzerindeki etkileri açıklanır.*”

Her iki standart setinde de muhasebe tahminlerinin kâr yönetimi açısından önemi ele alınmıştır. Muhasebe tahminlerinde yapılan değişikliğin gelecek dönemler üzerindeki etkileri ve tutarının bildirilmesi, tahmin değişikliğinin etkilerinin hem cari hem de gelecek dönemde kâr-zarar ile ilişkilendirilmesi muhasebe tahminleri ile kâr yönetimi etkileşimini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Tahminlerde meydana gelen değişikliklerin kâr üzerindeki etkilerinin bildirilmemesi, üçüncü kişilere işletme hakkında yanlış bilgiler sunulmasına neden olacaktır.

Kâr yönetimi, gizli kazanç elde etmek amacıyla yönetimin raporlama sürecine kasıtlı olarak müdahalesidir (Schipper, 1989, s. 92). Kâr yönetimi, hissedarları firmanın ekonomik durumu ve performansı ile ilgili yanlış bilgilendirmek amacıyla devamlılık arz eden müdahalelerdir (Noronha vd., 2008, s. 369). Yöneticilerin çıkarları doğrultusunda genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartlarındaki esnekliklerden faydalanarak bazen de bunları ihlal ederek finansal raporlardaki bilgileri manipüle etmesi kâr yönetimi olarak ele alınmaktadır (Yavuzaslan ve Kalmış, 2016, s. 354). Gürdal (2006), Parlakkaya (2010a), Yükçü ve Gönen (2012) ve Gökğöz (2012) çalışmalarında muhasebe tahminlerinin kâra olan etkilerini TMS 8'i baz alarak örnekler yardımıyla incelemişlerdir. Yapılan bu çalışmalarda, TMS 8'in muhasebe tahminleriyle ilgili hükümlerine yer verilmiş, örnekler vasıtasıyla ileriye yönelik uygulamalarda, yeni elde edilen bilgiler ışığında nasıl bir değişiklik yapılacağı konusu ele alınmıştır. Değişikliklerin yapılmaması, raporlama sürecinde üçüncü kişilerin yanlış veriler ışığında karar almalarına neden olacaktır. Aşağıda, Parlakkaya (2010a) ile Yükçü ve Gönen (2012)'den esinlenerek oluşturulan örnekler, değişen koşullara göre duran varlıkların faydalı ömürlerine ilişkin tahmin değişikliğinin kar üzerindeki etkisini ele almaktadır.

Örnek: B Anonim Şirketi (A.Ş.) faydalı ömür esasına göre amortisman ayırdığı maddi duran varlıkların tümünü 1 Ocak 2018 tarihinde iktisap etmiştir. Söz konusu maddi duran varlıklardan, binalar için 20 yıl, makineler için 10 yıl ve demirbaşlar için 7 yıl yararlı ömür belirlenmiştir. Şirket yönetimi, 1 Ocak 2021'de, maddi duran varlıklarının yararlı ömürlerini yeniden gözden geçirme kararı vermiştir. Bu amaçla, ilgili uzmanlar tarafından belirlenen yararlı ömürler şöyledir: Binalar için 15 yıl, makineler için 5 yıl ve demirbaşlar için 5 yıl.

B A.Ş. doğrusal amortisman yöntemini kullanmaktadır. Şirket varlıklarının iktisap maliyetleri binalar için 30.000 Türk Lirası (TL), makineler için 20.000 TL ve demirbaşlar için 7.000 TL olarak gerçekleşmiştir. B A.Ş.’nin bu uygulaması ile maddi duran varlıkların yararlı ömürlerinin değiştirilmesi sonucunda 31 Aralık 2021 hesap dönemi gelir tablosu üzerindeki etkileri aşağıdaki gibi olacaktır (söz konusu maddi duran varlıkların hurda değerlerinin önemsiz olduğu kabul edilmiştir).

Tahmin değişikliği öncesi amortisman giderleri		
	YILLIK	3 YILLIK (2017-2018-2019)
Binalar	$30.000/20=1.500$	$1.500*3=4.500$
Makine	$20.000/10=2.000$	$2.000*3=6.000$
Demirbaş	$7.000/7=1.000$	$1.000*3=3.000$
Tahmin değişikliği sonrası yıllık amortisman giderleri		
Binalar	$(30.000-4.500)/15=1.700$	
Makine	$(20.000-6.000)/5=2.800$	
Demirbaş	$(7.000-3.000)/5=800$	

1 Ocak 2021 tarihine kadar bina, makine ve demirbaşların yıllık amortisman gideri toplamı 4.500 TL’dir. 1 Ocak 2021 tarihinde yararlı ömürlerde yapılan tahmin değişikliği ile birlikte yıllık amortisman gideri toplam 5.300 TL olmuştur. 800 TL’lik amortisman artışına ($5.300-4.500=800$) bağlı olarak 2021 yılı gelir tablosunda dönem kârı 800 TL düşük raporlanacaktır.

Örnek: K işletmesi, yüksek fiyatlı beyaz eşya ürünleri üretip satmaktadır. Tüm ürünler, 1 yıllık garanti kapsamındadır. 2021 yılı içerisinde, K işletmesi, üretip sattığı araçların kusurlu olduğunu fark etmiştir. Bu nedenle, işletme söz konusu kusurlu üretilen araçlarla ilgili olarak 2021 yılında daha fazla garanti kapsamında talep geleceğini beklemektedir. Buna göre, K işletmesinin garanti karşılıklarında artış meydana gelmektedir. Bu artış, giderleri ya da satılan malın maliyetini artıracığından kârın daha düşük raporlanmasına neden olacaktır.

KGK tarafından hazırlanmış olan “*Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı*” nda, garanti karşılıkları, “*işletmenin satmış olduğu mal ve hizmetlerle ilgili olarak müşterilere alım tarihinden itibaren belirli bir süre içerisinde görülen her türlü üretim veya hizmet kalitesi hatasına ilişkin maliyetleri karşılama garantisi vermesi*

durumunda (malların geri alımı, bakım ve onarımı, hizmetin yeniden sunulması gibi), beklenen garanti yükümlülükleri için ayrılan karşılıkların izlenmesinde kullanılan hesap” olarak tanımlanmaktadır. Hesabın işleyişi ise gerçekleşmesi beklenen karşılıklar “Garanti Karşılıkları” hesabına alacak, “760 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri” ya da “621 Satılan Ticari Mal Maliyeti” hesabına borç kaydedilir.

Örneklerden görüleceği üzere muhasebe tahminleri yeni elde edilen bilgilere göre, mevcut durumun güncellenmesinden kaynaklanmaktadır. Muhasebe tahminlerinde meydana gelen değişiklikler kârda azalışlara ya da artışlara neden olabilmektedir. Bu nedenle işletme yönetiminin tahminlerle ilgili güncel ve objektif bilgilerden yararlanarak tahmin yapması, finansal tablolarda yer alan kâr rakamının karar alıcılarda yaratacağı güvenilirliğin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Kâr yönetimi uygulamaları muhasebenin temel kavramlarından “süreklilik” ilkesinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Kâr yönetimi işletmelerin yapmış oldukları uygulamalardan ve yasa koyucular tarafından yayımlanmış standartlardan etkilenmektedir. 01.01.2006 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanan ve 2019 yılında revize edilen “TMS 37: Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar” standardının amacı “*uygun finansal tablolara alma kıstaslarının ve ölçüm esaslarının karşılıklar, koşullu borçlar ve koşullu varlıklara uygulanmasını ve kullanıcıların bunların nitelikleri, zamanlamaları ve tutarlarını anlamaları için gerekli olan bilgilerin dipnotlarda açıklanmasını sağlamaktır.*” Literatürde kâr yönetiminin TMS 37 ile olan ilişkisi Karacaer (2002), Yükçü ve Yaşar (2013), Suer (2014), Akça ve Gönen (2015), Cebeci ve Cavlak (2018) ve Tosunoğlu ve Cengiz (2019) tarafından araştırılmıştır.

Bunun yanında Dechow ve Dichev (2002) ve Temiz (2018) tahakkuk kalitesi ve kâr süreçliliği, Gücenme Gençoğlu ve Ertan (2012) muhasebe kalitesini etkileyen faktörler ve Yavuzaslan ve Kalmış (2016) kurumsal yönetim uygulamalarının kâr yönetimi üzerindeki etkisi konusunda çalışmalar yapmışlardır.

Muhasebe standartlarında, muhasebe tahminleri yalnızca kâr yönetimi açısından değil, tahminlerin genellikle hangi kalemler için yapıldığı, nasıl bir raporlama yapılacağı,

muhasabe tahminleri ile muhasabe politikaları ve hatalar (yanlılıklar) arasındaki farklılığın neler olduğu konuları da düzenlenmiştir.

2.2. Muhasebe ve Denetim Standartlarında Muhasebe Tahminlerindeki Değişikliklere İlişkin Hükümler

KGK tarafından yayımlanan tam set standartlarda, BOBİ FRS ve BDS'lerde muhasabe tahminleri ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümler, TMS 8, BOBİ FRS Bölüm 3 ve BDS 540 standartları kapsamındadır. Bu bölümde muhasabe tahminleriyle ilgili TMS 8 ve BOBİ FRS hükümleri üzerinde durulacak, BDS 540 ile ilgili detaylı bilgiye ikinci bölümde değinilecektir.

2.2.1. Tam Set Standartlarda Muhasebe Tahminleri

TMS 8 madde 1'de standardın amacı *“muhasabe politikalarının seçilmesine ve değiştirilmesine ilişkin kıstasları belirlemek, muhasabe politikalarındaki ve muhasabe tahminlerindeki değişiklikler ile hataların düzeltilmesine ilişkin muhasabeleştirme esaslarını ve açıklamaları düzenlemek”* olarak açıklanmaktadır.

Muhasebe tahminleri ve politikaları birbirlerini etkilediğinden TMS 8'de muhasabe politikasının ne olduğu ele alınmıştır. Standardın 5. maddesinde muhasabe politikaları tanımı ile birlikte muhasabe tahminlerindeki değişiklik kavramı da ele alınmıştır. Aynı zamanda ileriye yönelik uygulama, geriye dönük uygulama ve geriye dönük yeniden düzenleme kavramları da açıklanmıştır. İlgili maddeye göre muhasabe politikaları *“Finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında uygulanan belirli ilkeler, esaslar, teamüller, kurallar ve uygulamalardır.”* Geriye dönük uygulama ise *“Yeni bir muhasabe politikasının, işlem, diğer olay ve koşullara bu politika baştan beri kullanılıyormuş gibi uygulanmasıdır.”* Muhasebe tahminindeki değişiklik ise, *“varlık ve yükümlülüklerin mevcut durumunun ve bunlarla ilgili gelecekte beklenen fayda ve mükellefiyetlerin değerlendirilmesi sonucunda, bir varlık veya yükümlülüğün defter değerinde veya bir varlığın dönemsel tüketim miktarında yapılan bir düzeltmedir.”* *“Muhasebe*

tahminlerindeki değişiklikler, yeni bir bilgiden veya gelişmeden kaynaklanır ve dolayısıyla hata düzeltmesi değildir.”

TMS 8, 5. maddesinde ileriye yönelik uygulama ve geriye dönük yeniden düzenleme tanımları açıklanmıştır. İleriye yönelik uygulama, “ (1) Yeni bir muhasebe politikasının, bu politikanın değiştirildiği tarihten sonra meydana gelen işlem, diğer olay ve koşullara uygulanması ve (2) Muhasebe tahminlerindeki değişikliğin etkilerinin, değişiklikten etkilenen cari ve gelecek dönemlerde finansal tablolara yansıtılması” şeklinde ifade edilirken, geriye dönük yeniden düzenleme ise “Geçmiş dönem hataları hiç yapılmamış gibi, finansal tablo unsurlarına ilişkin tutarların finansal tablolara alınmasında, ölçümünde ve açıklanmasında düzeltmelerin yapılması” olarak tanımlanmıştır.

TMS 8, madde 5 incelendiğinde hatalar ile ilgili yapılan işlemler geriye dönük yeniden düzenleme kapsamında ele alınmakta olup, muhasebe politikalarındaki değişiklik geriye dönük uygulama olarak değerlendirilmektedir. Ancak muhasebe politikalarının ileriye yönelik uygulaması ile muhasebe tahminleri değişiklikleri “ileriye yönelik uygulama” olarak ele alınmaktadır.

TMS 8, 32-40 maddeleri muhasebe tahminlerindeki değişiklikler ile ilgili hükümleri kapsamaktadır. 32-35 maddeleri arasındaki düzenlemelere göre işletme faaliyetlerine özgü belirsizlikler nedeniyle tahminler kullanılmakta ve tahminler en güncel ve güvenilir veriler ışığında işletme yönetiminin muhakemesini gerektirmektedir. Örnek olarak şüpheli alacaklar, stok değer düşüklüğü, finansal varlık veya yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri, amortismanına tabi varlıkların faydalı ömrü veya gelecekteki ekonomik faydalarının beklenen tüketim biçimleri ve garanti yükümlülükleri hakkında tahmin yapılması gerekebilir. Tahminler finansal tabloların bir parçasıdır ve güvenilirliklerini etkilemezken yeni veriler neticesinde revizyon gerekebilir.

TMS 8 madde 41, hatalar ile ilgili hükmü kapsamaktadır. Bu maddeye göre “*hatalar, finansal tablo unsurlarının finansal tablolara alınması, ölçümü, sunumu ve açıklanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkabilir. Finansal tablolar önemli hatalar içeriyorsa veya işletmenin finansal durumunun, finansal performansının veya nakit akışlarının*

belirli bir şekilde sunumunu sağlamak için kasıtlı olarak yapılmış önemsiz hatalar içeriyorsa, söz konusu finansal tablolar TFRS'lerle uyumlu olmaz. Cari dönemde tespit edilen muhtemel hatalar, finansal tabloların yayımlanması için onaylandığı tarihten önce düzeltilir.” 48. madde muhasebe tahminleri ile hatalar arasındaki farklılığa dikkat çekmektedir. Bu maddeye göre muhasebe tahminleri kesin tutarları yansıtmadığından yeni elde edilen veriler ışığında yapılan düzeltmeler hata düzeltmesi kapsamında değildir.

Geçmiş dönem hataları nedeniyle, geriye dönük yeniden düzenleme ile muhasebe politikalarındaki değişiklik nedeniyle geriye dönük uygulama, sadece tabloların karşılaştırılabilirliği için cari dönem içinde yapıldığından, cari yıl finansal tablolarında kâr yönetimi açısından önem taşımamaktadır.

2.2.2. BOBİ FRS’de Muhasebe Tahminleri

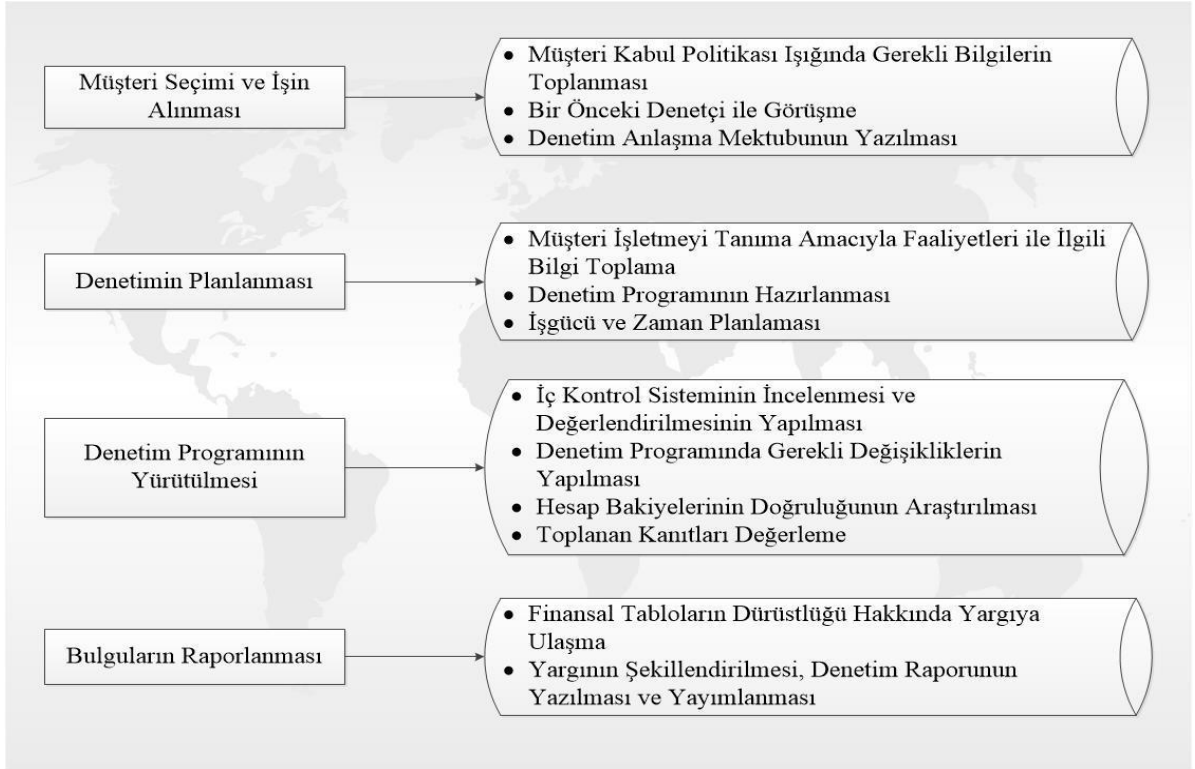
KGK tarafından 2017 yılında yayımlanan BOBİ FRS Bölüm 3’ün 1-15 maddeleri arasındaki hükümler muhasebe politikalarıyla, 16-22 maddeleri muhasebe tahminleriyle, 23-27 maddeleri ise yanlışlıklar ile ilgili hükümleri içermektedir.

Ataman ve Cavlak (2017), Doğan (2017), Gücenme Gençoğlu (2017b) ve Kıymetli Şen ve Özbirecikli (2018) belirttiği üzere genel olarak tam set standartlarda ve BOBİ FRS’de ortak hükümler yer almaktadır. Her iki standartta muhasebe tahminleri ile ilgili bir değişikliğin ileriye yönelik bir uygulama olarak ele alındığı, muhasebe tahminlerinin doğası gereği yeni bir bilgi elde edildiği durumda düzeltme gerektireceğinden hatalar ile karıştırılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Muhasebe tahminleri ile muhasebe politikaları değişikliğini ayırt etmenin zor olduğu durumlarda bu değişikliğin muhasebe politikası değişikliği olarak ele alınması her iki standartta da vurgulanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde BOBİ FRS’nin geriye dönük ve ileriye yönelik uygulama ile geriye dönük düzeltmeye ilişkin hükümleri tam set standartlar ile uyumluluk göstermektedir.

3. BAĞIMSIZ MUHASEBE DENETİMİ VE İÇ KONTROL SİSTEMİ

Bilgi asimetrisi yöneticiler ve hissedarlar arasında eşit bilgi akışının olmamasıdır. Bu eşitsizliğin azaltılması ya da giderilmesi denetim faaliyeti ile yerine getirilmektedir. Finansal tablolarda beyan edilen bilgilerin güvenilirliğinin değerlendirilmesi denetçiler tarafından yapılmaktadır. Bağımsız muhasebe denetimi sürecinden olumlu raporla geçmiş bir işletme yatırımcılar nezdinde pozitif değer olarak görülür. Geleneksel denetim süreci 4 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar: müşteri seçimi ve işin alınması, denetimin planlanması, denetim programının yürütülmesi ve bulguların raporlanmasıdır. Şekil 1, geleneksel denetim sürecinin ana aşamalarını ve bunların hangi alt aşamalardan oluştuğunu göstermektedir.

Şekil 1: Geleneksel Denetim Süreci

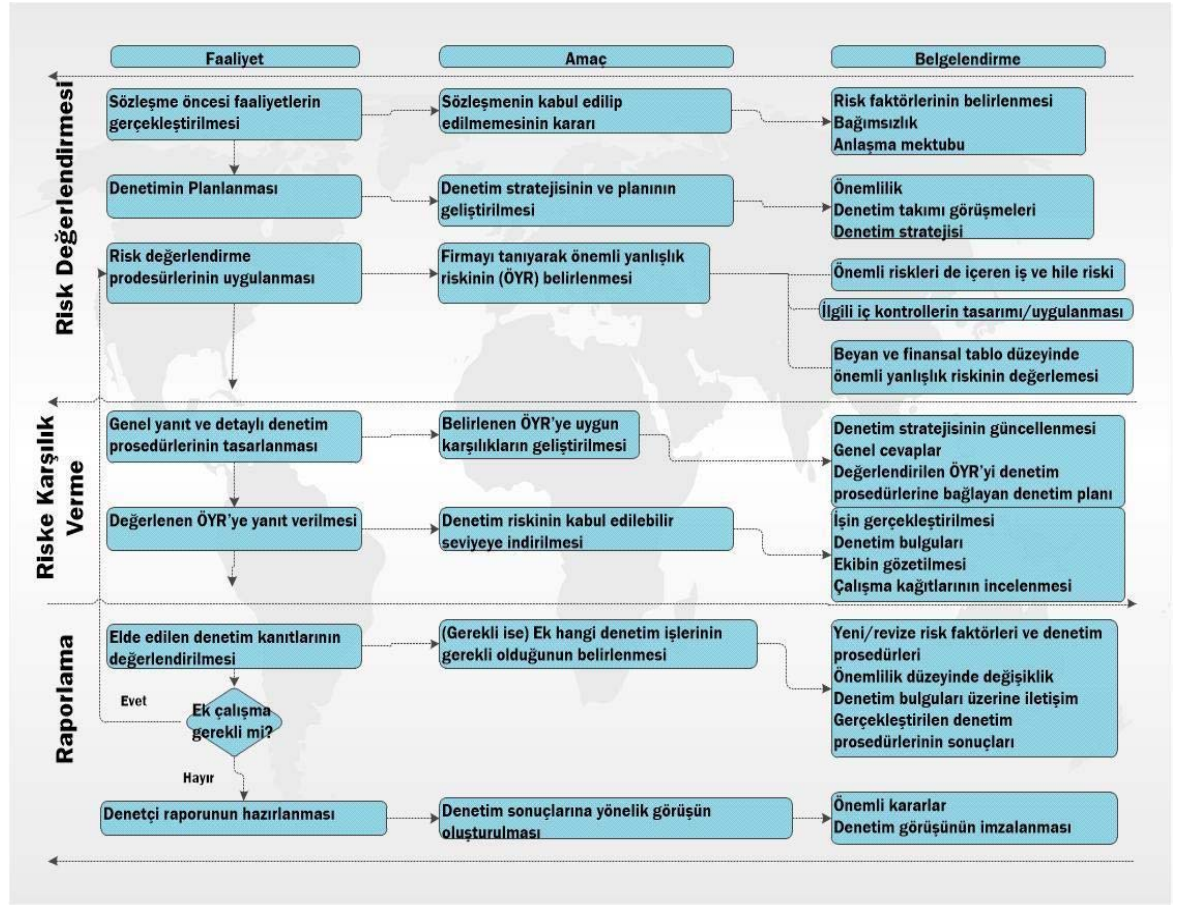
Kaynak: Güredin, 2010, s. 179.

Şekil 1 incelendiğinde denetim programının yürütülmesi aşamasında iç kontrol sisteminin incelenmesi ve değerlendirilmesi süreci yer almaktadır. İç kontrol sistemi yalnızca bu

aşamada değil, denetim sürecinin tüm aşamalarında göz önünde bulundurulmalıdır. Gerek müşteri işletme hakkında gerekli bilgilerin toplanmasında, gerekse denetim planlaması aşamalarında iç kontrol kritik role sahiptir. İç kontrol sisteminin denetçi tarafından değerlendirilmesi, denetim raporu aşamasında da yönlendirici olacaktır. Bu nedenle bağımsız denetim süreci ve iç kontrol sistemi etkileşim içindedir.

IFAC tarafından yayımlanan ve Türkiye’de KGK tarafından orijinal metinlerin çevirisi yapılarak Resmi Gazete’de yayımlanan UDS’ler “Risk Odaklı Denetim (ROD)” sürecini benimsemektedir. Geleneksel denetim sürecinde 4 aşama yer alırken risk odaklı denetim sürecinde 3 aşama yer almaktadır. Şekil 2 risk odaklı denetim sürecini ve bu sürecin alt aşamalarını göstermektedir. Geleneksel denetim sürecinin ilk iki adımı olan müşteri seçimi, işin alınması ve denetim planlaması süreci risk odaklı denetim sürecinin “Risk Değerlendirme” sürecine karşılık gelmektedir. Denetim programının yürütülmesi “Riske Karşılık Verme” sürecine karşılık gelirken her iki denetim sürecinde de son süreç “Raporlama”dır.

Şekil 2: Risk Odaklı Denetim

Kaynak: IFAC, 2018, s. 24.

İç kontrol sistemiyle ilgili ilk çalışmalar AICPA tarafından ele alınırken bu sistemin artan önemi Treadway Komisyonu'nu Destekleyen Örgütler Komitesi (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)) tarafından yayımlanan COSO raporu ile daha da önem kazanmıştır.

COSO, 1985 yılında, hileli finansal raporlamaya yol açabilecek faktörleri inceleyen bağımsız bir özel sektör girişimi olan Hileli Finansal Raporlama Ulusal Komisyonu'na sponsor olmak için düzenlenmiş, kamu kurumları ve bağımsız denetçileri, sermaye piyasası kurulu ve diğer düzenleyiciler ile eğitim kurumları için öneriler geliştirmiştir. Ulusal Komisyon merkezi Amerika olan Amerikan Muhasebe Birliği (American Accounting Association-AAA)), AICPA, Uluslararası Finansal Yöneticiler Enstitüsü (Financial Executives International-FEI), İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal

Auditors-IIA) ve Ulusal Muhasebeciler Birliği (şimdilerde Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü (the Institute of Management Accountants-IMA)) dernekleri tarafından finanse edilmiştir. Sponsor kuruluşların her birinden tamamen bağımsız olan Komisyon, sanayi, kamu muhasebesi, yatırım firmaları ve New York Borsası temsilcilerini barındırmaktadır. Komisyonun ilk başkanı James. C. Treadway Jr. olduğundan genel kabul görmüş ismi olarak “Treadway Komisyonu” kullanılmaktadır. COSO’nun amacı, birbiriyle ilişkili üç konu ile ilgili düşünce liderliği sağlamaktır: kurumsal risk yönetimi, iç kontrol ve hile caydırıcılık (www.coso.org).

COSO raporuna göre iç kontrol; bir kuruluşun yönetim kurulu, yönetimi ve diğer personeli tarafından etkilenen, faaliyetler, raporlama ve uyumla ilgili amaçlara ulaşılmasına ilişkin makul bir güvence sağlamak üzere tasarlanan bir süreçtir (COSO, 2016, s. 1).

İç kontrol sisteminin işletmeler tarafından kurulup işletilmesi Türkiye’de yasal düzenlemeler ile yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. 24 Aralık 2003 tarihinde, 25326 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” nun beşinci kısmı iç kontrol sistemine ayrılmıştır. Madde 55’te iç kontrol “*idarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, malî bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere idare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreçle iç denetimi kapsayan malî ve diğer kontroller bütünü*” olarak tanımlamıştır.

Türkiye’de iç kontrol sisteminin kurulup yaygınlaşması konusunda yasal mevzuatlardan bir diğeri olan TTK’nın 366, 367, 375 ve 378. maddeleri iç kontrol sistemine yöneliktir. TTK madde 366/2, yönetim kurulunun iç kontrol birimlerini kurabileceğine yönelik hüküm içerirken madde 375 şirketin sürekliliğinin sağlanması için iç kontrol sistemine yönelik yönetim kurulunun üzerinde düşen görev ve sorumlulukları içermektedir. Madde 378/1 iç kontrol sisteminin amaçlarına ulaşmasında önemli bir faktör olan riskin erken tespit edilmesine yönelik hükümleri içermektedir.

İç kontrol sistemini kurma ve etkili bir şekilde yürütme sorumluluğu işletme yönetimine aittir. Bu sistemin etkili bir şekilde işletildiğinin bağımsız denetim sürecinde tespit edilmesi denetim sürecine olumlu katkı sağlar. Denetçinin, risk değerlendirme aşamasında, iç kontrol sistemi kurulmuş ve etkili işleyen işletmeleri kabul etmesi, denetim riskini azaltmakta, denetim raporunun kalitesini ve finansal tabloların güvenilirliğini artırmaktadır.

İç kontrol sistemi işletmelerin otokontrol mekanizmasıdır. İç kontrol sistemi işletme içindeki süreçlerin etkinliğini, yasal düzenlemelere uygunluğunu, stratejik hedef ve politikalara uyumunu sağlamaktadır. Kontrol sisteminin etkinliği işletme içerisinde üretilen belgelerin güvenilirlik derecesini de artırır. Bu durum bağımsız denetim sürecinde denetçiye büyük kolaylık sağlar. Etkin işleyen iç kontrol sistemi denetim risk modeline göre kontrol riskinin düşük olduğunu göstermektedir. Kontrol riskinin düşük olması, denetçinin önemlilik düzeyini yüksek tutacağını ve daha az kanıtla daha güvenilir sonuçlar elde edeceğini göstermektedir. Güvenilir kanıtlara sahip olan denetçi güvenilir denetim raporu oluşturabilmekte, bu sayede ortaya çıkaramama riski ve denetim riski düşük olmakta, dolayısıyla denetimin kalitesi artmaktadır.

İç kontrol sisteminin bağımsız denetim sürecine etkisi ve bağımsız denetçilerin bu süreçte dikkat etmesi gereken unsurlar birçok araştırmaya konu olmuştur. Naiker ve Sharma (2009) yaptıkları çalışmada finansal raporlama kalitesine ilişkin iç kontrol sisteminin eskiden denetim ortağı olup şu anda denetim komitesinde yer alan ve firmanın dış denetçileri ile bağı olan/olmayan kişilerin varlığından nasıl etkilendiğini araştırmışlardır. Yazarlara göre, firma ile ilgili önceden tecrübenin bulunmuş olması denetçinin iç kontrol sisteminin etkinliği ile ilgili hem işlem hem de kontrol ortamı seviyelerinde etkili bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, denetim komitesinde profesyonel denetim tecrübesine sahip denetçilerin yer alması ile firmaların iç kontrol sisteminin eksikliği arasında negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Buna ek olarak iç kontrol eksikliği tespit edilen firmalarda hilenin yaygın olduğu, küçük ölçekli oldukları, düşük büyüme hızı gösterdikleri ve sık sık denetçi değişikliği yaşadıkları tespit edilmiştir.

Lee (2018) yaptığı çalışmada halka arz durumunda iç kontrol eksikliği ve denetim ücreti arasındaki ilişkiyi ve bunu hangi faktörlerin etkilediğini araştırmıştır. Yazara göre iç kontrol eksikliklerinin bulunması, denetim sürecinde daha fazla test yapılmasını, kontrollerin genişletilmesini sağlayarak kontrol riskini değerlemeyi gerektirmektedir. Bunun neticesinde daha fazla denetim eforu, daha fazla denetim ücreti talep edilmesine neden olmaktadır. Amerika’da 2005-2015 yılları arasında yaptıkları analiz sonucunda iç kontrol eksikliği mevcut, halka arz olan firmaların daha fazla denetim ücreti ödedikleri tespit edilmiştir. Sonuç olarak, artan kontrol riski ile denetçi denetim prosedürlerini genişletmekte ve risk primindeki artışlar denetim ücretinin yükselmesine neden olmaktadır.

İç kontrol sistemi ve bağımsız denetim arasındaki ilişkiyi ele alan diğer bir çalışma ise Demir vd. (2019) tarafından gerçekleştirilmiştir. Hileli finansal işlemlerin tespit edilme sıklıklarının belirlemek ve iç kontrol sisteminin hileli finansal raporlamayı önlemedeki rolünü ortaya koymaya yönelik olarak yaptıkları anket sonuçlarına göre maddi duran varlıklar için yüksek amortisman ayrılması, stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılmaması, varlıkların yanlış hesap gruplarına kaydedilmesi, bilanço tarihinden sonraki olayların açıklanmaması ve değerini kaybetmiş varlıkların varlıklardan çıkarılmaması, hileli finansal işlemlerde en çok karşılaşılanlardır. Bağımsız denetçi görüşlerine göre iç kontrol sisteminin etkinliğinin sağlanmasının öncüsü olan iç denetim hileli finansal raporlamayı önlemede büyük önem taşımaktadır. Bunun için iç denetçinin denetim standartlarını bilmesi, işletmelerde güçlü bir iç denetim yapısının olması, iç denetçinin mesleki eğitim ve yeterliliğine sahip olması ve iç denetçinin üst yönetim ve denetim komitesi ile koordine bir şekilde çalışması gerekmektedir.

Çoşkun ve Teraman (2018) KGK tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetçilerle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile COSO tabanlı iç kontrol sisteminin etkileri ve bunun bağımsız denetim sürecine etkilerini incelemiştir.

İç kontrol sistemi işletmenin mevcut durumunun stratejik hedef ve politikalara uyum sağlayıp sağlamadığının tespitine yardımcı olmakla birlikte işletmenin gelecekteki hedeflerine ulaşması yolunda önemli rol oynamaktadır. Yöneticiler, işletmenin geçmiş ve

mevcut verilerinden hareketle tahminler yapmaya çalışırlar. Ancak geleceğe ilişkin ortaya çıkabilecek değişimler nedeniyle, yöneticilerin yapacağı tahminler önemli belirsizlik ve risk taşımaktadır. Finansal tablolardaki birçok hesap tahmin gerektirmekte, bu durum da riski arttırmaktadır. Denetçilerin de özellikle tahminlerin yoğun olarak yapıldığı hesaplara yönelik denetim süreçlerini belirlemesi, denetim kalitesini etkilemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ VE ÖNEMLİ YANLIŞLIK RİSKİNİN TESPİTİ

1. MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE GERÇEĞE UYGUN DEĞER VE MUHASEBE TAHMİNLERİNİN ÖNEMİ

İşletmelerde etkin işleyen bir iç kontrol sisteminin varlığı, doğru ve güvenilir finansal tabloların hazırlanmasına yardımcı olmakta ve bağımsız denetçinin işletmeden elde edeceği kanıtların güvenilirliğini artırmaktadır. Ancak, iyi işleyen iç kontrol sistemine sahip işletmelerde bile, muhasebe tahmini içeren hesaplarda önemli yanlışlık riskleri bulunabilir. Muhasebe standartlarına göre hazırlanan finansal tabloların cari değerleri yansıtması ve ilgili tarafların ihtiyaçlarını karşılayan bilgilerin raporlanması için, varlıkların ve borçların gerçeğe uygun değerlerinin tespiti gerekir. Tam set standartlarda ve BOBİ FRS’de finansal araçların, stokların ve duran varlıkların raporlanma tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ilgili standartlardaki düzenlemeler çerçevesinde tespit edilmektedir. Buna göre, raporlama tarihindeki gerçeğe uygun değer, muhasebe tahminlerinin yapılmasını gerektirmektedir. Bir başka deyişle muhasebe tahminleri ile gerçeğe uygun değer arasında önemli bir ilişki mevcuttur.

1.1. Tam Set Standartlara Göre Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi

Finansal tablolarda yer alan varlık ve borçların ölçümü için birçok farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan biri olan tarihsel maliyet güvenilirdir ancak geleceğe yönelik kararların alınmasında kullanılamaz. Tam set standartlarda yer alan ölçüm tekniklerinden biri olan “gerçeğe uygun değer” finansal tablolarda gerçek bilgilerin sunulmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Pamukçu, 2011, ss. 80-81).

Ülkemizde, 2005 yılında tam set standartların uygulanması ile birlikte ölçüm yöntemi olarak “gerçeğe uygun değer (GUD)” kullanılmaya başlanmıştır. Gerçeğe uygun değer ile ilgili yasal çerçeve KGK tarafından yayımlanan tam set standartlardan “*TFRS 13:*

Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü” standardında yer almaktadır. 01.01.2013 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere ilk kez 2012 yılında yayımlanan bu standardın revize edilmiş şekli, 15.01.2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete’de (Mükerrer) yayımlanmıştır. TFRS 13 madde 9’da gerçeğe uygun değer “*piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat*” olarak tanımlanır.

TFRS 13’e göre gerçeğe uygun değer işletmeye özgü değil, piyasa bazlı bir ölçümdür. Bazı varlık ve borçlar için gözlemlenebilir veriler varken bazıları için söz konusu değildir. Ancak her iki durumda da gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı aynıdır (Akgün, 2016, ss. 139-140). Gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı, firmaların mevcut bilgi ve koşullara dayanarak ileride gerçekleştirecekleri işlem fiyatlarını mümkün olan en iyi şekilde tahmin etmektir (Ryan, 2008, s. 3). Standartların uygulanmasıyla birlikte gerçeğe uygun değer yaklaşımının kabul edilmesi büyük bir gelişme olmasının yanı sıra bir varlığın gerçeğe uygun değerinin varlığa sahip olan işletmeden bağımsız ve piyasaya bağlı bir ölçme yöntemi olması ve aynı zamanda tahminlere dayalı olarak hesaplanması nedeniyle her durumda güvenilir olması da beklenmemektedir (Çetinkaya, 2017, s. 70).

Gerçeğe uygun değer, piyasa fiyatını en iyi şekilde tahmin etmeye yönelik bir ölçüm yöntemidir. İşletmelerin projeksiyonlarının güvenilirlik ve geçerliliğinin artması için varlıklarının ve borçlarının piyasa fiyatını en iyi yansıtacak şekilde ölçmesi ve bunun için tahmin yapması gerekir. Muhasebe tahminlerinin doğruluğunun artması gerçeğe uygun değer isabetli belirlenmesine bağlıdır.¹ TFRS 13 madde 11’de “*Gerçeğe uygun değer ölçümü, belirli bir varlık veya borç için yapılır. Bu nedenle, işletme bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini ölçerken, piyasa katılımcılarının ölçüm tarihinde bu varlığı veya borcu fiyatlandırırken göz önünde bulunduracakları özellikleri dikkate alır.*

---

¹ TFRS 13 madde 6, ilgili standardın kapsamına dahil olmayan unsurları ele almıştır. Buna göre, “*TFRS 2: Hisse Bazlı Ödemeler kapsamındaki hisse bazlı ödeme işlemlerine, TFRS 16 Kiralamalar uyarınca muhasebeleştirilen kiralama işlemlerine ve TMS 2 Stoklar’da yer alan net gerçekleştirilebilir değer veya TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü’nde yer alan kullanım değeri gibi gerçeğe uygun değerle bazı benzerlikleri bulunan ancak gerçeğe uygun değer olmayan ölçümlere bu standart uygulanmaz.*”

Bu tür özelliklere örnek olarak varlığın durumu ve konumu ile varsa varlığın satışına veya kullanımına ilişkin sınırlamalar gösterilebilir” hükmü yer almaktadır.

Gerçeğe uygun değerın tespitinde asıl amaç gerçeği en iyi yansıtan piyasa fiyatını tespit etmektir. Standardın 18. maddesine göre; *“Varlık veya borca ilişkin asıl piyasanın bulunması durumunda, ölçüm tarihinde farklı bir piyasadaki fiyat potansiyel olarak daha avantajlı olsa dahi, gerçeğe uygun değer ölçümü asıl piyasadaki fiyatı (bu fiyatın doğrudan gözlemlenebilir olmasına veya başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilmesine bakılmaksızın) yansıtır”*. Standartta görüldüğü üzere temel olan, avantajlı fiyatı yansıtan piyasayı değil asıl piyasayı baz almaktır. Gerçeğe uygun değer aynı zamanda muhasebe sisteminin işleyişini daha doğru ve istenen şekilde uygulanabilmesini sağlamaktadır (Yürekli, 2019, s. 271).

Ölçüm yöntemi kullanırken mümkün olduğunca elde edilecek verilerin gözlemlenebilir olması güvenilirlik ve geçerliliğin sağlanması açısından önemlidir. Buna yönelik TFRS 13 madde 61’de, gerçeğe uygun değer ölçümü yapılırken gözlemlenebilir verilerin üzerinde durulmuştur. İlgili maddeye göre, *“İşletme, gerçeğe uygun değeri ölçmek için yeterli verinin bulunduğu ve koşullara uygun olan, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkararak ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye indiren değerlendirme yöntemlerini kullanır.”* Gerçeğe uygun değer girdileri güncel bilgilere dayalı olmalı, bağımsız kaynaklardan elde edilmeli ve fiyatlama kararlarında piyasa katılımcıları tarafından kullanılmalıdır (Özkan ve Terzi, 2009, s. 40). Değerleme yönteminde gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanılması, yönetimin muhtemel yanlışlığına işaret edebileceği gibi tahminlerin güvenilirliğini de düşürücü etki göstererek önemli yanlışlık riskinin artmasına neden olabilir.

İşletme, gerçeğe uygun değeri ölçmek için yeterli verinin bulunduğu, koşullara uygun olan ölçüm yöntemlerini kullanır. Tam set standarda göre kullanılan üç değerlendirme yöntemi piyasa yaklaşımı, maliyet yaklaşımı ve gelir yaklaşımıdır. Standardın B eki uygulama rehberi olup, bu rehberin içeriğinde gerçeğe uygun değerde kullanılan değerlendirme yöntemlerine ilişkin tanımlar yer almaktadır. Ek B madde 5’de piyasa

yaklaşımı, madde 8’de maliyet yaklaşımı ve madde 10’da ise gelir yaklaşımı aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

Piyasa yaklaşımı, “*özdeş veya karşılaştırılabilir (başka bir ifadeyle benzer) olan varlıklara, borçlara ya da varlıklardan ve borçlardan oluşan bir gruba (örneğin iş) ilişkin piyasa işlemleri sonucu oluşan fiyatları ve diğer ilgili bilgileri kullanır.*”

Maliyet yaklaşımı; “*bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan cari tutarı yansıtır (genellikle cari yenileme maliyeti olarak anılır).*”

Gelir yaklaşımı, “*gelecekteki tutarları (örneğin, nakit akışları veya gelir ve giderleri) tek bir cari (başka bir ifadeyle, iskonto edilmiş) tutara dönüştüren yöntemdir. Gelir yaklaşımı kullanıldığında, gerçeğe uygun değer ölçümü gelecekteki tutarlara ilişkin cari piyasa beklentilerini yansıtır.*” Gelir yaklaşımını esas alan değerlendirme yöntemlerine, “bugünkü değer yöntemi”, “opsiyon fiyatlama yöntemi”, “çok dönemli artı kazanç yöntemi” örnek olarak verilmiştir.

İşletmeler muhasebenin sosyal sorumluluk, tarafsızlık ve tam açıklama kavramları gereği işletme içindeki ve dışındaki kullanıcılara işletme ile ilgili bilgileri doğru, tarafsız ve açıklanması gereken hususları açıklamak durumundadırlar. Bu anlamda işletmelerin finansal tablolarının esas amacı doğru karar verebilmeleri için kullanıcılara tablolardaki varlık ve yükümlülüklerin gerçek değerini yansıtmaktır (Otlu ve Çenberlitaş, 2017, s. 349). Muhasebenin temel kavramlarından “tutarlılık” kavramı, muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade eder. İşletmelerin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur. Tutarlılık kavramı, benzer olay ve işlemlerde, kayıt düzenleri ile değerlendirme ölçülerinin değişmezliğini ve mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörür. Geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda işletmeler uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler (Gücenme Gençoğlu, 2017a, s. 82). TFRS 13 madde 65, gerçeğe uygun değer ölçümünde tutarlılık kavramına ilişkin hükümleri içerir. Buna göre “Gerçeğe uygun değeri ölçmek için kullanılan değerlendirme yöntemleri tutarlı bir şekilde uygulanır. Ancak,

değerleme yöntemindeki veya yöntemin uygulanmasındaki bir değişiklik, değişikliğin mevcut koşullarda gerçeğe uygun değeri aynı derecede veya daha iyi şekilde yansıtan bir ölçümle sonuçlanması durumunda uygundur. Bu durum (a) yeni piyasaların oluşması, (b) yeni bilginin ortaya çıkması, (c) önceden kullanılan bilginin artık var olmaması, (d) değerlendirme yöntemlerinin gelişmesi ya da (e) piyasa koşullarının değişmesi olaylarından herhangi biri meydana geldiğinde ortaya çıkabilir.”

TFRS 13, 72-75 maddeleri arasındaki düzenlemeler, gerçeğe uygun değer ölçümünde kullanılan girdilerin niteliğine göre oluşan değerleri “gerçeğe uygun değer hiyerarşisi” adıyla ele almıştır. Buna göre girdiler, “Seviye 1”, “Seviye 2” ve “Seviye 3” olarak sınıflandırılmaktadır.

Seviye 1 kote edilmiş piyasa fiyatı kullanır, ancak seviye 2 ve 3 gerçeğe uygun değer tahminleri, yöneticiler tarafından belirlenen girdileri ve varsayımları kullanır. Bu hiyerarşi, ekonomik koşulların değeri nasıl etkileyebileceği konusunda zamanında bilgi sağlayabilir, ancak aynı zamanda ölçüm ve sınıflandırmada önemli yönetim takdirine izin verir (Fargher ve Zhang, 2014, s. 185). Seviye 1 girdileri, aktif bir piyasası bulunan varlık/borçların gerçeğe uygun değer ölçümü tarihindeki piyasadaki kote edilmiş fiyatıdır. Bu girdiler, bazı istisnai durumlar haricinde düzeltme yapılmadan kullanılmalıdır. Seviye 2 girdileri, varlığa veya borca ilişkin doğrudan veya dolaylı şekilde gözlemlenebilir olan, Seviye 1 içerisindeki kotasyon fiyatları dışındaki girdilerdir. Seviye 3 girdileri ise, varlığa veya borca ilişkin gözlemlenebilir olmayan girdilerdir. Varlık/borca ilişkin gözlemlenebilir girdiler bulunmadığında, gözlemlenebilir olmayan girdiler gerçeğe uygun değeri ölçmek amacıyla kullanılır. Standarda göre, finansal tabloların dipnotlarında, gerçeğe uygun değer ölçümünde kullanılan değerlendirme yöntemi ve bu yöntemde kullanılan girdilerin hiyerarşi seviyesi açıklanmalıdır (Şerifler, 2019). Seviye 1 girdisinde değerlemeye konu olan unsurun aktif bir piyasası varsa işleme ilişkin kotasyon fiyatı unsurun gerçeğe uygun değeri olarak muhasebeleştirilir. Seviye 2 girdilerde gerçeğe uygun değer tespiti için piyasa, maliyet ve gelir yaklaşımları kullanılır. Seviye 3 girdileri ise değerlemeye konu olan unsurun benzersizliğinin arttığı durumlarda kullanılmaktadır. Tezgah üstü swap işlemleri, yapılandırılmış finans faaliyetlerine dayalı teminatlandırılmış borç yükümlülükleri gibi finansal unsurlar; kullanım amacı itibarıyla

emsalsiz taşınmazlar; veya patent, telif hakları, lisans sözleşmeleri gibi maddi olmayan haklar seviye 3 kapsamında yer alan unsurlardandır (Gökten, 2018, s. 793-796). Seviye 1 özdeş varlıklar veya yükümlülükler için aktif piyasalardaki kote edilmiş fiyatlardan oluşan gözlemlenebilir girdileri, Seviye 2 kote edilen fiyatlar dışındaki gözlemlenebilir girdileri, Seviye 3 ise gözlemlenemeyen girdileri yansıtır (Gonzalez-Sanchez, 2018, s. 90). En büyük öncelik Seviye 1 girdilerine verilirken, en düşük öncelik ise Seviye 3 girdilerine verilmektedir. Firmaların amacı, Seviye 1 girdi kullanımını yükseltmek olmalıdır (Artemyeva, 2016, s. 22-23). TFRS 13, 87. maddesine göre “Gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımına ölçüm tarihinde varlığa veya borca ilişkin piyasa faaliyetlerinin olmadığı veya az olduğu durumlarda izin verilir.”

Tam set standartlarda yer alan gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile dönüştürülen finansal tablolarda mevcut vergi sisteminden farklı olarak “ertelenmiş vergi” farkları ortaya çıkmaktadır. Ertelenmiş vergi, vergi kanunları ile tam set standartlar arasındaki uygulama farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Bozdemir, 2014, s. 79). Söz konusu durum kâr veya zarar tablosunu etkilediğinden gerçeğe uygun değer ölçümünde hangi seviye girdilerin kullanıldığı ve bu bilgilerin dipnotlarda açıklanması güvenilirliği ve geçerliliği artırmaktadır.

1.2. BOBİ FRS’de Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi

BOBİ FRS’ye göre, gerçeğe uygun değer gibi başka bir ölçüm esası belirlenmediği sürece, varlık ve yükümlülükler ilk kayda almada maliyet bedeliyle (tarihi maliyet) ölçülür. BOBİ FRS Bölüm 1 madde 36’da gerçeğe uygun değer, “karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi durumunda ortaya çıkabilecek tutarı” ifade eder. Farklı varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değer belirlenmesi için farklı bölümler içinde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

Stokların dönem sonu ölçümü, BOBİ FRS ve TMS’de benzerlik göstermekte, dönem sonunda maliyet bedeli ile net gerçekleşebilir değerden düşük olanı üzerinden yapılmaktadır (Doğan, 2017, s. 775). Her raporlama dönemi sonunda stokların değer

düşüklüğüne uğrayıp uğramadığı değerlendirilir. Stokların değer düşüklüğüne uğraması durumunda, stokların defter değeri net gerçekleşebilir değerine indirilir.

Tam set standartlarda tüm finansal varlık ve yükümlülükler, itfa edilmiş değeri ile ölçülürken, BOBİ FRS 9. bölümde, bir yıldan uzun vadeli olan finansal varlık ve yükümlülüklerin itfa edilmiş değeri üzerinden ölçüleceği belirtilmektedir. Buna göre, *“bankalardaki vadeli mevduatlar, devlet tahvili, hazine bonosu veya özel sektör tahvil ve bonoları gibi borçlanma aracı niteliğindeki finansal varlıklar ile alınan krediler, ihraç edilen tahvil ve bonolar gibi finansal yükümlülükler de itfa edilmiş değeri üzerinden ölçülür. “Ayrıca, işletmenin özkaynak araçlarına yaptıkları yatırımlar bölüm 9 madde 20 ve 21’e göre, “eğer borsada ve/veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görüyor ise, raporlama tarihinde gerçeğe uygun değerleri (piyasa değeri) üzerinden ölçülür. Borsada ve/veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen özkaynak yatırımları ise, gerçeğe uygun değeri ile değil, maliyet bedeli ile ve varsa değer düşüklüğü zararları düşülerek ölçülür.” Bunun dışında, “Varlığa dayalı menkul kıymetler ve türev finansal araçlar hem ilk kayda almada hem de sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülerek ölçüm farkları kâr veya zarara yansıtılır.”*

BOBİ FRS’de maddi duran varlıkların ilk muhasebeleştirilmesinde maliyet bedeli kullanılırken sonraki ölçümlerde maliyet bedeli ya da yeniden değerlendirilmiş tutar kullanılmaktadır (Uzun, 2018, s. 349). BOBİ FRS Bölüm 13 yatırım amaçlı gayrimenkullerle ilgili düzenlemeleri içerir. Yatırım amaçlı gayrimenkullerin sonraki ölçümlerinde gerçeğe uygun değer ya da maliyet yöntemi kullanılmaktadır. Gerçeğe uygun değer kullanılması durumunda değer artış ve azalışları raporlanırken, maliyet yönteminin kullanılması durumunda yalnızca değer azalışları raporlanmaktadır (Ataman ve Gökçen, 2017, ss. 170-171). BOBİ FRS bölüm 14’te ele alınan maddi olmayan duran varlıklar ilk kayda almadan sonraki ölçümlerde birikmiş itfa payları ve birikmiş değer düşüklüğü zararları düşülmek suretiyle maliyeti üzerinden ölçülür ve değer düşüklüğü tespiti durumunda gider olarak kayıtlanır (Gücenme Gençoğlu, 2017b, ss. 17-18). BOBİ FRS bölüm 19’da finansal durum tablosuna yükümlülük olarak ve diğer bir varlığın maliyetine dâhil edilmediği sürece gider olarak kayda alınan karşılıklar ele alınmıştır. Karşılıklarda tam set standartlarda bugünkü değer kullanılırken, BOBİ FRS’de bu

yöntemin yanında beklenen harcama yöntemi de kullanılmaktadır (Gökçen vd., 2018, s. 442).

Gerçeğe uygun değer yönteminin kullanılmasının ekonomiye olan etkileri birçok akademik çalışmaya konu olmuştur. Özellikle, kriz ortamlarında gerçeğe uygun değer kullanımının ekonomiye olan etkileri bir sonraki başlığın konusunu oluşturmaktadır.

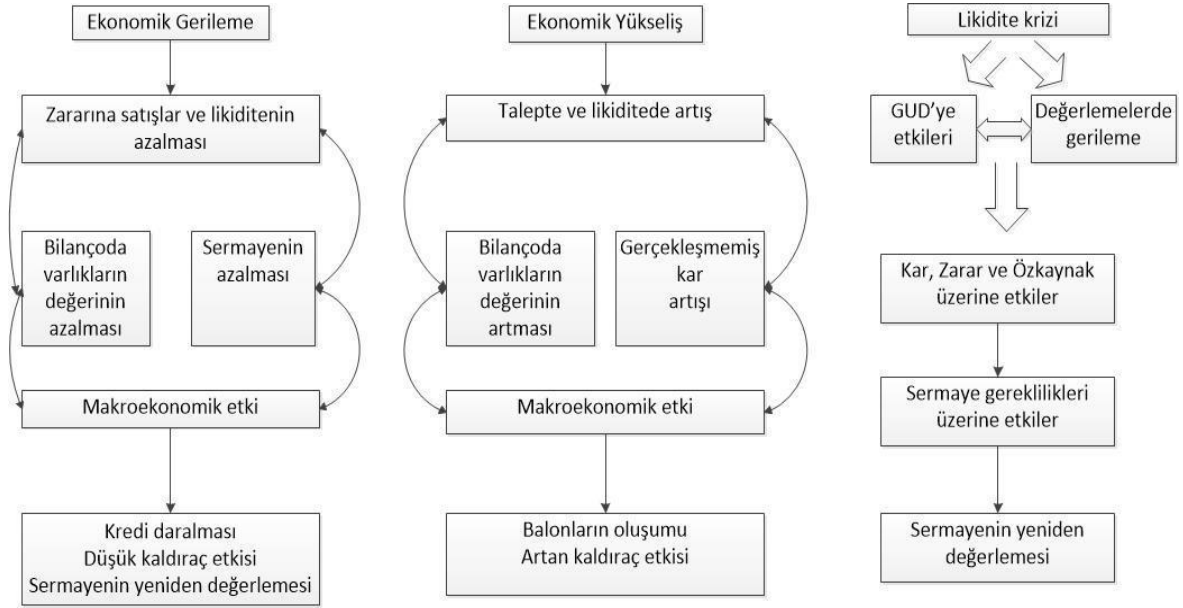
1.3. Gerçeğe Uygun Değer Tahminlerinin Ekonomiye Etkisine İlişkin Literatür Taraması

Gerçeğe uygun değerın tespiti ve işletmelerde kullanımı uluslararası ve ulusal muhasebe standartlarının uygulanmasıyla birlikte artış göstermiştir. Tarihi maliyet ya da alış fiyatı ile değerlendirme yöntemlerinin yerine gerçeğe uygun değer kullanımı birçok soru işaretini de beraberinde getirmiştir. Gerçeğe uygun değer yönteminde göz önünde bulundurulması gereken en önemli unsurlar aktif piyasaların varlığı ve ölçümde kullanılan girdilerdir. Gerçeğe uygun değerde daha önce belirtildiği üzere TFRS 13 hükümlerine göre *“mevcut piyasa koşullarında piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde bir varlığı satmak veya bir borcu devretmek amacıyla söz konusu varlık ya da borcun el değiştirildiği”* varsayılır. Buna ek olarak *“ilgili varlığın satışına ya da borcun devrine ilişkin işlemin varlığa veya borca ilişkin asıl piyasada ya da en avantajlı piyasada gerçekleştiği”* varsayılır. Standart hükümlerine göre ilk olarak göz önünde bulundurulması gereken asıl piyasa yani aktif bir piyasanın bulunmasıdır. Muhasebe tahmini yaparken varsayımlar kullanılmaktadır. Yönetimin tahminleri yaparken kullandığı varsayımların objektiflik derecesi tahminlerin güvenilirliğini, finansal tabloların doğruluğunu ve denetim sürecini etkileyecektir. Gerçeğe uygun değer ile ölçümde aktif bir piyasanın yer alması ve tahminlerde bu piyasanın kullanılması varsayımların objektifliğini artıracaktır. Bu durum BDS 540 *“Muhasebe Tahminleri ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi”* standardının açıklayıcı hükümler ve uygulama A80. maddesi uyarınca da desteklenmektedir. İlgili madde uyarınca *“gerçeğe uygun değere ilişkin tahminlerin ölçüm amacı, varsayımların piyasa katılımcıları tarafından kullanılan varsayımları yansıtmasını zorunlu”* kılar. Tüm piyasa katılımcılarının beklentilerinin aktif piyasa içerisinde yer alması ve fiyatlamların bu bağlamda yapılması

sübjektifliği azaltacak ve gerçeğe uygun değer temelli yapılan tahminlerin güvenilirliğini artıracaktır.

Muhasebe tahminlerinin ve gerçeğe uygun değerin yoğun olarak kullanımı, gerçeğe uygun değerin ekonomiye nasıl bir etkisinin olduğunu açıklamaya yönelik Boyer (2007), Gwilliam ve Jackson (2008), Tokay ve Deran (2008), Gao ve Gaichune (2009), Magnan (2009), Topbaş (2009), Khan (2010), Laux ve Leuz (2010), şınga Mugan ve Hacıhasanoğlu (2010), Parlakkaya ve Çetin (2010), Gökğöz ve şentürk (2015), Gulin ve Hladika (2016), Menicucci ve Paolucci (2016) ve Menicucci ve Paolucci (2017)'nin yaptığı çalışmalar mevcuttur. Bu konudaki çalışmalarda genel olarak öne sürülen argüman, “*ekonomik gerileme döneminde işletmelerin, daralan piyasa nedeniyle sermaye yeterliliklerini sağlamak için zararına satışlara başlayacakları*” yönündedir. Bu durum özellikle kısa dönemli hedeflere odaklanıldığında daha net ortaya çıkmaktadır. Arz fazlası durumunda, elde kalan malların gerçeğe uygun değerle değerlenmesi durumunda fiyatları düşüş gösterir. Fiyatlarda meydana gelen düşüşler, genel bir etki ile diğer işletmelerin de fiyat düşürmesine neden olacaktır. Bu durum makroekonomik olarak kredi daralmalarına ve sermaye yeterliliğinin yeniden değerlendirilmesine neden olacaktır. Likidite krizinin olduğu durumlarda gerçeğe uygun değer, işletmelerin finansal tablolarını ve sermaye yeterliliklerini etkilemektedir. Ekonomik yükselme zamanlarında ise gerçeğe uygun değer, piyasadaki tüm katılımcıların beklentilerini içerdiğinden, piyasadaki olumlu beklentiler, talep artışını beraberinde getirecektir. Artan talep ile likiditede meydana gelen artış, varlıkların ve kârların olduğundan yüksek görünmesine neden olacaktır. Gerçeğe uygun değerin kullanıldığı bir durumda ne zaman bir piyasa ekonomik yükselme döneminde ise, artan finansal varlık fiyatları varlık değerlerinin olduğundan fazla tahmin edilmesine neden olur. Sonuç olarak ekonomik balonlar oluşacaktır. Bu görüş şekil 3'te özetlenmektedir. Literatürdeki çalışmalarda bu görüş ele alınarak gerçeğe uygun değerin ekonomiye pozitif ve negatif etkileri araştırılmıştır.

Şekil 3: Gerçeğe Uygun Değer Yönteminin Ekonomik Gerileme ve Yükseliş Dönemlerindeki Etkileri

Kaynak: Menicucci ve Paolucci, 2017, ss. 47-48.

Laux ve Leuz (2010) yaptığı çalışmada gerçeğe uygun değer için öne sürülen görüşü kriz döneminde bankalar açısından incelemiştir. Amerika'da gerçeğe uygun değer kriz döneminde bankaların sorunlarını arttırdığına yönelik bir sonuca varamamışlardır. Hatta kriz dönemlerinde araştırma kapsamında incelenen 7 bankanın asıl probleminin borç ödeyebilme güçlerine yönelik şeffaflığının sağlanamaması olduğunu belirtmişlerdir. Buna ek olarak, kriz dönemlerinde gerçeğe uygun değer kullanımının negatif değil pozitif etki yaratacağını belirtmişlerdir. Bu durumu, kriz dönemlerinde bankaların gerçeğe uygun değer kullanımı neticesinde düşük değerlendirme yapacaklarından dolayı önlemlerini önceden alma ve krizin etkilerini hafifletme esnekliğine sahip olmaları olarak belirtmektedirler.

Şimga Mungan ve Hacıhasanoğlu (2010) çalışmasında uluslararası kuruluşlarca yayımlanan gerçeğe uygun değer ile ilgili standartları ele almış ve gerçeğe uygun değer için kullanılan yöntem ve girdileri incelemiştir. Elde ettikleri sonuç neticesinde gerçeğe uygun değer kullanımının bırakılmamasını, kriz dönemlerinde asıl sorunun fiyatlandırma sorunu olduğunu belirtmişlerdir.

Gerçeğe uygun değer kullanımının olumlu yönlerini ortaya çıkaran diğer bir çalışma ise Menicucci ve Paolucci (2017) tarafından yapılmıştır. Yazarlar, gerçeğe uygun değer kullanımının konjonktür yanlısı olma özelliği (procyclicality) görüşünü Laux ve Leuz (2010) gibi finansal kriz dönemlerinde bankalar üzerinde incelemişlerdir. Bu çalışma kapsamında, gerçeğe uygun değer bankaların kredi verme olanaklarının azalacağına habercisi mi yoksa finansal krizin alevlendiricisi mi olduğu sorusuna cevap aramışlardır. Elde ettikleri sonuca göre gerçeğe uygun değer kullanımının, finansal krizi alevlendirmede, tersine onun habercisi olduğunu savunmuşlardır. Gerçeğe uygun değer krizin habercisi olma özelliğini taşıması, işletmelerin stratejilerini bu duruma göre ayarlamalarına neden olabilir ve mevcut krizlerin etkilerinin azaltılabilmesine olanak sağlayabilir.

Gerçeğe uygun değer kullanımının ekonomik krizlerin etkilerini daha da artıracak ileri süren çalışmalar da mevcuttur. Boyer (2007) yaptığı çalışmada gerçeğe uygun değer tarihi maliyete göre reaktif olmasının avantajı olduğunu belirtmekle beraber bu özelliğinin aynı zamanda volatilitiyi ve dolayısıyla finansal kırılganlığı arttırdığını öne sürmüştür. Gerçeğe uygun değer piyasa katılımcılarının beklentilerini yansıtmasının spekülasyon koşullarında ekonomik balonların oluşumuna sebep olduğunu ve bu durumun olumsuz sonuçlara neden olacağını belirtmiştir. Sonuç olarak konjonktür yanlısı olma özelliğinin finansal krizlerin etkilerini derinleştirdiğini savunmuştur.

Gwilliam ve Jackson (2008) gerçeğe uygun değer kullanımının etkilerini, ENRON şirketi üzerinden incelemişlerdir. Yazarlar, tarihi maliyet yerine piyasa fiyatı kullanımının gelirin hesaplanmasında volatilitiyi artıracak ileri sürmüştür. Çalışmada, ENRON'un gerçeğe uygun değer kullanım talebinin Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities and Exchange Commission – SEC) tarafından onaylanmasının ardından, finansal tablolarda yapılan değerlemelerin ve yapılan ticari işlemlerin iflasa götürme süreci üzerinde durulmuştur. Yazarlara göre gerçeğe uygun değer kullanımı, yöneticilere takdir yetkisi sunmaktadır. ENRON örneğinde, yöneticilerin bu yöntemi kendi çıkarlarına göre kullanması sonucu hileli işlemler gizlenmiş ve sonuç olarak iflasa sürüklenmiştir. Ancak bu iflas sürecinde gerçeğe uygun değer kullanımı tek başına sorun teşkil etmemektedir. Yazarlar, aynı zamanda bağımsız üçüncü kişiler tarafından yapılan

tahmin değerlemesinin güvenilmezliği konusuna da vurgu yapmışlardır. Buna göre, ENRON rneğinde işletmenin hem danışmanlığını hem de denetimini yapan Artur Andersen denetim şirketinin işletmenin iflasa sürüklenmesinde büyük payı vardır. Eğer, denetim süreci “bağımsız” olarak yapılabilseydi, denetçilerin işletmenin yapmış olduğu hileli işlemleri ortaya çıkarabileceğini savunmuşlardır.

Gao ve Gaichune (2009) yaptıkları çalışmada, gerçeğe uygun değerin piyasa bazlı bir değerleme olmasından dolayı varlıkların gerçek değerlerini yansıtamadığını ve özellikle finansal kriz dönemlerinde işletmelerin finansal performansını olduğundan kötü gösterdiğinden yatırımcıların güvenini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Krizin olmadığı dönemlerde gerçeğe uygun değer kullanımı aktif bir piyasaya dayanmakta ve dolayısıyla seviye 1 girdilerin kullanımı olumlu etki göstermektedir. Ancak yazarlar kriz dönemlerinde aktif piyasaların işlerliğini yitirdiğini, bu nedenden seviye 3 girdilerin kullanımının olduğunu belirtmişlerdir. Her ne kadar yazarlar gerçeğe uygun değerin yatırımcılara şeffaf ve zamanında bilgi verdiğini belirtse de krizler gibi piyasaların normal olmadığı dönemlerde finansal krizlerin etkilerini arttırdığını savunmuşlardır. Bu durumlara yönelik kontrol mekanizmasının arttırılması ve gerçeğe uygun değerin işlevinin arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Magnan (2009) yaptığı çalışmada gerçeğe uygun değerin 2007-2009 krizinde finansal kurumların raporlarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Gerçeğe uygun değer kullanımının kazançların volatilitelerini arttıracığı ve finansal durum ile gerçek durum arasındaki bağlantıyı koparabileceği belirtilmiştir. Hatta gerçeğe uygun değer kullanımına yönelik en büyük eleştirinin şeffaflığı arttırmak yerine seviye 2 ve 3 girdilerinin kullanımı sonucu yöneticilerin takdir yetkilerini arttırdığını belirtmiştir. Yapılan çalışmada Credit Suisse ve Lehman Brothers rnekleri ile gerçeğe uygun değer kullanımı sonucu işletmelerin kısa sreler içerisinde faaliyet krlarında önemli düşüşlerin meydana geldiğini belirtmiştir. Sonuç olarak gerçeğe uygun değerin finansal krizin habercisi değil krizin derinleşmesine neden olan bir faktör olduğunu öne srmştir.

Topbaş (2009) çalışmasında, gerçeğe uygun değer kullanımının finansal kriz ortamında bankaların muhasebe sistemine olan etkilerini incelemiştir. Gerçeğe uygun değerin

etkinliğinin sağlanması için aktif bir piyasanın varlığı belirtilmiş ve kriz ve benzeri dönemlerde istekli tarafların hazır bulunmaması ve piyasalarda oluşan bekleme havasının rayiç değerlerin hesaplanmasını zorlaştıracaklarını belirtmiştir. Aktif piyasanın olmaması seviye 1 girdiler yerine diğer seviyede girdilerin kullanımına neden olmaktadır. Kriz dönemlerinde, bankacılık sektöründe özellikle dış borç geri ödemelerinin ve kredi riskinin problem yaratabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Khan (2010) çalışmasında gerçeğe uygun değerlerin bankacılık sisteminde riski arttırdığını arttırmadığını, piyasalarda yeterli likidite olmadığı durumlarda yöntemin kullanımına yönelik sistematik riskin artıp artmadığını incelemiştir. Bu kapsamda 1988-2007 yılları arasında bankaların aylık finansal durumlarını incelemiştir. Finansal raporlamada gerçeğe uygun değer kullanımı ve piyasada likidite yetersizliği olduğu durumlarda sermayesi zayıf olan ve bu yöntem ile değerlendirilen varlık yüzdesi fazla olan bankalarda olumsuz etkilerin fazla görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Parlakkaya ve Çetin (2010) çalışmalarında 2007 krizini baz alarak gerçeğe uygun değerlerin finansal krizin habercisi mi yoksa sebebi mi olduğunu araştırmıştır. Yöntemin konjonktür yanlısı olma ve krizin habercisi olma özelliklerinin kriz dönemlerinde yaşanan etkiyi artırabileceğini, ancak gerçeğe uygun değerlerin tek başına finansal krizlerin oluşmasına neden olamayacağını belirtmişlerdir.

Gökgöz ve Şentürk (2015) Borsa İstanbul'da (BIST) işlem gören firmaların 2013-2014 yıllarına ait finansal tablolarının dipnotlarını içerik analizi yöntemiyle inceleyerek gerçeğe uygun değer için hangi seviye girdileri kullandıklarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak türev finansal araçların değerlendirilmesinde seviye 2 girdilerinin kullanımı yoğun iken yatırım amaçlı gayrimenkullerin değerlendirilmesinde ise seviye 2 ve 3 girdilerinin kullanımının yoğun olduğunu tespit etmişlerdir. Gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde seviye 2 ve 3 girdilerinin kullanımının fazla olması yönetimin muhtemel taraflılığına işaret etmektedir.

Gulin ve Hladika (2016)'nın literatür çalışmasında finansal kriz dönemlerinde gerçeğe uygun değer kullanımının nasıl etkilendiği ve bu dönemlerde yasa koyucuların nasıl tepki

verdiği araştırılmıştır. Yazarlar özellikle, aktif piyasaların olmadığı dönemlerde yöntemin kullanımını incelemişlerdir. Çünkü bu dönemlerde ölçümde seviye 2 ve 3 girdiler kullanılmaya başlanmakta, dolayısıyla finansal raporlamada yönetimin tarafsızlığı artabilmektedir. Sonuç olarak, aktif piyasaların varlığı durumunda gerçeğe uygun değer kullanımının daha uygun olacağını belirtseler de bu piyasaların bulunmadığı durumlarda mevcut uygulamaların yetersiz kaldığını ve ek düzenlemelerin gerektiği sonucuna varmışlardır.

Literatürde yer alan diğer çalışmaların sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda piyasalarda olumsuzlukların yaşanması durumunda gerçeğe uygun değer negatif etkilerinin görülebilme olasılığı artmaktadır.

Gerçeğe uygun değer kriz dönemlerinde kullanımına yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin incelendiği özet çalışma Menicucci ve Paolucci (2016) tarafından yapılmıştır. Çalışmada, yöntemin kullanımı ve finansal kriz arasındaki ilişki incelenmiş ve Google Scholar, JSTOR, Wiley, ScienceDirect Elsevier, Emerald, EBSCO ve Thomson Reuters gibi veri tabanlarında yayımlanan makaleleri ve bildirimleri araştırma kapsamına dâhil etmişlerdir. Gerçeğe uygun değer kullanımını destekleyen ve karşı duran çalışmaların görüşlerini ele almışlardır. Yöntemin kullanımını destekleyenlere göre, bu değerlendirme yöntemi finansal krizlerin ne sebebi ne de alevlendiricisidir. Karşıt olanlara göre ise aktif olmayan piyasalarda gerçeğe uygun değer kullanımı değerlemeyi olduğundan fazla ya da düşük göstermektedir. Yapılan çalışması neticesinde gerçeğe uygun değer konjonktür yanlısı olma özelliğinin finansal krizlerin derinleştirici etkisine yönelik yeterli kanıt olmadığı ve çoğu yazarın belirttiği üzere finansal krizlerin sebebi olduğuna yönelik çok az sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Buna ek olarak konjonktür yanlısı olma özelliğinin finansal sistemde yaşanan dengesizliklerin temel sebebi olmadığı ve gerçeğe uygun değer yalnızca finansal krizlerin habercisi olduğunu belirtmişlerdir. Son olarak aktif piyasaların varlığı durumunda gerçeğe uygun değer kullanımı yatırımcılara zamanında ve şeffaf bilgi sağlamak ve varlıklara ilişkin ölçümleri daha güvenilir kılmaktadır.

Literatürde yer alan çalışmalara yönelik gerçeğe uygun değer kullanımının güçlü ve zayıf yönleri Tablo 1’de gibi özetlenmektedir.

Tablo 1: Gerçeğe Uygun Değer Kullanımının Güçlü ve Zayıf Yanları

Güçlü Yanları	Zayıf Yanları
<ol style="list-style-type: none"> 1. Gerçeğe uygun değer kullanımı, tüm piyasa katılımcılarının beklentilerini yansıttığından şeffaf ve güvenilir bilgilerin yanında gerçek zamanlı bilgi sunar. 2. Yatırımcı ve kredi verenlerin beklentilerine cevap verir. 3. Güvenilir finansal tabloların sunulması sayesinde finansman ihtiyacı daha kolay karşılanır.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Piyasa katılımcılarının olumsuz beklentileri olması durumunda çarpan etkisi ile “finansal balonlar” oluşur. 2. Firmaların kâr stratejisini istikrarsızlaştırabilir. 3. Finansal kesintiler Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için finansman erişimini zorlaştırır. 4. Girdi seviyelerinde alt seviyelere inildikçe yönetimin takdir yetkisi arttığından finansal tabloların doğruluğu ve güvenilirliği azalmaktadır.

Kaynak: Boyer, 2007, s. 794.

Sonuç olarak, gerçeğe uygun değer kullanımının etkinliği aktif piyasaların varlığı ve seviye 1 girdilerin kullanımının olduğu durumlarda artmakta, yatırımcılara ve kreditorlere şeffaf, güvenilir, zamanında bilgi sağlamakta ve piyasadaki tüm katılımcıların beklentilerini yansıtmaktadır. Ancak, aktif piyasaların olmadığı, ekonomide likidite darlığı yaşandığı koşullarda yani kriz dönemlerinde gerçeğe uygun değerde seviye 1 girdi kullanımı azalmakta, seviye 2 ve 3 girdilerin kullanımının artması sonucu yönetimin muhtemel taraflılığı artmaktadır. Aynı zamanda piyasa katılımcılarının beklentileri yerine bireysel beklentilerin yer alması sonucu güvenilir bilgi ihtiyacı karşılanamamaktadır. Bu koşulların varlığı durumunda da olumsuz özellikler ön plana çıkmaktadır. Ancak, literatürde sıklıkla belirtilen gerçeğe uygun değerın konjonktür yanlısı özelliği olumsuz olarak algılanmamalıdır. Piyasa katılımcılarının olumlu ve olumsuz beklentilerinin yer aldığı gerçeğe uygun değerde işletmeler bu koşullara göre önlem alma kabiliyeti kazanmalıdır. Gerçeğe uygun değerın olumsuz yönlerini gidermek için denetçilere de büyük görev düşmektedir. Özellikle seviye 2 ve seviye 3 girdilerin kullanımının artması durumunda denetçiler yönetimin varsayımlarını, kullandıkları modeli, hangi finansal işlemlere ek önlem alınması gerektiğini tespit etmeli ve bunları denetim raporlarında açıkça belirtmelidirler.

2. DENETİM STANDARTLARINA GÖRE GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN VE MUHASEBE TAHMİNLERİNİN DENETİMİ

Tam set standartlarda gerçeğe uygun değerın tespitinde TFRS 13’de belirtilen gerçeğe uygun değer hiyerarşisine göre, girdi seviyelerinde düşme meydana geldiğinde sübjektif değerlerin kullanımı artmakta, muhasebe tahminlerinin isabet oranı azalmakta ve bu durum finansal tabloların denetiminde önemli yanlışlık riskinin artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de finansal tabloların denetiminde uyulması zorunlu olan bağımsız denetim standartlarında tahminlerin denetimi konusunda düzenlemeler bulunmaktadır. İlk kez 01.01.2013 ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere KGK tarafından uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Denetim Standartları Resmi Gazete’de yayımlanmış, zaman içerisinde uluslararası standartlarda meydana gelen değişiklikler dolayısıyla Türkiye Denetim Standartlarında da güncellemeler yapılmıştır. Söz konusu güncellemeler nedeniyle KGK tarafından, ilgili yıllarda yapılacak denetimlerde uygulanacak Türkiye Denetim Standartları setleri oluşturulmuştur. Güvence Denetimi Standartları grubunda yer alan “GDS 3400: İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi” içinde gerçeğe uygun değerın denetimine yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıca Bağımsız Denetim Standartları grubunda yer alan “BDS 540: Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi”, “BDS 570: İşletmenin Sürekliliği” ve “BDS 315: İşletme ve Çevresini Tanımak Suretiyle “Önemli Yanlışlık” Risklerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi” standartları kapsamında da muhasebe tahminlerinin denetimine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

2.1. İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi

Dünyada yakın zamana kadar tarihi finansal bilgilerin denetimi ön planda iken, son dönemlerde yaşanan ekonomik krizler neticesinde güvence hizmetlerine olan talep artış göstermiştir (Yanık ve Öztürk, 2016, s. 155). Birçok karar alıcı tarihi finansal bilgilere verilen denetim görüşü ile yetinmemekte, geleceğe ilişkin finansal bilgileri karar alma sürecinde daha aktif olarak kullanmaktadır (Uyar, 2016, s. 1553). İleriye yönelik finansal bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına sunulması, özellikle finansal araçların

değerlendirilmesi, işletme risklerinin belirlenmesi ve diğer tüm ilgili tarafların işletme ile ilgili çeşitli kararlar alabilmeleri açısından önem kazanmıştır (Özer, 2017a, s. 135). Geleceğe yönelik bilgiler özellikle işletme yönetiminin, potansiyel yatırımcıların, hisse sahiplerinin, kredi verenlerin, düzenleyici kurumların ve diğer ilgili kişilerin kullanımı için açıklanmaktadır (Schelluch ve Gay, 2006, s. 653). Geleceğe yönelik açıklanan bilgiler ileride belirli tarihte (finansal durum tablosu) ya da dönemde (kâr ya da zarar tablosu) öngörülen tablo olarak tanımlanmakta ve denetçiler için bu tablolara yönelik güvence sunmak önemli fırsat ve riskleri içermektedir (Arens vd., 2012, s. 801).

Geleceğe yönelik finansal bilgilerin sunulması işletme yönetiminin tahminini gerektirmektedir. Muhasebe tahminleri daha önce de belirtildiği gibi sübjektif özelliğe sahiptir, yüksek risk taşır ve önemli yanlışlık riskini artırır. Bu nedenle tahminlerin denetlenmesi süreci de ayrı bir zorluk teşkil eder. İleriye yönelik finansal bilgilerin incelenmesinde dikkat edilmesi gereken hususları içeren “GDS 3400” standardının amacı *“en iyi tahmine ve hipoteze dayalı varsayımlara yönelik inceleme prosedürleri de dâhil olmak üzere, ileriye yönelik finansal bilgilerin incelenmesine ve raporlanmasına ilişkin denetimler için standart belirlemek ve bu konularda rehberlik sağlamaktır.”* Standardın 9. maddesi tahminlerin denetiminde denetçi zorlukları üzerinde durmaktadır. İlgili maddeye göre *“ileriye yönelik finansal bilgilerin dayandırıldığı varsayımların değerlendirilmesine ilişkin mevcut kanıt türleri dikkate alındığında, denetçinin varsayımlarda “önemli yanlışlık” bulunmadığı yönünde pozitif bir görüş vermek için yeterli tatmin düzeyine ulaşması zor olabilir. Bu GDS kapsamında yönetimin varsayımlarının makul olup olmadığı raporlanırken, denetçi yalnızca orta düzeyde bir güvence sağlar.”* Denetçi, raporunu hazırlarken ileriye yönelik finansal bilgilerin kullanım amacı, önemli yönetim varsayımlarının tamlığı (bütünlüğü) ve yönetimin ileriye yönelik finansal bilgilere ilişkin sorumluluklarının kabulü ile ilgili olarak yönetimden yazılı açıklama alır.

Tahminleri yapma yetkisine sahip işletme yönetimi ölçülebilir, doğrulanabilir ve işletme gerçeklerini yansıtan varsayımlar kullanmalı ve işletme varlık ve kaynaklarının değerlerini gerçeğe uygun bir şekilde ölçmelidir.

Gerek işletme yöneticileri gerek yatırımcılar açısından işletmenin gideceği yön büyük önem taşır. İşletme yöneticileri mevcut verilerden faydalanarak muhasebe tahminleri aracılığıyla işletmenin gideceği yönü tayin eder. İleriye yönelik finansal bilgilerin denetlenmesi ve güvence denetim standartları taşıdığı önem nedeniyle akademik çalışmalara konu olmuştur. Yanık ve Öztürk (2016), Dinç ve Atabay (2016), Uyar (2016) ve Özer (2017b) ileriye yönelik finansal bilgilerin incelenmesinde temel dayanak olan GDS 3400'ü, Yanık ve Çil Koçyiğit (2014) ileriye yönelik finansal bilgilere ilişkin oluşturulan raporların standarda uygunluğunu, Özer (2017a) ise meslek mensuplarınca raporlarda yer alması gereken hususları incelemiştir.

2.2. Tahminlerdeki Önemli Yanlışlık Riskleri

“Bazı finansal tablo kalemleri kesin olarak ölçülemez, sadece tahmin edilebilir. Yönetimin bir muhasebe tahminini oluştururken kullanabileceği bilgilerin nitelik ve güvenilirliği büyük ölçüde farklılık gösterir ve bu durum muhasebe tahminleriyle ilişkili tahmin belirsizliğinin derecesini etkiler. Dolayısıyla tahmin belirsizliğinin derecesi, muhasebe tahminlerinin yönetimin kasıtlı veya kasıtsız taraflılığına açık olması da dâhil olmak üzere, söz konusu tahminlere ilişkin “önemli yanlışlık” risklerini etkiler” (BDS 540, madde 2). Varsayım hatalarından ve yönetimin manipülasyonundan etkilenen tahminler finansal raporların güvenilir, geçerli ve ilgili olmasına zarar verir (Ding vd., 2020, s. 1). Tahmin sürecinde yer alan kişiler etik davranmalı ve herhangi bir çıkar çatışması oluşumunu önlemelidirler (Sacer vd., 2016, s. 410).

Önemli yanlışlık riski, finansal tabloların denetim öncesinde önemli bir yanlışlık içermesi riskidir (BDS 200, madde 13(h)). Bozkurt (2015), Yılcı vd. (2016) ve Kardeş Selimoğlu vd. (2019)'un bahsettiği üzere önemli yanlışlık riskinin yapısal risk ve kontrol riski olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır. Yapısal riskleri önlemek için kurulan iç kontrol sistemleri makul güvence sağladığından kontrol riski de kısmen devam etmektedir. Önemli yanlışlık riski müşteri işletme kaynaklı olup bu riske denetçi etki edememektedir. Önemli yanlışlık riskleri, karmaşık hesaplamalar ve muhasebe tahminlerinin de yer aldığı genellikle alışılmadık önemli işlemler veya yargısal durumlardan kaynaklanmaktadır (Cömert vd., 2013, ss. 2015-216).

Muhasebe tahminlerinin denetimi birçok standardın kapsamına girmekle birlikte özellikle BDS 540 standardında detaylı ele alınmıştır. Standardın ilk sürümü, 1/1/2013 tarihinde ve sonrasında başlayan hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 24/01/2014 tarihli ve 28892 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış, son güncelleme 1/1/2020 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 31/12/2019 tarihli ve 30945 (4.Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Standart, “*muhasabe tahminleri ve ilgili açıklamalara ilişkin yanlışlıkların değerlendirilmesine yönelik hüküm ve açıklamalar ile yönetimin muhtemel taraflılığına ilişkin göstergeleri*” kapsamaktadır.

BDS 540, 11. maddeye göre denetçinin amacı “*finansal tablolarda yer alan muhasabe tahminleri ile ilgili açıklamaların geçerli finansal raporlama çerçevesi bağlamında makul olup olmadığı hakkında yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmektir.*” Muhasebe tahminlerinin denetimi ile ilgili denetçi risk değerlendirme prosedürleri kapsamında yapısal risk ve kontrol riskini belirlemeye yönelik kanıt toplamaktadır.

Yapısal risk, iç kontrol sistemi dikkate alınmadan önemli yanlışlıklara olan açıklıktır. Karmaşık hesaplamalar ve muhasabe tahminlerine dayalı hesaplamalar gibi örnekler yüksek risk içerir. Teknolojik gelişmeler gibi dışsal faktörler de yapısal riski etkilemektedir. Yapısal risk birçok faktörden etkilendiğinden genellikle değerlemesi zordur ve riski yüksek olarak kabul edilmektedir (Haskins ve Dirsmith, 1995, s. 63; Barndt vd., 2016, s. 128). Yapısal risk değerlendirilirken denetçi aşağıdakiler hakkında kanıt toplar (Cipriano vd., 2016, s. 14-15):

- *İşletmenin ana ürünleri, içinde bulunduğu sektör ve rakipleri hakkında bilgi,*
- *Üst yönetimin bakış açısı,*
- *İşletmede ve sektörde yakın zamanda yaşanan gelişmeler,*
- *İşletmenin ekonomik çevresinin değerlendirilmesi için yapılan analitik prosedürler,*
- *Finansal tablolarda yer alan tutarların hesaplamalarının karmaşıklık derecesi,*
- *Hesaplamalarda yönetim yargısının ne derecede kullanıldığı,*
- *Hile ihtimalinin değerlendirilmesi.*

Yüksek yapısal risk tespit edilmişse, tahminlerin de belirsizliği söz konusu olmaktadır. Tahminlerde çok sayıda ve doğrudan ilişkili olmayan verilerin kullanımı, birden fazla veri setinin kullanımının gerekliliği, verilerin elde edilmesinin veya kullanımının zor olduğu durumlar yapısal riskin yüksek olduğu ve tahmin belirsizliği içeren durumlara örnek verilebilir.

Kontrol riski ise bir hesap kalemi ya da döngüde yanlışlıkların katlanabilir sınırı aşması durumunda müşteri işletmenin iç kontrollerinin bunu önleme veya ortaya çıkarma konusunda başarısız olma olasılığının denetçi tarafından değerlendirilmesidir (Kardeş Selimoğlu vd., 2019: 206). Kontrol riskine yönelik değerlendirme yapılırken denetim hedefleri belirlenir, işletmenin mevcut kontrol yapısı belirlenir, kontroller ile denetim hedeflerinin eşleştirilmesi yapılır, önemli yanlışlığın tespiti ve değerlemesi yapılır ve elde edilen bulgular üst yönetimden sorumlu olanlara iletilir (Arens vd., 2012, ss. 308-312). Ayrıca denetçinin kontrol riskine yönelik tespit yapabilmesi için finansal tabloların denetlenebilir olup olmadığının tespiti, yönetimin dürüstlüğü ve daha düşük kontrol riskinin mümkün olup olmayacağına belirlenmesi gerekir (Cömert vd., 2013, s. 259). Yapısal risk ve kontrol riskine yönelik genel olarak denetçi aşağıda belirtilen hususlar hakkında kanıt toplamalıdır:

- İşletme ve çevresi hakkında bilgi,
- İşletmenin iç kontrol sisteminin etkinliği,
- Muhasebe tahminlerine yönelik olarak varsa uzmanların çalışmaları,
- Tahminlerde kullanılan yöntemler, varsayımlar, verilerin güvenilirlik ve geçerliliği ve bunların finansal raporlama çerçevesine uygunluğu,
- Tahminlerde kullanılan yöntem, varsayım ve verilerde yönetimin taraflı olup olmadığı,
- Geçmiş dönemlerde yapılan tahminlerin sonuçları.

İşletme yönetimi, yapmış olduğu tahminlere ilişkin elde ettiği sonuçları finansal tablolarda raporlar. Finansal tablolarda raporlanan tutarlar yönetimin nokta tahminini yansıtmaktadır. BDS 540, 12. madde (d) bendinde yönetimin nokta tahmini “*bir muhasebe tahmininin finansal tablolara alınması veya finansal tablolarda açıklanması için*

yönetim tarafından seçilen büyüklük” olarak ifade edilmiştir. Tahminlerin denetimi sürecinde denetçi, işletme yönetimi tarafından belirtilen bu büyüklüğün gerçek durumu yansıtıp yansıtmadığı konusunda denetim kanıtı elde eder. Bu kapsamda ya uzman çalışmalarından faydalanır ya da denetçi kendi tahmin aralığı ya da nokta tahminini gerçekleştirir. Yapılan bu çalışmalar neticesinde yönetimin nokta tahmini ile denetçi tarafından bulunan büyüklük arasında fark varsa bu farkın nedenleri işletme üst yönetiminden sorumlu olan kişilerle paylaşılır ve nedenleri araştırılır.

İşletme yönetimi tarafından yapılan tahminlerde kullanılan yöntemlerin, varsayımların ve verilerin güvenilirliği ve geçerliliği tahminlere yönelik *“önemli yanlışlık riskinin”* tespitinde büyük önem taşır. Bu bağlamda denetçi, yöntemin varsayım ve verilerinin finansal raporlama çerçevesine uygunluğu, kullanılan yöntemin genel kabul görmüş bir yöntem mi, yoksa işletme tarafından geliştirilen bir yöntem mi olduğu, kullanılan varsayımlarda yönetimin tarafı olup olmadığı, kullanılan verilerin gözlemlenebilir veriler olup olmadığı konularında kanıt toplar. Bu işlemler sonucunda yönetimin tarafılığına ilişkin göstergeler varsa işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliği test edilir. Elde edilen sonuçlar tahminlerin *“önemli yanlışlık riskini”* ve toplanacak kanıt sayısını etkilemektedir. Bu işlemlerin yanında işletme yönetimi tarafından *“duyarlılık analizi”* yapıp yapılmadığı hususunda denetçi bilgi toplar. BDS 540, A42. Maddesine göre bu analiz *“muhasabe tahmininin oluşturulmasında kullanılan bir veya daha fazla varsayıma dayanarak ölçümün değişme seviyesini göstermekte ve alternatif sonuçlarının etkilerini belirtmektedir.”* A103. maddeye göre duyarlılık analizi, bir muhasabe tahmininin parasal büyüklüğünün farklı varsayımlara göre nasıl değiştiğini içerir. Duyarlılık analizi, *“kötümser”* ve *“iyimser”* senaryolar dâhil, bazen yönetim tarafından bir dizi sonuç aralığı olarak nitelendirilen çeşitli sonuç senaryolarının geliştirilmesine yol açabilir.

Yönetim tarafından geliştirilen tahmin aralığına yönelik Smieliauskas (2012) güvenilir aralık ve muhasabe tahminleri arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Muhasabe tahminlerinin güvenilirliği güvenilir aralık ile ilişkisine bağlıdır. Yönetim güvenilir aralığı belirlerken gerçeğe en yakın şekilde yansıtmalıdır. Eğer bu aralık çok geniş belirlenirse yapılan bütün tahminler kabul edilir anlamını taşıyacak ve hatalı bilgilerin finansal tablolara girmesine neden olacaktır. Smieliauskas (2012), güvenilir aralık ve muhasabe tahmini ilişkisinde üç

durumdan bahsetmektedir: Muhasebe tahmini nirvanası, muhasebe tahmini problemi ve muhasebe tahmini kâbusu. Muhasebe tahmini nirvanasında, güvenilir aralıkta yer alan tahminlerin hiçbiri önemli yanlışlık riski barındırmamaktadır. Muhasebe tahmini probleminde, güvenilir aralıkta yer alan muhasebe tahminlerinin önemli yanlışlık riski barındırma ihtimali vardır. Muhasebe tahmini kâbusunda ise güvenilir aralıkta bulunan bütün tahminler önemli yanlışlık riski içermektedir. Denetçiler ve işletme yönetimi, bu aralığı belirlerken güncel, güvenilir ve geçerli verilerden faydalanmalı ve ekonomideki değişkenleri mümkün olduğu kadar modellemeye dâhil etmelidir.

Duyarlılık analizinin yapılmış olması farklı seviyelerde alternatif sonuçları gösterse de kullanılan varsayımlarda yönetimin tarafsızlığına ilişkin göstergelerin tespit edilmesi durumunda “önemli yanlışlık riski” yüksek olacaktır.

Muhasebe tahminleri işletmenin projeksiyonunu gösterir ve yatırımcıların kararlarını etkiler. Finansal tablolarda yer alan bu tutarların güvenilir, geçerli ve gerçek durumu en yakın şekilde göstermesi tablolara olan güvenilirliği arttırmaktadır. Bu nedenle tahminlerin denetimi kritik öneme sahiptir. Bu önem, BDS 540, A114. maddesinde de belirtilmiştir. Bu maddeye göre “denetçinin bir muhasebe tahmini ve bunun ilgili açıklamalarıyla bağlantılı bir tahmin belirsizliğine ilişkin değerlendirmesi, denetçinin dikkatini önemli ölçüde gerektiren bir konu ise “Kilit Denetim Konusu (KDK)”” olabilmektedir.

Muhasebe tahminlerinin denetiminde denetçinin, BDS 540 yanında “BDS 260: Üst Yönetimden Sorumlu Olanlarla İletişim”, “BDS 315: İşletme ve Çevresini Tanımak Suretiyle Önemli Yanlışlık Risklerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi”, “BDS 330: Bağımsız Denetçinin Risk olarak Değerlendirilmiş Hususlara Karşı Yapacağı İşler” ve “BDS 570: İşletmenin Sürekliliği” standartlarında belirtilen hükümleri de göz önünde bulundurması gerekmektedir.

BDS 540 A75. maddesinde, BDS 540’ın BDS 570 ile ilişkisine değinilmiştir. Buna göre, “Bazı durumlarda, bir muhasebe tahminiyle ilişkili tahmin belirsizliği, işletmenin

sürekliliğini devam ettirme kabiliyeti hakkında ciddi bir şüphe uyandırabilir. BDS 570 bu tür durumlara ilişkin hükümler içerir ve bu konuda rehberlik sağlar.”

“BDS 570: İşletmenin Sürekliliği” standardı ilk kez, 1/1/2013 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 2014 yılında yayımlanmış, son güncelleme ise 1/1/2017 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 24/03/2017 tarihli ve 30017 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. BDS 570 uyarınca bağımsız denetçinin amacı “Finansal tabloların hazırlanmasında yönetimin işletmenin sürekliliği esasını kullanmasının uygunluğu hakkında yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmek ve yönetimin bu esası kullanmasının uygunluğuna ilişkin bir sonuca varmak ve elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak işletmenin sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı konusunda bir sonuca varmaktır.”

Muhasebe tahminleri neticesinde elde edilen veriler işletmenin sürekliliği üzerinde şüphe uyandırıyorsa, bağımsız denetçi BDS 570 hükümlerini de göz önünde bulunduracaktır. Standardın 16. maddesi uyarınca işletmenin sürekliliğini tehlikeye düşürecek olay ve şartların belirlenmesi durumunda denetçi, “nakit akışı, kâr tahminleri ve diğer ilgili tahminlerin yönetimle birlikte analiz ve müzakere edilmesi ve dava ve iddiaların mevcudiyeti ve bunların sonuçları ile finansal etkilerinin tahminine ilişkin yönetimin yaptığı değerlendirmenin makul olup olmadığı konusunda işletmenin hukuk müşavirinin sorgulanması” gibi denetim prosedürlerini uygular.

Muhasebe tahminlerinin denetimi sürecinde göz önünde bulundurulması gereken diğer bir standart ise “BDS 315: İşletme ve Çevresini Tanımak Suretiyle “Önemli Yanlışlık” Risklerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi” standardıdır. Bu standart ilk kez 1/1/2013 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 2013 yılında yayımlanmış, son güncelleme 1/1/2017 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 13/12/2017 tarihli ve 30269 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Standardın 3. maddesi uyarınca denetçinin amacı, “işletmenin iç kontrolü dâhil işletme ve çevresini tanımak suretiyle, finansal tablo ve

yönetim beyanı düzeylerinde hata veya hile kaynaklı “önemli yanlışlık” risklerini belirlemek ve değerlendirmek ve böylece “önemli yanlışlık” riski olarak değerlendirilen risklere karşı yapılacak işlerin tasarlanması ve uygulanması için bir dayanak oluşturmaktır.” Denetçi, muhasebe tahminlerini değerlendirirken yönetimin taraflılığına, kullanılan varsayımlara ve yöntemlere, objektif girdilerin kullanılıp kullanılmadığı konularını ele alır. Bu kapsamda denetçi, yöneticilerin beyanlarında “önemli yanlışlık” olarak değerlendirdiği hususlar konusunda uygulanacak denetim prosedürlerinde BDS 315 hükümlerini de göz önüne alacaktır.

BDS 315, madde 28, (c) ve (d) bendi denetçinin, hangi risklerin ciddi risk olduğu konusunda yargıda bulunurken mütalaa edeceği asgari hususları belirtir. “İşlemlerin karmaşıklığı ve riskle ilgili finansal bilgilerin ölçümündeki -özellikle geniş bir aralıkta ölçüm belirsizliği içeren ölçümlerdeki – sübjektiflik derecesi” bu hususlar arasındadır. Muhasebe tahminlerinin karmaşıklığı ve sübjektifliğinden dolayı denetçi, muhasebe tahminlerini ciddi risk içeren alanlar içerisinde değerlendirmelidir. Aynı zamanda ilgili standardın A135. maddesinde “önemli yanlışlık” riskleri değerlendirilirken ilgili olabilecek sayısal olmayan açıklama örneklerine yer verilmiştir. Gelecek hakkında yapılan varsayımlar dâhil, tahmin belirsizliğinin kilit kaynakları bu örneklerden bir tanesidir. Muhasebe tahminlerine ve hasılatın finansal tablolara alınmasına ilişkin muhasebe ilkeleri farklı yorumlanmaya açık olduğundan standardın A143. maddesine göre yüksek “önemli yanlışlık” riski içermektedir.

Denetçinin, muhasebe tahminlerinin denetiminde yararlanacağı diğer bir standart ise “BDS 330: Bağımsız Denetçinin Risk Olarak Değerlendirilmiş Hususlara Karşı Yapacağı İşler” standardıdır. Bu standart BDS 315 uyarınca denetçi tarafından belirlenen ve değerlendirilen “önemli yanlışlık” risklerine karşı yapılacak işlerin tasarlanması ve uygulanmasına yönelik denetçinin sorumluluklarını düzenler (BDS 330, madde 1). Muhasebe tahminleri “önemli yanlışlık” riski yüksek olarak değerlendirilen bir alan olduğundan denetçi BDS 330 hükümlerini de göz önünde tutar.

Muhasebe tahminlerinin denetimi konusunda tek bir standardın hükümleri yeterli olmamaktadır. Muhasebe tahminleri, geçmiş ve mevcut verilerden hareketle işletmenin

gideceği yön hakkında bilgi vermektedir. Bu sürecin gerçekleştirilebilmesi için işletmenin sürekliliği, önemli yanlışlık risklerine karşılık uygulanacak denetim prosedürleri, işletmeyi ve çevresini tanıma, işletmenin iç kontrol sisteminin işlerliğinin tespiti gibi konular tahminlerin denetimi sürecinde denetçiye kolaylık sağlamaktadır.

3. MUHASEBE TAHMİNİ GEREKTİREN KALEMLER VE DENETİM SÜRECİ

Finansal tablo kalemlerinin bazılarının değerleri işletme faaliyetlerine özgü ve geleceğin belirsizliği nedeniyle tam olarak tespit edilemez, ancak tahmin edilebilir. Tahminler, finansal tablolar hazırlanırken kullanılmaktadır ve doğru ve güvenilir kaynaklardan elde edilen verilerle yapılan tahminler finansal tabloların güvenilirliğine zarar vermemektedir. Finansal tablolarda muhasebe tahmini gerektiren birçok kalem bulunmaktadır. TMS 8 madde 32'ye göre *“şüpheli alacaklar, stok değer düşüklüğü, finansal varlıkların ya da yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri, amortismanı tabi varlıkların faydalı ömrü veya gelecekteki ekonomik faydalarının beklenen tüketim biçimleri ve garanti yükümlülükleri”* tahmin içeren hesaplara örnek verilebilir. Aynı zamanda BDS 540 A1. maddesinde *“stok değer düşüklüğü, maddi duran varlıkların amortismanı, altyapı varlıklarının değerlemesi, finansal araçların değerlemesi, devam etmekte olan bir hukuki davanın sonucu, beklenen kredi zararları karşılığı, sigorta sözleşmesi yükümlülüklerinin değerlemesi, garanti yükümlülükleri, emeklilik fayda yükümlülükleri, hisse bazlı ödemeler, varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri, değer düşüklükleri vb. kalemler”* tahmin gerektiren kalemlere örnek verilebilir. İşletme yönetiminin yargısı muhasebe tahminleri sürecinde yer aldığından risk artmaktadır. Riskin makul seviyelerde tutulması için tahmin gerektiren kalemlerde doğru, güvenilir ve zamanlı veri elde edilmesi büyük önem taşır. Tahmin gerektiren işlemlerin ve kalemlerin önemliliği KGK tarafından yayımlanan yıllık dosya inceleme raporlarında da görülmektedir. Yapılan dosya incelemelerinin amacı bağımsız denetimin ve kalite kontrol sisteminin kalitesini artırmaktır. Bu kapsamda 2016 yılında 29 denetim dosyası incelenirken 2018 yılında bu sayı 76'ya çıkmıştır. Yapılan denetim işlemlerinin incelenmesi sonucunda özellikle stoklar, hasılat, maddi duran varlıklar ve işletmenin sürekliliği konularında önemli eksiklikler tespit edilmiş, yıllar geçtikte bu işlemlerde eksikliklerle karşılaşma oranı artış

göstermiştir. Bu kalemlerde denetim sürecinde karşılaşılan eksikliklerin artması denetim riskini arttırmakta, dolayısıyla finansal tabloların güvenilirliğine olumsuz etki etmektedir. Bu nedenlerden muhasebe tahmini gerektiren kalemlerin neler olduğu, tahminin hangi aşamalarda gerekli olduğu ve bu hesapların denetiminde hangi unsurlara dikkat edilmesi konusu bu kısımda ele alınmıştır.

3.1. Finansal Araçlarda Ölçüm, Muhasebe Tahmini ve Denetimi

Finansal araçlar tasarruf sahiplerine gelecekte nakit akışı sağlamakta ve fon fazlasına sahip olanlar ile fon ihtiyacı duyanlar arasında köprü görevi görmektedir. Sahip olduğu bu fonksiyon nedeniyle finansal araçlar, işletmelerin finansal tablolarında önemli bir yere sahip olmakta ve yasa koyucular tarafından detaylı incelenmektedir.

Finansal araçlarla ilgili detaylı hükümler ilk olarak TMS 39 kapsamında ele alınırken güncellemeler neticesinde türev araçlar dışında “*TFRS 9: Finansal Araçlar*” TMS 39’un yerini almıştır.² Ayrıca tam set standartlarda “*TFRS 7: Finansal Araçlar Açıklamalar*”, “*TFRS 11: Müşterek Anlaşmalar*”, “*TFRS 12: Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar*”, “*TMS 32: Finansal Araçlar: Sunum*”, “*TMS 27: Bireysel Finansal Tablolar*”, “*TMS 28: İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar*” standartları finansal araçlara ilişkin hükümleri içermektedir. Konsolide finansal tablolarda raporlama ile ilgili detaylı hükümler “*TFRS 10: Konsolide Finansal Tablolar*” standardında ele alınmıştır.³

“*TMS 32: Finansal Araçlar: Sunum*” standardında yapılan tanımların yanı sıra finansal araçların bireysel ve konsolide finansal tablolarda raporlanmasına yönelik hükümler yer almaktadır.

---

² “TMS 39 Muhasebeleştirme ve Ölçme, ”ilk kez, 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere 2006 yılında yayımlanmış, son güncelleme 01/01/2020 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olmak üzere, 14/12/2019 tarih ve 30978 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olup, TFRS 9’un bu Standardın korunma muhasebesi hükümlerinin uygulanmasına izin vermesi ve finansal aracın bu Standart uyarınca korunma şartlarını sağlayan korunma ilişkisinin parçası olması halinde uygulanır.

³ TFRS 11 ve BOBİ FRS Bölüm 11 ile TFRS 10 ve BOBİ FRS Bölüm 22 kapsamındaki düzenlemeler çalışmamızın “Ticari ve Diğer Alacaklarda Muhasebe Tahminleri ve Denetimi” kısmında ele alınmıştır.

“TFRS 7: Finansal Araçlar: Açıklamalar” standardında finansal araçlarla ilgili hususların finansal tablolarda açıklanmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. İşletmeler, finansal araçlara yönelik olarak kamuoyuna açıklamalar yapmalıdır. Bu kapsamda gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık veya yükümlülükler, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılan özkaynak araçları, yeniden sınıflandırma, teminat, kredi zararlarına ilişkin karşılıklar, korunma muhasebesi ve muhasebe politikalarıyla ilgili açıklamalara, finansal tabloların dipnotlarında yer verilmelidir. TFRS 7’de üzerinde durulan önemli bir nokta ise risk değerlendirme çalışmaları kapsamında yapılması gereken duyarlılık analizidir. Standardın B18. maddesine göre; “duyarlılık analizi “ilgili risk değişkenlerine (mevcut piyasa faiz oranları, döviz kurları, hisse senedi fiyatları veya mal fiyatları gibi) ilişkin makul düzeyde olası değişimlerin kâr veya zarar ile özkaynaklar üzerindeki etkilerini göstermesini gerektirir. Aynı zamanda duyarlılık analizi ile açıklama yapılırken analizin hazırlanmasında kullanılan yöntemler ve varsayımlar ve kullanılan yöntem ve varsayımlarda bir önceki döneme göre meydana gelen değişiklikler ve bunların nedenlerine yönelik açıklamaların da yapılması gerekir”.

Diğer bir finansal raporlama çerçevesi olan BOBİ FRS’de ise *“Bölüm 9: Finansal Araçlar ve Özkaynaklar”, “Bölüm 11: Müşterek Girişimlerdeki Yatırımlar” ile “Bölüm 22: Konsolide Finansal Tablolar”* kapsamında finansal araçlara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

TFRS 9 standardının amacı *“finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanlamasını ve belirsizliğini değerlendirmeleri için ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve yükümlülüklerle ilişkin finansal raporlama ilkelerini”* belirlemektir (TFRS 9, madde 1.1). Bu amaç doğrultusunda finansal varlık ve yükümlülüklerle ilişkin finansal tablolara alma ve tablo dışı bırakmaya ilişkin hükümler yer almaktadır. Standarda göre, işletme bir finansal varlık veya yükümlülüğü yalnızca finansal araca ilişkin sözleşme hükümlerine taraf olduğu zaman finansal tablolarına alabilmektedir. Finansal araç *“bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşme”* olarak tanımlanmaktadır (TMS 32, madde 11).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere finansal araçlar; finansal varlıklar, finansal borçlar ve özkaynağa dayalı finansal araçlar olmak üç grupta ele alınmaktadır.

Finansal varlıklar, para ve kolaylıkla paraya çevrilebilecek varlıklardan oluşmaktadır. Kasa, bankalardaki mevduat, alınan çekler, alıcılar, alacak senetleri, menkul kıymetler, kredili alacaklar, türev finansal araçlardan vadeli işlem sözleşmeleri, seçimlik hak sağlayan sözleşmeler, organize vadeli işlem sözleşmeleri ve vadeli işlemlere konu emtia sözleşmeleri finansal varlıklar arasında sayılabilir (Yalçın, 2019, s. 325). Finansal borç ise nakit veya başka bir finansal varlık teslim etme yükümlülüğü, sözleşmeden doğan yükümlülükler, işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracını vereceği türev olmayan sözleşmeler ve işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracı ile ödenecek olan türev sözleşmelerden oluşmaktadır. Özkaynağa dayalı finansal araçlar ise işletmenin tüm borçları çıkarıldıktan sonra varlıklardaki hakkı gösteren sözleşmelerdir (TMS 32, madde 11; BOBİ FRS Bölüm 9, madde 3).

TFRS 9 madde 5.3.1 kapsamındaki ticari alacaklar dışındaki finansal varlık ve yükümlülükler ilk defa kayıtlara alınırken gerçeğe uygun değer (piyasa değeri) üzerinden ölçülmektedir. Sonraki değerlemede ise finansal varlık ve yükümlülükler arasında farklılık mevcuttur. Finansal varlıklar sonraki değerlemelerde itfa edilmiş maliyet, gerçeğe uygun değer değişimi kâr-zarara yansıtılan ve gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılan olarak üç farklı şekilde değerlendirilmektedir. Finansal yükümlülükler ise itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer değişimi kâr-zarara yansıtılan olarak değerlemeye tabi olmaktadır.

3.1.1. İtfa Edilmiş Maliyet ile Ölçüm

TFRS 9, madde 4.1.2'ye göre, "*finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini amaçlayan bir iş modeli kapsamında elde tutulması ve finansal varlığa ilişkin sözleşme şartlarının belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması şartlarının her ikisini de karşılayan varlıklar itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülmektedir.*" Ayrıca, türev ürünler

ve standartta belirtilen özel durumlar⁴ hariç, “İşletme, tüm finansal yükümlülüklerini sonraki muhasebeleştirilmede itfa edilmiş maliyetinden ölçülen olarak sınıflandırır.” Standart düzenlemelerine göre, vadesine kadar elde tutulacak olan bütün borçlanma araçları itfa edilmiş maliyet ile ölçülür.

BOBİ FRS’de vadesi bir yıl veya daha kısa olan alacaklar ve borçlar itibari değeri üzerinden, bir yıldan uzun olan alacaklar ve borçlar ise itfa edilmiş değeri üzerinden ölçülmektedir (Doğan, 2017, s. 776). Ayrıca TFRS 9’da olduğu gibi, bunlar dışında kalan, bankalardaki vadeli mevduatlar, vadeli alınan ve verilen çekler, vadeye kadar elde tutulacak olan devlet tahvili, hazine bonusu veya özel sektör tahvil ve bonoları gibi borçlanma aracı niteliğindeki finansal varlıklar ile alınan krediler, ihraç edilen tahvil ve bonolar gibi finansal yükümlülükler de itfa edilmiş değeri üzerinden ölçülür.

Her iki standart setindeki müşterek açıklamalara göre, bir finansal varlık veya yükümlülüğün raporlama dönemleri sonu itibarıyla itfa edilmiş değeri aşağıdaki belirtilenlerin net tutarıdır:

- a) “Finansal varlığın veya finansal yükümlülüğün ilk kayda alma sırasında belirlenen değeri,
- b) Eksi anapara geri ödemeleri,
- c) Artı veya eksi ilk defa finansal tablolara alındığındaki tutar ile vadesindeki tutar arasındaki fark üzerinden etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan toplam itfa tutarı,
- d) Eksi, finansal varlıklar için, değer düşüklüğü veya tahsil edilememe olasılığından kaynaklanan tüm indirimler.”

“Etkin faiz yöntemi, finansal varlık veya finansal yükümlülüğün itfa edilmiş değerinin hesaplanmasında ve faiz gelir veya giderlerinin ilgili olduğu dönemin kâr veya zararına dağıtılması ve finansal tablolara alınmasında kullanılan yöntemdir. Etkin faiz oranı, finansal aracın beklenen ömrü

---

⁴ TFRS 9 madde 4.2.2.’ye göre, işletme bir finansal yükümlülüğü, (eğer ihtiyaca daha uygun bilgi sağlıyor ise) ilk defa finansal tablolara alma sırasında geri dönülemez bir şekilde gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak tanımlayabilir.

boyunca yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatları, finansal varlığın veya finansal yükümlülüğün defter değerine indirgeyen orandır.”

“Etkin faiz oranı hesaplanırken, ilgili ücretler, ödenen veya alınan finansman ücretleri (“puanlar” gibi), işlem maliyetleri ve diğer primler veya iskontolar, finansal aracın beklenen ömrü üzerinden itfa edilir. Ancak ücretler, ödenen veya alınan finansman ücretleri, işlem maliyetleri, primler veya iskontolar daha kısa bir döneme ilişkinse, söz konusu kısa dönem üzerinden itfa edilir. Bu durum, ücretlerin, ödenen veya alınan finansman ücretlerinin, işlem maliyetlerinin, primlerin veya iskontoların bağlı olduğu değişkenin, finansal aracın beklenen vadesinden önce piyasa oranlarına göre yeniden fiyatlandırılması söz konusu olduğunda geçerlidir. Bu tür bir durumda uygun itfa dönemi, bir sonraki yeniden fiyatlandırma tarihine kadar olan dönemdir” (BOBİ FRS Bölüm 9, madde 17).

“Ödemelere veya tahsilatlara ilişkin tahminlerin yeniden gözden geçirilmesi durumunda, finansal varlığa veya finansal yükümlülüğe (veya finansal araçlar grubuna) ilişkin defter değeri, gerçek ve gözden geçirilmiş tahmini nakit akışlarını yansıtacak şekilde düzeltilir. Finansal aracın defter değeri, başlangıçtaki etkin faiz oranı kullanılarak gelecekteki tahmini nakit akışlarının bugünkü değeri bulunmak suretiyle yeniden hesaplanır” (BOBİ FRS Bölüm 9, madde 19).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere itfa edilmiş maliyetin hesaplanmasında ve etkin faiz yönteminin uygulanmasında kullanılan etkin faiz oranının tespit edilmesi için, finansal aracın beklenen ömrü boyunca yapılacak nakit ödeme ve tahsilatların tahmini gerekmektedir. Bir işletmenin gelecekte sağlayacağı nakit akışlarını tahmin etmek zordur ve tahminlerin isabet derecesi tam olmayabilir. İşletme, gelecekteki nakit akışlarını tahmin ederken, cari yılın nakit akışı yanında geçmişteki nakit akışlarını da dikkate almalıdır. Geçmiş yıllardaki ve cari yıldaki nakit akışları, bu tahminlerde gösterge olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, işlem maliyetlerinin, primlerin, iskontoların tahmin edilmesi gerekir. Bu tahminlerin yapılmasında işletme bilinçli veya bilinçsiz

olarak gerçeklerden uzaklaşabilir. Bu durum finansal tablolardaki rakamların da gerçeklerden uzaklaşması riskini doğuracak ve önemli yanlışlık riskini artıracaktır.

Denetçinin, denetim riskini makul bir seviyeye çekebilmesi için, tahminler için kullanılan verilerin doğruluğunu kontrol etmesi, eğer tahminlerin yeniden gözden geçirilmesi gerekiyorsa bu tahminler için yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olması ve de karmaşık hesaplamaları yapma yeteneğine sahip olması gerekir.

3.1.2. Gerçeğe Uygun Değer ile Ölçüm

İtfa edilen maliyetle ölçülen dışında kalan, kasa ve bankadaki nakit paralar, vadesiz çekler ve senetler, hisse senetleri gibi vadesiz olan bütün finansal araçlar gerçeğe uygun değer ile ölçülür. Bunlara ek olarak vadesinden önce elden çıkarılacak olan devlet tahvilleri gibi finansal araçlar da gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmektedir. Gerçeğe uygun değer farkı, bunlardan bazılarında kâr-zararda, bazılarında ise kapsamlı kârda raporlanır. TFRS 9 hükümlerine göre bu ayırım aşağıdaki gibi yapılabilir (Yücel vd., 2020, s. 23):

“Gerçeğe uygun değer farkı Kâr-Zararda Raporlananlar:

- *Alım-satım amaçlı finansal varlıklar*
- *İtfa edilmiş maliyet ile ölçülmeye veya Diğer Kapsamlı Gelirde raporlanmaya hak kazanmayan bir borçlanma aracı*

Gerçeğe uygun değer farkı Diğer Kapsamlı Gelirde Raporlananlar:

- *Yatırım süresinin vadeden daha kısa olacağı özel sektör tahvillerine yapılan yatırımlar,*
- *Yatırım süresinin vadeden daha kısa olacağı devlet tahvillerine yapılan yatırımlar,*
- *İşletmelerin tercihe bağlı olarak ilk kez finansal tablolara alma sırasında geri dönülemez bir şekilde gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçmeyi tercih ettikleri özkaynak araçlarına yaptıkları yatırımlar.”*

TFRS 9'a göre, finansal araçlarda karşılaşılan kredi risklerine yönelik işletmelerin alacağı tedbirler korunma açısından fayda sağlamaktadır. Finansal tablolara ilk alımdan mevcut duruma kadar geçen sürede kredi riskinde artış meydana gelen finansal araçlar için değer düşüklüğü hükümleri uygulanmaktadır. Değer düşüklüğü işlemleri, itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer değişimi kapsamlı kâra aktarılan araçlar için uygulanmaktadır. İşletmeler ayrıca gerçeğe uygun değer değişiminden, nakit akış değişikliğinden ve yurtdışı işletmedeki net yatırım riskinden korunmak için korunma muhasebesi uygulayabilirler. Bu kapsamdaki hükümler TFRS 9 ve TMS 39'da ele alınmıştır.

TFRS 9'da olduğu gibi "*TMS 39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme*" standardında da risk değerlendirme prosedürleri çerçevesinde korunma muhasebesine yönelik hükümler yer almaktadır. İlgili standartta finansal riskten korunma muhasebesinin kullanımına yönelik şartların neler olduğu, hangi durumların korunma muhasebesi kapsamına girdiği, korunma muhasebesinin etkin olmadığı durumlar ve etkinliğini artıran durumlara yönelik örnekler yer almaktadır. TFRS 9 madde 6.1.1.'de korunma muhasebesinin amacı "*kâr veya zararı etkileyebilecek belirli riskleri yönetmek için uygun finansal araçlar kullanılarak gerçekleştirilen risk yönetimi faaliyetlerinin etkisinin finansal tablolarda sunulması*" olarak belirtilmiştir. Korunma muhasebesi uygulamasına, "*finansal riskten korunma aracının vadesinin dolması, satılması, sonlandırılması veya kullanılması, riskten korunma koşullarının sağlanamaması, tahmini işlem gerçekleşmesinin artık beklenmediği ve işletmenin sınıflamayı iptal etmesi durumunda son verilmektedir.*"(TMS 39, madde 91; BOBİ FRS Bölüm 9, madde 55). Gerçeğe uygun değer değişiminden korunmaya yönelik olarak yapılan işlemler kâr veya zararda muhasebeleştirilir. "*Nakit akış riskinden ve net yatırım riskinden korunmada finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kayıpların etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelirden, diğer kısmı ise kâr veya zararda muhasebeleştirilir.*"

İlgili standardın UR102 ve 104. maddelerinde korunma muhasebesine neden olabilecek durumlara yönelik örnekler yer almaktadır. Buna göre; "*faiz oranlarında değişiklik olması durumunda sabit oranlı bir borçlanma aracının gerçeğe uygun değerinin değişmesi riskine yönelik işlemler gerçeğe uygun değer değişimine yönelik örnektir.*

Değişken oranlı bir borcun sabit oranlı bir borca dönüştürülmesi için swap işlemi nakit akış riskine yönelik korunma muhasebesi örneği teşkil eder. Kesin taahhüde ilişkin finansal riskten korunma gerçeğe uygun değer değişimi riskine ilişkin bir korumadır”. Standardın UR125. maddesi ise, korunma muhasebesinin etkinliğinin arttığı durumlara yönelik hususları içermektedir. *“Korunma muhasebesine yönelik yapılan işlemlerinin etkinliğinin artması, finansal araçların etkinliğini arttırmakta ve finansal tabloların güvenilirliğine etki etmektedir. İşletmenin farklı peşin ödeme özellikleri bulunan kalemleri bunların peşin ödeme davranışlarındaki farklılıkları dikkate alarak gruplaması, ilgili portföydeki kalem sayısının artırılması, yeniden fiyatlandırma zaman dilimlerinin darlığı ve finansal riskten korunma aracı tutarının, finansal riskten korunma konusu kalemdeki değişimleri yansıtmak amacıyla düzeltilmesi sıklığındaki artış korunma muhasebesinin etkinliğini arttıran durumlara yönelik örneklerdir.”*

BOBİ FRS’de borsada işlem gören özkaynak araçları gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmektedir. Borsada işlem görmeyen özkaynak araçları ise maliyet bedeli üzerinden ölçülmektedir. Türev ürünlerden oluşan diğer finansal araçlar ise gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmektedir. Türev ürünler riskten kaçınma, spekülasyon ve arbitraj amacıyla kullanılmaktadır ve forward, futures, opsiyon ve swap türleri bulunmaktadır. Tam set standartlardaki gerçeğe uygun değer farkı kapsamlı kâra aktarılan finansal varlıklar grubu, BOBİ FRS’de yer almamaktadır.

BOBİ FRS’de, *“Gerçeğe uygun değer belirlenmesinde aşağıdaki hiyerarşi kullanılır:*

- a) Özdeş veya benzer bir varlığın faal piyasadaki kotasyon fiyatı.*
- b) Kotasyon fiyatının bulunmadığı durumlarda, karşılıklı pazarlık ortamında bilgili ve istekli taraflar arasında özdeş veya benzer bir varlık veya yükümlülük için yakın bir tarihte gerçekleşen bir işlemin fiyatı. Ancak bu tür bir işlemin fiyatı, işlem tarihiyle ölçüm tarihi arasında ekonomik koşullarda önemli değişiklikler meydana gelmişse veya önemli bir zaman farkı varsa gerçeğe uygun değer gerçekçi bir tahminini yansıtmayabilir. Ayrıca yakın tarihli işlem fiyatının çeşitli nedenlerle gerçeğe uygun değer gerçekçi bir tahminini yansıtmadığı değerlendiriliyorsa (örneğin, zorunlu tasfiye, hacizli*

satış veya baskı altında gerçekleştirilen bir işlemde ortaya çıkan fiyat) bu fiyatta düzeltme yapılır.

c) Varlığın faal bir piyasasının bulunmaması ve özdeş veya benzer bir varlık için gerçekleşmiş yakın tarihli bir işlemin gerçeğe uygun değerini iyi bir tahmini olmaması durumunda gerçeğe uygun değer bir değerlendirme tekniği uygulanarak tahmin edilir. Değerleme tekniğinin kullanılmasının amacı, olağan şartlar çerçevesinde karşılıklı pazarlık ortamında ölçüm tarihinde gerçekleşen bir işlemde işlem fiyatının ne olabileceğinin tahmin edilmesidir (BOBİ FRS Bölüm 9, madde 27). Bu durumda gerçeğe uygun değer, piyasa girdilerinin olabildiğince fazla, işletme tarafından belirlenen girdilerin ise olabildiğince az kullanıldığı bir değerlendirme tekniğinin sonuçları temel alınarak tahmin edilir (BOBİ FRS 9/28). Değerleme teknikleri, benzer bir varlık için karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında yakın tarihlerde gerçekleştirilen piyasa işlemlerinin (eğer varsa) kullanılmasını, ilgili varlıkla büyük ölçüde benzer olan başka bir varlığın cari gerçeğe uygun değerinin referans alınmasını, iskonto edilmiş nakit akış analizlerini ve opsiyon fiyatlama modellerini kapsamaktadır. Varlığın fiyatlandırılmasında piyasa katılımcıları tarafından yaygın olarak kullanılmakta olan bir değerlendirme tekniğinin bulunması ve bu tekniğin kullanılmasıyla cari piyasa işlemlerinde oluşan fiyatlara ilişkin güvenilir tahminler elde edildiğinin anlaşıldığı durumlarda, bu teknik kullanılır (BOBİ FRS Bölüm 9, madde 29).”

İşletme bilançolarının aktifinde önemli bir yere sahip olan finansal araçlar ilk kayda alınırken gerçeğe uygun değerle kayda alınmakla birlikte değerlemesi aşamasında ya itfa edilmiş maliyeti ile ya da gerçeğe uygun değerle değerlendirilmektedir. Gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi durumunda ise ortaya çıkan gerçeğe uygun değer farklarının kaydı ise farklılık arz etmektedir. Buna göre söz konusu farkların kâr/zarar ya da kapsamlı gelirler altında takip edilmesi gündeme gelmektedir. BOBİ FRS’de ise farkın diğer kapsamlı gelirden kaydedilmesi söz konusu değildir (Bayri vd., 2019, s. 579). Finansal araçlar BOBİ FRS’de TFRS 9’den farklı sınıflandırılmakta ve ölçüm farkları kâr veya zararda muhasebeleştirilmektedir. Söz konusu sınıflandırmalardan birini oluşturan ticari

alacaklarla ilgili değer dūřuklūkleri “beklenen kredi zararı” yaklaşımı yerine “gerçekleşen kredi zararı” yaklaşımına göre ölçülmektedir. Ayrıca TFRS 9’dan farklı olarak ticari alacak ve borçlardan yalnızca vadesi bir yılı aşanlar itfa edilmiş maliyet ile ölçülmektedir. Borsada işlem görmeyen hisse senetleri de TFRS 9’dan farklı olarak maliyet bedeli ile ölçülmektedir (Gökçen vd., 2018, s. 442).

3.1.3. Finansal Araçlar için Kullanılan Tahminlerdeki Güçlükler ve İlgili Literatür

Finansal araçlar ile ilgili düzenlemelerin fazlalığı ve karmaşıklığı nedeniyle, ilgili standartlar literatürde birçok çalışmaya konu olmuştur. Literatür incelendiğinde, örneklerle finansal araçların muhasebeleştirilmesini tüm raporlama çerçeveleri açısından inceleyen çalışmalarda, Öztürk (2017) ve Bayrı vd. (2019) tam set standartlar ve BOBİ FRS karşılaştırması, Yalçın (2019) tam set, BOBİ FRS ve MSUGT/Vergi Usul Kanunu (VUK) karşılaştırması yapmışlardır. Finansal araçların bir kısmının ele alındığı çalışmalara örnek olarak, Fındık (2016) ve Fidan (2018) TFRS 9’a göre yalnızca finansal varlıklar, Aygören ve Kurtcebe (2019) ve Koçak Şen ve Sözbilir (2019) türev ürünler, Akçin ve Kıymetli Şen (2019) ise özkaynak araçları üzerine yapılan çalışmalar yapmıştır. Ceran ve Öz (2014) ve Ertürk vd. (2016) TFRS 9 ile birlikte TMS 32, TMS 39, TFRS 7 hükümlerini inceleyerek muhasebeleştirme örnekleri yapmışlardır.

Finansal araçlar ile ilgili standart hükümlerinin karmaşıklığı ve gerçeğe uygun değerin tespiti için birçok tahminin yapılması zorunluluğu, hem finansal tablolardaki önemli yanlışlık riskini artırmakta, hem de finansal tabloların denetiminde, denetçinin yapacağı risk değerlemesini güçleştirmektedir. Finansal araçların kullanım amaçlarından bir tanesi riskten korunma olsa da bu araçların karmaşıklık derecesi finansal tablolarda önemli yanlışlık riskini de artırabilmektedir (Putra, 2012; Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), 2019).

Finansal araçlar ile ilgili tahminlerin önemli yanlışlık riskini artırma nedenlerinin başında, ölçüm yapılmasındaki karmaşıklık gelmektedir. Finansal araçların ölçümü, denetlenen işletme tarafından yapılabileceği gibi üçüncü kişiler tarafından da

yapılabilmektedir. Ölçümün kim tarafından ve hangi yöntem kullanılarak yapıldığı, kullanılan tahminlerin güvenilirliğini ve geçerliliğini etkilemektedir. Denetçinin, bu husus üzerinde özenle durması gerekmektedir. Ölçümün işletme tarafından yapılması durumunda ölçüm yapanın deneyimi, uzmanlığı ve finansal araçlara yönelik iç kontrol sisteminin etkinliğinin tespiti risk değerlendirme çalışmaları kapsamında ele alınmalıdır (Putra, 2012). Eğer ölçüm üçüncü kişiler tarafından yapılmışsa bunlar, fiyatlama yapan kuruluşlar, brokerlar ve diğer kaynaklar olabilmektedir. Burada risk değerlendirme çalışmaları yapılırken aşağıdaki unsurlar hakkında denetçi kanıt elde etmelidir (Putra, 2012; Le Guyader, 2012; PCAOB, 2019):

- Üçüncü kişinin deneyimi, uzmanlığı ve ölçümü ne sıklıkla gerçekleştirdiği,
- Ölçümde kullandığı metodoloji,
- Gerçeğe uygun değer hiyerarşisine göre hangi girdilerden faydalandığı,
- Ölçümü yapacak kişi/işletmenin objektifliği,
- Ölçümü yapacak kişi/işletmenin denetlenen işletme ile ilişkili olup olmadığı,
- Elde edilecek sonuçların bağlı olunan finansal raporlama çerçevesine uygunluğu.

Finansal araçların tahminleri sürekli değişen ve gelişen bir süreçten oluşmaktadır. Bu süreçte yapılan tahminlerin de gözden geçirilmesi ve değişen şartlara uyum göstermesi gerekir. Bağımsız denetçiler finansal tablolarda yer alan tutarlar için kullanılan yöntemlerin güvenilirliğini test etmelidir (Kocon, 2020). Ölçüm kim tarafından yapılıyor olursa olsun, denetçi bu konuda gerekli bilgi ve yeteneğe sahip olmalı ve ölçümün güvenilirliği ve geçerliliği konusunda kanıt toplamalıdır. Ölçüm işletme tarafından gerçekleştiriliyorsa denetçi, işletmenin kullanmış olduğu yöntem ve varsayımları kullanarak test yapabilir ya da kendi nokta tahmini ya da tahmin aralığı ortaya koyarak karşılaştırma yapabilir. Ölçüm, işletme dışından gerçekleştiriliyorsa denetçi yine aynı yöntemle başvurarak denetim kanıtı elde eder. Bu süreçte, aynı zamanda denetçi uzman görüşünden de faydalanabilmektedir. Bu durumda “*BDS 620: Uzman Çalışmalarının Kullanılması*” standardı hükümleri göz önünde tutulmalıdır. Ayrıca standartlarda yer alan hükümler kapsamında finansal araçların denetiminde denetçinin elde edeceği kanıtlar aşağıdakileri de kapsamalıdır:

- Denetlenen işletmenin bağlı olduğu finansal raporlama çerçevesi,
- Sahip olunan finansal araçları sınıflandırmanın doğruluğu,
- İtfa edilmiş maliyet yönteminin kullanımı durumunda tespit edilen etkin faiz oranının güvenilirliği,
- Gerçeğe uygun değer yöntemi kullanıldığı durumlarda hangi seviye girdilerin kullanıldığı,
- Türev ürünlere yönelik olarak sözleşme şartlarına uyulup uyulmadığı,
- Türev ürünlerin hangi amaçla kullanıldığı,
- Değer düşüklüğünün varlığı durumunda muhasebeleştirilen tutarın gerçeği yansıtıp yansıtmadığı,
- Gerçeğe uygun değer tespitinin gerçek durumu yansıtıp yansıtmadığı,
- Gözlemlenebilir verilerden (Seviye 1 Girdi) uzaklaştıkça kullanılan verilerin güvenilirliği,
- Finansal tablo dışı bırakılması gereken araçların finansal tablolarda yer alıp almadığı,
- Finansal araçlarla ilgili yapılması gereken açıklamaların şeffaf bir şekilde finansal tablolarda yer alıp almadığı,
- Korunma muhasebesi uygulanması durumunda etkinliğin tespitinin doğru yapıp yapılmadığı,
- Korunma muhasebesine dâhil edilen araçların standartlarda belirtilen şartlara haiz olup olmadığı.

Finansal araçlar işletmelerin finansal tablolarında giderek daha fazla yer tutmakta ve önem dereceleri artmaktadır. Karmaşıklığın fazla olduğu araçların finansal tablolarda daha fazla yer alması işletmelerin taşıdığı risklerin de artmasına neden olabilmektedir. Denetçilerin, yeterli deneyim ve uzmanlığa sahip olmalarının yanı sıra işletmelerin ya da uzmanların kullandığı yöntemler hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir. Denetçilerin, bu araçların denetimi hakkında elde edeceği yeterli ve uygun denetim kanıtları yaşanabilecek ekonomik krizlerin önlenmesi bakımından büyük önem taşır.

3.2. Ticari ve Diğer Alacaklarda Muhasebe Tahminleri ve Denetimi

Satışlar, işletmelerin sürekliliğini sağlamakta ve ticari faaliyetlerin özünü oluşturmaktadır. İşletmeler, yaptıkları satışların tahsilatını sıkı bir şekilde takip etmelidir. İşletmelerde her ne kadar satışlar yüksek olsa da bu satışlardan gerekli tahsilatların sağlanamaması durumunda işletmenin sürekliliği tehlikeye düşmektedir. Ticari alacaklar işletmelerin normal faaliyetleri kapsamında mal ve hizmet satışı nedeniyle ortaya çıkan ve üçüncü kişilere iddia edilen tüm hakları kapsayan hesap grubu olarak tanımlanmaktadır (Lazol, 2014, s. 75; Gücenme Gençoğlu, 2017a, s. 221). Alacak hesapları, esas faaliyetlerden (ticari faaliyetlerden) doğan alacaklar ile esas faaliyet dışındaki işlemlerden (diğer faaliyetlerden) doğan senetli ve senetsiz tüm alacakları kapsamaktadır. İşletmelerde hilenin daha çok söz konusu olduğu esas faaliyetlerden olan alacaklar, “TFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat” ve BOBİ FRS “Bölüm 5: Hasılat” standartlarıyla ilişkilidir. Muhasebe denetiminde alacaklar döngü yaklaşımı içinde ele alınmakta, satış ve tahsilat ilişkisi dikkate alınarak hesapların doğrulanması için ölçümler yapılmaktadır.

Hasılat, ortakların katkıları dışında, özkaynakta artışla sonuçlanan ve işletmenin dönem içindeki olağan faaliyetlerinden elde edilen brüt ekonomik fayda tutarındır (Gökçen vd., 2016, s. 368). İlk kez 2016 yılında yayımlanarak “TMS 11: İnşaat Sözleşmeleri” ve “TMS 18: Hasılat” standardını yürürlükten kaldıran TFRS 15’in son güncellemesi 15/01/2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete’de (Mükerrer) yayımlanmıştır. TFRS 15, yalnızca karşı taraf bir müşteri ise uygulanır ve 9. maddede yer alan aşağıdaki şartların sağlanması halinde müşteriyle yapılmış olan bir sözleşme olduğu kabul edilir ve hasılat olarak kayda alınır:

- “Sözleşmenin tarafları sözleşmeyi onaylamış ve kendi edimlerini taahhüt etmişlerdir,
- İşletme devredilecek mal veya hizmetlerle ilgili her bir tarafın haklarını tanımlayabilmektedir,
- İşletme devredilecek mal veya hizmetler için yapılacak ödeme koşullarını tanımlayabilmektedir,
- Sözleşme özü itibarıyla ticari niteliktedir,

- *İşletmenin müşteriye devredilecek mal veya hizmetler karşılığında hak edeceği bedeli tahsil etmesi muhtemeldir.*”

TFRS 15 madde 46-47’ye göre “*bir edim yükümlülüğü yerine getirildiğinde işletme bu edim yükümlülüğüne isabet eden tutarı finansal tablolara alır. İşlem bedeli, işletmenin üçüncü şahıslar adına tahsil edilen tutarlar hariç taahhüt ettiği mal veya hizmetleri müşteriye devretmesi karşılığında hak ettiği bedel*” olarak ifade edilmektedir. Tam set standartlarda vadeli satış yapıldığı zaman, peşin fiyat ile vadeli fiyat arasındaki tutar faiz geliri olarak finansal tablolara alınmalıdır. TFRS 15’e göre vadeli mal ve hizmet satışlarında uygulanan fiyat finansman işlemi içeriyorsa, vadeli fiyat üzerinden etkin faiz yöntemine göre peşin fiyatın gerçeğe uygun değerinin hesaplanması gerekir. Madde 60 ve 61’e göre finansman işlemi, “*Sözleşmenin taraflarınca kararlaştırılan ödemelerin zamanlaması (açıkça ya da zımnen), müşteriye veya işletmeye, mal veya hizmetlerin müşteriye devrinin finansmanı şeklinde önemli bir fayda sağlıyorsa*” söz konusu olmaktadır ve işletme işlem bedelini belirlerken taahhüt edilen bedelde paranın zaman değerinin etkisine göre düzeltme yapar. Finansman bileşeni içeren işlemlerde düzeltme yapılmasının amacı “*taahhüt edilen mal veya hizmetler devredildiğinde (veya devredildikçe) müşteri bu mal veya hizmetler için nakden ödeme yapmış olsaydı ödeyeceği fiyatı (diğer bir ifadeyle nakit satış fiyatını) yansıtan bir tutar üzerinden hasılatın işletmenin finansal tablolarına alınmasını sağlamak*” olarak belirtilmiştir. Ancak TFRS 15 madde 63’te işlem kolaylığı sağlamak amacıyla “*hasılat bedelinin tahsili için bir yıldan kısa süre öngörülüyorsa, taahhüt edilen bedelde önemli bir finansman bileşeninin etkisi için düzeltme yapma zorunluluğu bulunmamaktadır.*” TFRS 15 kapsamında, faiz ve temettü gelirleri yer almamaktadır.

BOBİ FRS 5. bölümde hasılat, “*işletmenin olağan faaliyetleri esnasında ortaya çıkan gelir*” olarak tanımlanmakta ve bölüm kapsamında mal satışı, hizmet sunumu, işletmenin yüklenici olduğu inşa sözleşmeleri ile işletme varlıklarının başkaları tarafından kullanılmasından sağlanan faiz, isim hakkı ve kâr payına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Edim yükümlülüğü yerine burada, hasılatın, finansal tablolara kaydedilmesi için önemli risk ve getirinin alıcıya devredilmiş olması, satışa konu olan mal üzerinde kontrolün sürdürülmemesi, hasılat tutarının güvenilir olarak ölçülmesi,

işletmeye ekonomik fayda girişinin olması ve satışa konu olan mal veya hizmetin maliyetinin güvenilir olarak ölçülmesi gerekmektedir. Bu şartların yerine getirilmemesi durumunda finansal tablolara yapılan “hasılat” kaydı, karar alıcılara yanlış bilgi sunacaktır.

Tam set standartlarda hasılat, edim yükümlülüğü yerine getirildiği zaman oluşan gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülürken BOBİ FRS Bölüm 5 madde 8’e göre hasılat “ *taraflar arasında yapılan anlaşma kapsamında, satış iskontoları da düşüldükten sonra alınan ya da alınması beklenen bedel esas alınarak*” ölçülmektedir. TFRS 15’de, uygulama kolaylığı sağlanan işlemler hariç tüm vadeli satışlarda vade farkı ayrımı yapılarak aradaki fark faiz geliri olarak finansal tablolara yansıtılırken BOBİ FRS’de 1 yıldan uzun süreli yapılacak tahsilatlarda vade farkı ayrıştırması yapılmaktadır.

Tam set standartlar ile BOBİ FRS arasındaki diğer bir fark ise hizmet sunumunda ve inşa sözleşmelerinde hasılatın hesaplanması konusundadır. Tam set standartlarda edim yükümlülüğü yerine getirildiğinde hasılat kaydı yapılırken BOBİ FRS’de inşaat taahhüt sözleşmelerinde hasılat kaydı, tamamlanma yüzdesi esas alınarak yapılmaktadır.

Her iki standartta da acenteler yaptıkları işlemler neticesinde yalnızca aldıkları komisyon tutarını hasılat olarak finansal tablolara alabilirler. Alınan komisyon haricinde başka tutarların da hasılat olarak kaydedilmesi durumunda satışlar olduğundan yüksek gösterileceğinden, işletmenin mevcut durumuyla ilgili yanlış bilgi verilecektir. Hasılatın tahsil edilebilirliği konusuna da işletmeler dikkat etmelidir. Hasılatın tahsil edilebilirliği hususunda belirsizlik varsa, kayda alınan alacak tutarı için değer düşüklüğü hesaplanır ve karşılık ayrılması gerekir. Böyle bir durumun mevcudiyetinin gizlenmesi, gelirlerin olduğundan fazla, giderlerin de olduğundan düşük gözükmesine sebebiyet vererek işletmenin performans göstergelerinin yanlış sunulmasına neden olacaktır.

Hasılatın gerçekleşmesine ilişkin standartlarda belirtilen hususlarda, kesinlik sağlanması zor olan, gri alanlar da vardır ve finansal tabloların denetiminde denetçinin bu alanlara özel önem vermesi gerekmektedir. Bu alanlar özellikle, önemli risk ve getirinin alıcıya devredilmiş olup olmadığı ya da edim yükümlülüğünün yerine getirilmiş olup olmadığı

gibi hasılatın gerçekleşme koşullarının sağlanıp sağlanmadığı konularında ortaya çıkabilir. Bu alanlar önemli risk ve getirinin hala elde tutulduğu durumlardır ve bu durumlarda hasılat olarak finansal tablolara kayıt yapılmaz. Hasılatın kaydı ve raporlanması konusunda yapılacak olan hata veya hileler, esas faaliyetlerden alacaklar rakamının yanlış sunulmasına neden olacaktır.

Alacakların denetiminde üzerinde durulması gereken diğer bir husus, şüpheli alacakların ve bunlar için hesaplanan şüpheli alacak karşılıklarının hesaplanmasında, yapılan tahminlerin isabeti konusunda ortaya çıkmakta ve denetçi tarafından bu konularda kontrollerin sağlanması gerekmektedir.

İşletmelerin makul bir gerekçeye dayanarak şüpheli alacaklarını tahmin etmesi ve bu alacaklar için karşılık ayırması gerekir. Buna göre şüpheli alacaklar, işletmelerin önceki yıllarda tahsil edilemeyen alacaklarına ilişkin veriler, borçlunun ödeme yeteneği, işletmenin içinde bulunduğu sektörde ve cari ekonomik ortamda ortaya çıkan olağanüstü koşullar esas alınarak ve makul bir gerekçeye dayanılarak tahmin edilebilir. Önceki yıl verilerine göre şüpheli alacaklar, ölçüm yapılan dönemden önceki dönemlerde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili bulunduğu dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalaması değerlendirilerek dönemdeki vadeli satışlara uygulanarak tahmini şüpheli alacaklar hesaplanabilir. Tahmin edilen şüpheli alacakların dışında ilgili bulunduğu dönemde vadesi geçtiği halde tahsil edilemeyen veya dava ve icra aşamasında bulunan veya yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan alacaklar için de karşılık ayrılır. Şüpheli alacaklar için ayrılan karşılık tutarları, “*Genel Yönetim Giderleri*” veya “*Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri*” olarak muhasebeleştirilir (Gücenme Gençoğlu, 2020, ss. 195-196).

Şüpheli alacakların hesaplanması konusunda tam set standartlar ve BOBİ FRS hükümlerinde farklılıklar bulunmaktadır. TFRS 9’da şüpheli alacaklar için ayrılacak değer düşüklüğü karşılığı konusunda “*Gerçekleşen Kredi Zararı*” yaklaşımı yerine “*Beklenen Kredi Zararı*” yaklaşımı benimsenmiştir (TFRS 9 madde 5.5.1). Beklenen kredi zararı yaklaşımına göre daha zarar gerçekleşmeden, mevcut koşullar, benzer nitelikteki finansal araçlarda geçmiş olaylarla ilgili deneyimler vb. gibi gerçekçi

tahminler kullanılarak kredi riski değerlendirilmekte ve olası zararlar için değer düşüklüğü karşılığı hesaplanmaktadır (Özerhan, 2016, ss. 314-315). BOBİ FRS’de bu konuda detaylı açıklamalar yer almamakla birlikte makul bir gerekçe olması durumunda şüpheli alacaklar için karşılık ayrılacağı belirtilmektedir (BOBİ FRS Bölüm 9, madde 10). Her iki düzenlemede de şüpheli ticari alacaklar için karşılık ayrılması gerektiği görülmektedir. Fark ise hangi alacaklar için ve ne kadar karşılık ayrılması gerektiği konusunda oluşmaktadır (Yücel vd., 2020, s. 31).

Alacakların denetiminde esas faaliyetlerden alacakların ve diğer alacakların içinde, ilişkili taraflardan alacaklar varsa, denetçi tarafından bu hususların üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Diğer faaliyetlerden alacaklar iştiraklerden alacaklar, bağlı ortaklardan alacaklar, müşterek girişimlerdeki yatırımlara yönelik elde edilen alacaklar ve personelden alacaklar hesaplarından oluşmaktadır. Bahsedilen hesaplar, işletmelerin ilişkili taraflarından oluşmaktadır. İşletmelerin ilişkili taraflardan olan alacakları finansal tablolar üzerinde esas faaliyetlere oranla yüksek olmasa da içerdiği risk bakımından önemlilik arz eden kalemlerdendir. İlişkili taraflarla yapılan işlemler taşıdığı önem bakımından finansal raporlama çerçevelerince ele alınmıştır. Tam set standartlarda “*TFRS 10: Konsolide Finansal Tablolar*”, “*TFRS 11: Müşterek Anlaşmalar*”, “*TMS 24: İlişkili Taraf Açıklamaları*” ve “*TMS 28: İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar*” standartlarında ilişkili taraflar tanımlanmaktadır. BOBİ FRS’de ise “*Bölüm 10: İştiraklerdeki Yatırımlar*” ve “*Bölüm 11: Müşterek Girişimlerdeki Yatırımlar*” ilişkili taraflarla yapılan işlemlere yönelik açıklamalar getirmektedir. İlişkili taraflarla yapılan işlemler önemlilik arz ettiğinden denetçilerin de üzerinde durması gereken hususlar arasında yer almaktadır. Bu nedenden “*BDS 550: İlişkili Taraflar*” standardı denetçinin ilişkili taraflarla ilgili üzerinde durması gereken noktalara açıklık getirmektedir.

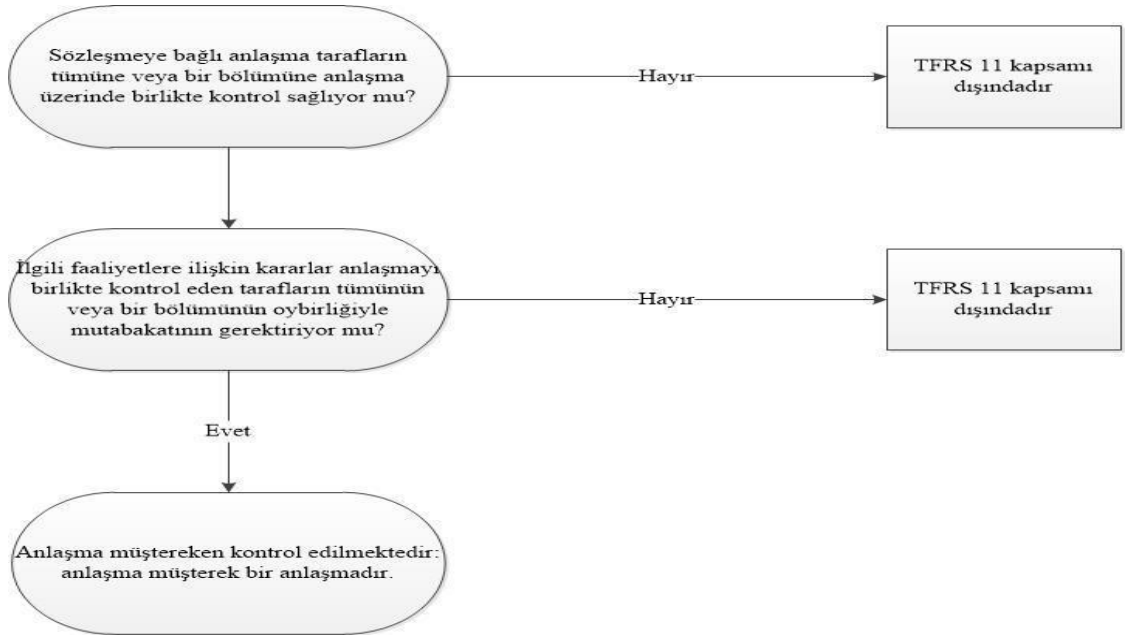
“*TFRS 10: Konsolide Finansal Tablolar*” standardının amacı “*bir işletme bir veya daha fazla işletmeyi kontrol ettiğinde düzenlenecek olan konsolide finansal tabloların hazırlanmasına ve sunumuna ilişkin finansal raporlama ilkelerinin*” belirlenmesidir (TFRS 10, madde 1). İlgili standardın 6. maddesinde kontrol “*Yatırımcı bir işletme, yatırım yaptığı işletmeyle olan ilişkisinden dolayı değişken getirilere maruz kaldığı veya bu getirilerde hak sahibi olduğu, aynı zamanda bu getirileri yatırım yaptığı işletme*

üzerindeki gücü etkileme imkânına sahip olduğu durum” olarak tanımlanmaktadır. Konsolide finansal tablolar ise “Ana ortaklığın ve onun bağlı ortaklıklarının varlıklarının, borçlarının, özkaynaklarının gelirlerinin, giderlerinin ve nakit akışlarının tek bir işletmenininki gibi sunulduğu, bir gruba ait finansal tablolar” olarak tanımlanmaktadır. TFRS 10’da geçen bu tanımlar, işletmelerin ilişkili taraflarla ilişkisini ortaya koymada kullanılan kontrol kavramını ortaya koymakta, ayrıca konsolide finansal tabloların hazırlanmasında dikkate alınması gereken bağlı ortaklıkları tanımlamaktadır.

TFRS 11’de müşterek anlaşmalar ve iş ortaklığı tanımlarına yer verilmiştir. Standardın 4. maddesinde müşterek anlaşma “iki veya daha fazla tarafın üzerinde müşterek kontrole sahip olduğu anlaşma” olarak tanımlanırken 16. maddede ise iş ortaklığı “müşterek kontrole sahip olan tarafların, anlaşmanın net varlıkları üzerinde haklarının bulunduğu müşterek anlaşma” olarak tanımlanmıştır.

Standart kapsamında hangi durumların varlığı halinde müşterek anlaşmaların söz konusu olduğu Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4: Müşterek Kontrolün Değerlendirilmesi

Kaynak: TFRS 11, madde B10

“TMS 28: *İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar*” standardının amacı “*iştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesi, iştiraklerdeki ve iş ortaklıklarındaki yatırımların muhasebeleştirilmesi durumunda özkaynak yönteminin uygulanmasına ilişkin hükümleri ortaya koymaktır.*” İlişkili taraflar söz konusu olduğunda kontrol ve önemli etki kavramları öne çıkmaktadır. Kontrol kavramı TFRS 10 kapsamında açıklanırken, önemli etki kavramı TMS 28 kapsamında açıklanmıştır. Standardın 5. maddesine göre önemli etki “*bir işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak yatırım yapılan işletmenin oy hakkının yüzde 20 ya da daha fazlasını elinde tutması durumu*” olarak tanımlanmıştır.

“TMS 24: *İlişkili Taraf Açıklamaları*” standardının amacı “*işletmenin finansal durumu ile kâr veya zararının, ilişkili tarafların mevcudiyetinden, söz konusu taraflarla gerçekleştirilen işlemlerden ve işletme ile ilişkili tarafları arasındaki taahhütler dâhil olmak üzere, mevcut bakiyelerden nasıl etkilenebileceği olasılığına dikkat çekmek için gerekli olan açıklamaların, işletmenin finansal tablolarında yer almasını sağlamaktır*” (TMS 24, madde 1). İşletmelerin ilişkili taraflarının bilinmesi, karar alıcıların risk ve fırsatları değerlendirme kararlarını etkilemekte aynı zamanda ilişkili taraflar işletmenin finansal tabloları üzerinde de etkili olabilmektedir. Standardın 19. maddesinde işletmelerin ilişkili olduğu tarafların kimler olduğuna yönelik açıklamalar mevcuttur. İlgili maddeye göre ana ortaklık, “*işletme üzerinde müşterek kontrol gücüne veya önemli etkiye sahip bulunan işletmeler, bağlı ortaklıklar, iştirakler, işletmenin katılımcı konumunda olduğu iş ortaklıkları, işletmenin ya da ana ortaklığın kilit yönetici personeli ve diğer ilişkili taraflar işletmenin ilişkili olduğu taraflardır.*” İlişkili taraflarla ilgili açıklamaların yer alması finansal tabloların güvenilirliğini ve şeffaflığını artırmaktadır. Şeffaf finansal tabloların varlığı, karar alıcıların verecekleri kararlarda önem taşır. İşletmenin ilişkili olduğu taraflar arasında yer alan kilit yönetici personele ödenen ücreti toplam olarak dipnotlarda açıklamasının yanı sıra, çalışanlara sağlanan kısa vadeli faydalar, işten ayrılma sonrası sağlanan faydalar, diğer uzun vadeli faydalar, işten çıkarma nedeniyle sağlanan ve hisse bazlı ödemelere ilişkin bilgilerin de dipnotlarda ayrı olarak açıklanması gerekmektedir.

Tam set standartların yanı sıra BOBİ FRS’de de iştirakler ve müşterek girişimlerdeki yatırımlar konusunda tam set paralelinde düzenlemeler bulunmaktadır. BOBİ FRS Bölüm 10 iştirak yatırımlarına ilişkin muhasebe ilkelerini düzenlemektedir. Tam set standartlarda olduğu gibi BOBİ FRS’de de yatırım yapılan işletmede yüzde 20 ya da daha fazla oy hakkı bulunması durumunda önemli etkiden bahsedilmektedir. BOBİ FRS Bölüm 11’de ise müşterek girişimlerdeki yatırımlara ilişkin muhasebe ilkeleri düzenlenirken müşterek girişim tanımı tam set standartlarda yer alan tanımla paralellik göstermektedir. BOBİ FRS Bölüm 11 madde 6’da müşterek girişimcinin finansal tablolarına alması gereken faaliyetlerden bahsedilmektedir. İlgili maddeye göre müşterek girişimci *“kontrol ettiği varlıklar ile üstlendiği yükümlülükler ve katlandığı giderler ile müşterek girişimin mal ve hizmet satışından kazandığı gelirdeki paylarını”* finansal tablolarına yansıtmalıdır.

Yaşanan krizler ilişkili taraflarla yapılan işlemlerin önemini ortaya koymaktadır. Sağlar ve Kandemir (2007), Yılcı vd. (2016) ve Zengin (2018)’e göre ENRON vakası ilişkili taraflarla yapılan işlemlerin şeffaf raporlanmasının önemini ve bu işlemlerin hileli kullanımının doğuracağı olumsuz sonuçları ortaya koyan en önemli örnektir. ENRON işletmesinin çöküş sürecinde, özel amaçlı kurulan varlıklar ile şirketin denetçisi ve aynı zamanda yönetim danışmanlığı yapan Artur Anderson firması rol oynamıştır. ENRON işletmesinde kurulan ve dış kaynaklarla finanse edilen özel amaçlı varlıklar, işletme tarafından kendi iştiraki gibi kullanılmış ve gerekli bilgiler finansal tablolarında raporlanmamış, bu varlıklar ENRON’un varlıklarını ve borçlarını gizlemek amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca çöküş sürecinde etkisi olan diğer bir ilişkili işlem ise Artur Anderson ile yapılan işlemlerdir. Artur Anderson’ın, ENRON’un bağımsız denetimini yaparken aynı zamanda yönetim danışmanlığı sağlaması, bağımsızlığına sekte vurmuş, yakın ilişkiler kurulmasından dolayı finansal tabloların denetiminde çıkar çatışması yaşanmıştır. Bu durum özel amaçlı kurulan varlıklarda olduğu gibi, varlıkların ve borçların gizlenmesine olanak sağlamış ve çöküş sürecini hızlandırmıştır.

Literatür incelendiğinde ilişkili taraflarla olan işlemlerin denetim sürecindeki önemi ve bu olayların doğuracağı sonuçlara yönelik çalışmalar mevcuttur. Young (2005), yaptığı çalışmada ilişkili taraflarla yapılan hileli işlemlerin doğuracağı sonuçları örneklerle

açıklarken, yasal düzenlemelerin gerekliliğine de değinmiştir. ENRON vakası gibi olaylar ilişkili taraf işlemlerine denetçiler tarafından yeteri kadar önem verilmediğini gösterirken, Tyco, Worldcom, Adelphia, BOEING ve Oracle gibi firmalarda da ilişkili taraf işlemlerinin hileli finansal raporlama açısından nasıl kullanıldığına değinmiştir. Sonuç olarak, ilişkili taraf işlemlerinin finansal tablolarda şeffaflığın sağlanmasına yönelik tam açıklama yapılmasının işletmeler ve yatırımcılar açısından artı değer yaratacağını vurgulamıştır.

Dönmez (2010) ise ilişkili taraflara yönelik IFAC tarafından yapılan ve KGK tarafından uyarlanan BDS 550 ile SPK seri X, no:22 düzenlemelerini incelemiş ve IFAC tarafından yapılan düzenlemelerin daha kapsayıcı ve açıklayıcı olduğu sonucuna varmıştır. Yapılan bu çalışmada da denetçilerin, ilişkili taraflarla yapılan işlemlerin denetimi sürecinde dikkat etmesi gereken unsurlar BDS 550 kapsamında ele alınmıştır.

İlişkili taraflarla yapılan işlemler ile hileli finansal raporlama arasında ilişki olup olmadığı Dinç ve Varıcı (2012) tarafından incelenmiştir. BIST’de işlem gören işletmelere yönelik yaptıkları çalışmada hileli finansal raporlama yapan ve yapmayan iki grup arasında karşılaştırma yapmışlardır. Elde ettikleri sonuçlar neticesinde karşılaştırma yapılan gruplar arasında hileli işlem yapan işletmelerin halka açıklık oranlarının yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Aynı zamanda regresyon analizi sonucunda karşılaştırılan gruplar arasında iştiraklerden alacaklar ve iştiraklere borçlar açısından istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu durum, ilişkili taraflarla yapılan bu işlemlerin finansal tabloların makyajlanmasında kullanıldığını göstermektedir.

İlişkili taraf işlemlerine yönelik denetçilerin izlemesi gereken süreçlerin neler olduğu ve denetçilerin bu süreçte hangi hususları değerlendireceği “BDS 550: İlişkili Taraflar” standardında ele alınmıştır. Standardın 2. maddesine göre ilişkili taraf işlemleri, ilişkili olmayan taraflarla yapılan işlemlere göre daha yüksek “önemli yanlışlık” riski taşıyabilir. Bu duruma neden olarak da ilişkili taraflarla yapılan işlemlerin karışıklığı ve karmaşıklığı, bu işlemlerin piyasa şartlarına göre farklılık gösterebileceği ve bilgi sistemlerinin bu işlemlere yönelik etkin olmayabileceği gösterilmektedir. Denetçilerin, ilişkili taraf işlemlerine yönelik mesleki şüpheciliğini yüksek tutmaları gerekmektedir

çünkü bu işlemler ENRON vakasında olduğu gibi hileyi gizlemek veya manipülasyon yapmak açısından kullanılabilir. Buna ek olarak, denetlenen işletmenin denetçiye açıklamadığı ilişkili taraf işlemleri de bulunabilmektedir. Bu tür bir durumun varlığının tespiti halinde denetçi, bu olayı riskli olarak değerlendirmelidir. Aynı zamanda işletmenin olağan iş akışı dışında gerçekleşen ilişkili taraf işlemlerinin varlığı da “yüksek riskli” alan olarak değerlendirilmelidir.

Standartta ilişkili taraf işlemlerinden bahsedilirken “kontrol” ve “önemli etki” kavramları üzerinde durulmaktadır ve ilgili kavramlar daha önce belirtildiği üzere TFRS 10 ve TMS 28 kapsamında açıklanmıştır.

“BDS 550: İlişkili Taraflar” standardının A10. maddesi, denetçinin ilişkili taraf işlemlerinin hileye nasıl dahil edilebileceğine yönelik denetim ekibiyle müzakere etmesini önermektedir. Bu müzakerede yönetim tarafından kontrol edilen özel amaçlı işlemlerin, kazanç yönetimini nasıl kolaylaştırabileceği ve kilit bir yöneticinin bir iş ortağı ile işletme varlıklarını nasıl kötüye kullanabileceği hususları ele alınır. A15. maddesinde ise, işletmede ilişkili taraflarla yapılan işlemlere yönelik kimlerin bilgi sahibi olduğu konusunda açıklamalar yer alır. Üst yönetimden sorumlu olanlar, iç denetçiler, iç hukuk müşaviri, baş etik sorumlusu ile denetçi ilişkili taraf işlemlerine yönelik mutabakatlarda bulunarak finansal tablolarda yer alan bilgilerin güvenilirliğini tespit edebilir.

İlişkili taraf işlemleri yönetim tarafından hileli işlemler için kullanılabilir. BDS 550, A18. maddesine göre aşağıdaki durumlarda yönetim, ilişkili taraf işlemlerinin raporlanmasında gereken dikkati göstermemektedir:

- “Yönetimin ilişkili taraf işlemlerinin belirlenmesine ve açıklanmasına yeteri kadar önem vermemesi,
- Üst yönetimden sorumlu olanlar tarafından uygun gözetim yapılmaması,
- İlişkili tarafla ilgili açıklama yapılması durumunda işletmenin hassas bilgilerinin açıklanması endişesi,
- Geçerli finansal raporlama çerçevesinde ilişkili taraflarla ilgili yer alan hususların yönetim tarafından anlaşılması,

- *Geçerli finansal raporlama çerçevesinde ilişkili taraflarla ilgili açıklama yapılmaması.”*

İlişkili taraf işlemlerinin yüksek risk barındırmasının nedenlerine yönelik örnekler BDS 550, A25 ve A30. maddelerinde yer almaktadır. İlgili maddelerde işletmenin olağan iş akışı dışında yapılan ilişkili taraf işlemleri ve hâkim etkiye sahip ilişkili tarafların varlığı durumlarında hileye işaret eden aşağıdaki durumlar örneklendirilmiştir.

- *“Karmaşık özkaynak işlemleri,*
- *Off-shore işletmeleriyle yapılan işlemler,*
- *Üçüncü bir tarafa, işletme tarafından bedel alınmaksızın yönetim hizmetlerinin sunulması veya işletme gayrimenkullerinin kiralanması,*
- *Olağandışı miktarlarda büyük iskonto içeren veya kazanç getiren satış işlemleri,*
- *Geri alma taahhüdü içeren satışlar gibi döngüsel işlemler,*
- *Süresi dolmadan şartları değiştirilen sözleşmeler uyarınca gerçekleştirilen işlemler,*
- *Üst yönetimin veya danışmanların alışılmadık sıklıkla değişmesi,*
- *Görünürde açık bir iş mantığı/ticari gerekçesi olmayan işlemler için ticari araçların kullanılması,*
- *İlişkili tarafın, işletmenin muhasebe politikalarının seçimi veya önemli tahminlerin belirlenme sürecine aşırı düzeyde katılımına veya bu hususlarla ilgilendiğine yönelik kanıtların bulunması.”*

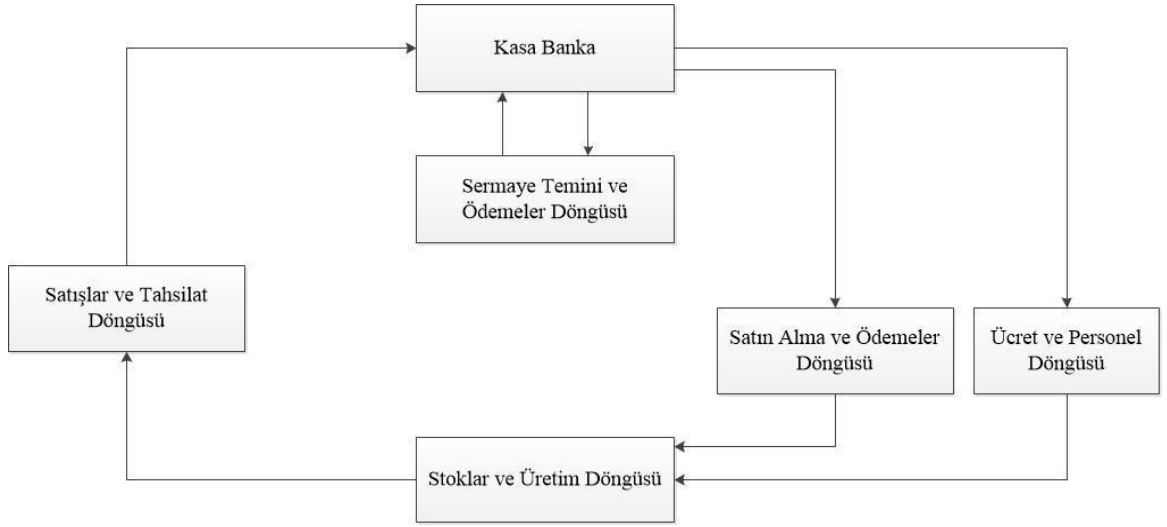
Denetçinin ilişkili taraf işlemlerinin güvenilirliğine yönelik elde edebileceği kanıtlar standardın A22. maddesinde örneklendirilmiştir. Buna göre göre denetçi *“üçüncü taraf teyitlerini, işletme gelirine ilişkin vergi beyannamelerini, ortakları gösteren sicilleri, yönetim ve üst yönetimden alınan çıkar çatışması beyanlarını, kilit yöneticilerle yapılan sözleşmeleri, olağan iş akışı dışında yapılan önemli sözleşmeleri, iç denetim raporlarını ve işletmenin düzenleyici kurumlara sunduğu dosyaları”* ilişkili taraf işlemlerinin riskini belirlemede kullanmaktadır.

KGK tarafından yapılan dosya incelemeleri hasılat ve ilişkili taraflarla yapılan işlemlerin önemi ortaya koymaktadır. 2018 yılında incelenen dosyaların %36'sında hasılat ile ilgili, %32'sinde ise ilişkili taraflarla ilgili denetçiden kaynaklı eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Yetersiz örneklem kullanılması, vade farkı ayrıştırmasına yönelik denetim işlemlerinin yeteri kadar yapılmaması, hasılatın belirli gruplara yoğunlaştırılması, dönemsellik testlerinde yetersizlikler, ilişkili tarafların belirlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik denetim prosedürlerinin ve çalışma kağıtlarının eksikliği KGK tarafından tespit edilmiştir. Hasılat ve ilişkili taraflarla yapılan işlemler, gelirlerin büyük bir kısmını oluşturduğundan işletmelerin ve denetçilerin standartların gerektirdiği hususları özenle yerine getirmeleri, döngü yaklaşımındaki ilişkili hesapların işleyişine mesleki şüphecilikle yaklaşımları hileli finansal raporlamayı engellemeye yardımcı olacaktır.

3.3. Satış ve Tahsilat Döngüsü

Alacakların denetimi sürecinde işlem döngüsü yaklaşımı, denetçiler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. İşlem döngüsü denetçinin yapacağı denetim çalışmasının denetime konu finansal tabloları işlemler, hesap kalemleri veya grupları itibariyle ayrı ayrı incelemek yerine birbiriyle ilgili işlemleri gruplara ayırarak incelemesidir (Cömert vd., 2013, s. 89). İşlem döngüsü ile birlikte denetçi hesap kalemlerini ayrı ayrı incelemek yerine hesaplar arası gruplandırma yaparak, gruplanan hesapların finansal raporlama standartlarına uygunluğunu belirleyebilir. İşlem döngüsünde yer alan süreçlerin birbirleriyle ilişkisi Şekil 5'te görülmektedir.

Şekil 5: İşlem Döngüleri Arasındaki İlişki

Kaynak: Arens vd., 2012, s. 152.

Şekil 5'te görüldüğü üzere satış ve tahsilat döngüsünün tüm döngülerle ilişkisi bulunmaktadır. Aynı zamanda işletmeler hangi faaliyet alanında olursa olsunlar genel amaçları satış yapmak olduğundan satış ve tahsilat döngüsünün önemi bir yerdedir. Bu döngüde genel satışlar, alacaklar, satış iade ve iskontoları ile değersiz ve şüpheli alacakların etkileşimi söz konusudur. Bu döngünün denetiminin amacı, döngü içerisinde yer alan hesapların bakiyelerinin “Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri”ne uygun olup olmadıkları hakkında bir kanıya sahip olabilmektir (Bozkurt, 2015, s. 247). Bu süreçte denetçi, ilk olarak işletmenin mevcut iç kontrol yapısıyla ilgili bilgi toplamalı, daha sonra kontrol riskini belirleyerek denetimde toplayacağı kanıtları seçmelidir. Denetçi, tutarların güvenilirliğini, ilgili hesapların geçerliliğini ve alacakların tahsil edilebilirliğini ortaya koyar. Alacakların tahsil edilebilirliğinin belirlenmesi gerek işletme gerekse karar alıcılar açısından önemli bir göstergedir. Denetçinin bu döngüde satış iade ve iskontolarının yoğunlaştığı dönemlere de dikkat etmesi gerekir. Bu hesapların tutarında belirli dönemlerde olağanın üzerinde işlemler mevcutsa, bu durum “yüksek riskli” işlemlere işaret etmektedir.

BDS 550 uyarınca olağan iş akışı dışında yapılan işlemler yüksek riskli olarak ifade edilmekteydi. İç kontrol sisteminde etkinliğin sağlanması için görevlerin ayrılığı ilkesine döngü yaklaşımı kapsamında da dikkat edilmesi gerekir. Bu ilkeye uyulmaması, hileli

işlemlerin gizlenmesi açısından fırsat sunmaktadır. Satış ve tahsilat döngüsü kapsamında denetçi, müşteri siparişinden malın teslim edilmesine kadar olan süreçte hazırlanan tüm belgeleri mesleki şüphecilik ile ele almalıdır. Gerekli durumlarda iç ve dış teyitler yoluyla hesap tutarlarının güvenilirliği sağlanmalıdır. Genel olarak alacakların denetimi sürecinde denetçi, hesaplar arasında karşılaştırma yapmalı, satış iade ve iskontoları, şüpheli alacaklar hesaplarına dikkat etmeli, aylık müşteri raporlarını incelemeli, uygun yetkilendirmenin yapılıp yapılmadığına bakmalı ve tüm süreçlerle bağlantısı olan kasa banka hareketlerini incelemelidir. İşletmelerin asıl kuruluş amaçlarından olan satışlar aynı zamanda hileye yönelik fırsatlar sunduğundan ve karmaşık işlemler barındırdığından alacakların denetimi, üzerinde dikkatle durulması gereken hesap gruplarının başında gelmektedir.

3.4. Stokların ve Satışların Maliyetinin Denetimi

Stoklar, işletmelerin olağan faaliyetleri ile ilgili olarak bir yıldan kısa sürede satılmak üzere elde tutulan, üretilen ya da tüketmek amacıyla edinilen ilk madde malzeme, yarı mamul, mamul ve ticari mallar hesaplarından oluşan varlıklardır (Ataman ve Gökçen, 2017, s. 89; Gücenme Gençoğlu, 2017a, s. 111). Stoklar hesap grubu tam set standartlarda “TMS 2: Stoklar”, BOBİ FRS’de ise “Bölüm 6: Stoklar” kapsamında ele alınmıştır. İlgili standartlar stokların hangi değer üzerinden ölçüleceği, stok maliyetine dâhil edilen ve edilmeyen unsurlara yönelik hükümleri içermektedir. Stoklarla ilgili tam set standartlar ve BOBİ FRS genel olarak birbiriyle örtüşen hükümleri içermektedir.

Her iki standartta da stokların maliyeti, satın alma ve dönüştürme maliyetlerini içermektedir. Stokların maliyetine normalin üstünde gerçekleşen fire ve kayıplar, bir sonraki süreç için zorunlu olmayan depolama giderleri, stokların bulunduğu yere ve duruma getirilmesine katkısı olmayan genel yönetim giderleri ve satış giderleri dâhil edilmez. İlgili standartlara göre stoklar, maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerinden (NGD) düşük olanı ile değerlendirilir. Standartlarda net gerçekleşebilir değer, “*olağan iş akışı içerisinde tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyetlerinin ve satışı gerçekleştirmek için gerekli olan tahmini maliyetlerin çıkarılması sonucu elde edilen*

değer” olarak tanımlanmaktadır (TMS 2, madde 6; BOBİ FRS Bölüm 6, madde 4). Ancak TMS 2, net gerçekleşebilir değer tahminine ilişkin ilave hükümler içermektedir.

“TMS 2: Stoklar” standardının 28-33. maddelerine göre NGD için tahmin anında mevcut olan en güvenilir kanıtlar ile stokların elde bulundurulma amacı önem teşkil eder. NGD tahmininde stok borsada ise, son 30 günlük ortalama fiyat, borsada değil ise stokun paraya çevrilme süresine bakılır ve bu süre 30 günden az ise fatura fiyatı, fazla ise proforma fatura fiyatı, takdir komisyonlarınca belirlenen fiyatlar veya aynı cinsteki malların önceki satışlarının ortalama fiyatı kullanılabilir (Gücenme Gençoğlu vd., 2013, s. 293).

Stoklarla ilgili, standart setlerinde değer düşüklüğü ile ilgili hükümler de benzerlik göstermektedir. Stokların değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadıklarının tespitinde maliyet değeri ile NGD karşılaştırması yapılmaktadır. NGD, maliyet değerinden düşük olduğu durumlarda stoklarda değer düşüklüğü oluşmaktadır. Bu durumda, maliyet değeri net gerçekleşebilir değere indirilir. Aradaki fark değer düşüklüğü zararını oluşturur ve kâr veya zarar tablosunda “Satışların Maliyeti” grubunda raporlanır.

Tam set standartlar ile BOBİ FRS arasındaki temel fark vade farkı ayrıştırması konusundadır. Tam set standartlara göre peşin sayılan işlemler hariç tüm vadeli alımlarda vade farkı ayrıştırması yapılır ve peşin fiyat ile vadeli tutar arasındaki fark faiz gideri olarak kaydedilir. Ancak, “TMS 23: Borçlanma Maliyetleri” standardı kapsamında üretilmeleri normal şartlar altında bir yıldan uzun sürecek özellikli varlıklara ilişkin borçlanma maliyetleri, varlıklar hazır hale getirilinceye kadar maliyete dâhil edilerek aktifleştirilir. BOBİ FRS’de ise vade farkı ayrıştırması için vadeye bakılmaktadır. BOBİ FRS, Bölüm 6, madde 8 uyarınca “*Bir yıl veya daha kısa vadeli bir ödeme karşılığında satın alınan stoklar, vade farkı ayrıştırılmaksızın, ödenen veya ödenmesi beklenen nakit tutar üzerinden ölçülür*”. Ataman ve Cavlak (2017), Doğan (2017), Gücenme Gençoğlu (2017b) ve Kıymetli Şen ve Özbirecikli (2018)’nin belirttiği üzere bu maddeye göre vade farkı ayrıştırması bir yıldan uzun vadeli ödemelerde vadeli tutar ile peşin tutar arasındaki fark tam set standartlarda olduğu gibi faiz gideri olarak muhasebeleştirilir.

Tam set standartlar ve BOBİ FRS arasındaki düzenlemelerde diğeri bir fark üretim maliyetlerinin hesaplanmasında ortaya çıkmaktadır. BOBİ FRS kapsamında tam maliyet yöntemi veya normal maliyet yöntemlerinden biri kullanılabilirken, TMS 2’de sabit üretim giderlerinin normal maliyet yöntemi kullanılarak dağıtılması öngörülmektedir (Doğan, 2017, s. 775). Normal maliyet yöntemine göre tam maliyet yönteminin kullanılması durumunda üretim maliyeti daha yüksek olacaktır. Stokların maliyetinin hesaplanmasında ilgili standartlarda ilk giren ilk çıkar (First In First Out (FIFO)) veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden biri kullanılmaktadır. Benzer nitelikteki varlıklar için aynı maliyet yöntemi kullanılırken, farklı nitelikteki varlıklar için farklı maliyet yöntemleri kullanılabilir. Her iki standartta da son giren ilk çıkar (Last In First Out (LIFO)) yönteminin kullanımına izin verilmemektedir.

TMS 2’ye göre düşük kapasite ya da atıl kapasite nedeniyle üretim maliyetine verilmeyen genel üretim giderleri (GÜG), gerçekleştiği dönemde dönem gideri olarak muhasebeleştirilirken BOBİ FRS’ye göre üretim maliyeti ya da satış maliyeti içinde yer alabilmektedir. Çünkü dönüştürme maliyetlerinin belirlenmesinde, TMS 2 sadece normal maliyet yönteminin kullanılmasını öngörmekteyken, BOBİ FRS normal maliyet yöntemine alternatif olarak tam maliyet yönteminin kullanılabilmesini hükme bağlamış, ilaveten, faaliyetleri geçici veya kalıcı olarak durdurulan ya da henüz faaliyete geçmemiş bölümlere ilişkin sabit genel üretim giderlerinin dönüştürme maliyetine dâhil edilmemesi gerektiğini de belirtmiştir. BOBİ FRS’den farklı olarak TMS 2, stokları net gerçekleşebilir değerine indirgeyen stok değer düşüklüğü karşılık tutarlarının iptalinin gerçekleştiği dönemin tahakkuk eden satış maliyetini azaltacak şekilde muhasebeleştirilmesi gerektirmektedir (Kaya, 2018, s. 279).

Standartlara göre dönemsellik kavramı gereği satılmamış bir hizmet maliyeti kâr veya zarar tablosuna alınmaz. Bu husus, finansal tabloların denetiminde, denetçinin dikkate alması gereken önemli konular arasında yer alır. Stoklarda yapılan aşağıda bazı örnekleri sıralanmış olan hatalı işlemler, finansal durum tablosunu ve kâr veya zarar tablolarını direkt olarak etkilemektedir:

- Standartlar gereği vade farkı ayrıştırması yapılmaması işletmenin varlıklarını olduğundan fazla göstermekte, finansman gideri kaydı yapılmayarak kârı şişirmektedir. Sonuç olarak işletmenin kârlılığını olduğundan fazla göstermektedir.
- Stokların maliyetine dâhil edilmemesi gereken unsurların, stok maliyetlerinde raporlanması aktifte raporlanan varlık maliyetlerinin ve karların yüksek hesaplanmasına neden olur.
- Satışların maliyetinde yer alması gereken rakamların dikkate alınmaması veya yüksek olarak maliyetin hesaplanması karın olduğundan yüksek veya düşük hesaplanmasına neden olur.
- Net gerçekleşebilir değer tahmininde hata ya da hile yapılması, değer azalışlarının az veya fazla hesaplanması ve kaydedilmesi kârın olduğundan yüksek veya düşük hesaplanmasına neden olur.
- Normal maliyet ya da tam maliyet yönteminin doğru uygulanmaması kârın olduğundan farklı hesaplanmasına neden olur.

Aşağıda stokların maliyetinin hesaplanmasında yapılan yanlışlıklara yönelik örnekler yer almaktadır.

Örnek: G işletmesi peşin fiyatı 800.000 TL olan bir malı 2 yıl vadeli olarak 1.000.000 TL'ye satın almıştır. İşletme tam set standartlara göre vadeli mal alımında peşin fiyat ile vadeli fiyat arasındaki farkı gider olarak kaydetmelidir. BOBİ FRS'de ise 1 yıldan uzun vadeli alımlarda vade farkı ayrıştırması yapılmalıdır. Örnekte 2 yıl vadeli alım yapıldığı için her iki standarda göre de vade farkı ayrıştırması gerekmektedir. Muhasebe kaydı yapılırken peşin fiyat olan 800.000 TL ticari mal olarak kaydedilmeli, vadeli fiyat ile peşin fiyat arasındaki fark 200.000 TL ise vade farkı gideri olarak kaydedilmelidir. Buna göre aşağıdaki kayıt yapılmalıdır⁵.

---

⁵ Örneklerde yapılan yevmiye kayıtları Finansal Raporlama Standartlarına uygun taslak hesap planına göre yapılmıştır.

153 Ticari Mallar	800.000	
328 Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri	200.000	
320 Satıcılar		1.000.000

İşletme, aynı zamanda birinci yıla ait faizi de gider olarak kaydetmelidir. Bunun için etkin faiz oranı kullanılmalıdır. Etkin faiz oranı, vadeli fiyatı peşin fiyata indirgeyen orandır.

Etkin faiz oranı= $\sqrt{\text{Gelecekteki değer/Bugünkü değer} - 1}$ olarak hesaplanmaktadır. Buna göre $\sqrt{(1.000.000/800.000) - 1} = 0,11803$ olarak bulunmaktadır. Buna göre, birinci yılın hesaplanan finansman gideri $800.000 * 0,11803 = 94.424$ TL'dir. Buna göre aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

660 Finansman Giderleri	94.424	
328 Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri		94.424

İşletmenin yapması gereken kayıtların finansal durum tablosuna etkisi aşağıdaki gibidir.

Dönen Varlıklar		Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	
Ticari Mallar	800.000	Satıcılar	1.000.000
		Ert. Vade Farkı Giderleri	(105.576)
		Özkaynaklar	
		Dönem Zararı	(94.424)

İşletmenin birinci yıl kâr zarar tablosunda 94.424 TL gider olarak raporlanır.

Standartlara uygun raporlama yapmayan işletmeler ise ertelenmiş faiz giderini malın maliyetini ekleyerek raporlama yapabilirler. Bu durumda işletme, stoklarını yüksek hesaplayarak aktifini, ertelenmiş faiz giderini raporlamayarak da pasifini daha yüksek gösterecektir. Standartlara uygun raporlama yapmayan bir işletme bu işlemi aşağıdaki gibi kayıtlayacaktır. Denetçi bu durumu tespit ederek gerekli düzeltmelerin yapılmasını talep etmelidir.

153 Ticari Mallar	1.000.000	
320 Satıcılar		1.000.000

Örnek: A İşletmesi normal kapasitesinde yıllık 2.000.000 adet üretim yapabilmektedir. İşletme 2021 yılında 5.000.000 TL değişken üretim maliyetine katlanırken 5.000.000 TL sabit üretim maliyetine katlanmıştır. İşletme için 2021 yılı kötü geçmiş ve üretimde ciddi düşüş yaşanmıştır. Bunun sonucunda yıllık 1.000.000 adet üretim yapılabilmektedir. Üretim için 5.500.000 TL'lik ilk madde ve malzeme (DİMM), 3.000.000 TL'lik işçilik gideri (D. İşçilik) oluşmuştur. İşletme ürünleri %20 kârla satmaktadır ve 9.600.000 TL'lik satış yapmıştır. Üretilen malların yarısı satılmamış olup stoklarda yer almaktadır. Stokların maliyetinin hesaplanmasında daha önce belirtildiği üzere tam set standartlarda normal maliyet kullanılırken, BOBİ FRS'de tam maliyet ya da normal maliyet kullanımına izin verilmektedir. Yukarıdaki örnekte stok maliyetinin hesaplanmasında tam set standartların zorunlu kıldığı normal maliyet yöntemi esas alınacaktır. Bu kapsamda stokların maliyetine ilk madde ve malzeme, direkt işçilik, değişken GÜG eklenecektir. Sabit GÜG kapasite kullanımına göre yansıtılacaktır. Normal maliyet yöntemine göre stokların maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

Maliyetler	Tutarlar
Direkt İlk Madde ve Malzeme	5.500.000
Direkt İşçilik	3.000.000
Değişken Genel Üretim Giderleri	5.000.000
Sabit Genel Üretim Giderleri	2.500.000 (5.000.000*0,5)
Toplam Maliyet	16.000.000

İşletme ürettiği mamullerin yarısını sattığına göre 8.000.000 TL maliyetli mallar stoklarda yer almakta, bu kapsamda aşağıdaki kayıtlar yapılmalıdır.

_____ / _____		
151 Yarı Mamuller	16.000.000	
624 Dağıtılmayan Sabit Genel Üretim Giderleri	2.500.000	
711 DİMM Yansıtma Hesabı		5.500.000
721 D.İşçilik Gideri Yansıtma Hesabı		3.000.000
731 GÜG Yansıtma Hesabı		10.000.000
_____ / _____		
152 Mamuller	16.000.000	
151 Yarı Mamuller		16.000.000
_____ / _____		
620 Satılan Mamul Maliyeti	8.000.000	
152 Mamuller		8.000.000
_____ / _____		

İlgili kayıtların kâr veya zarar tablosuna etkisi ise aşağıdaki gibi olacaktır.

Satışlar	9.600.000
Satılan Mamuller Maliyeti	(8.000.000)
Dağıtılmayan Sabit GÜG	(2.500.000)
Brüt Satış Zararı	(900.000)

Yukarıdaki örnekte normal maliyet yöntemine göre çalışmayan kısım gider ve zararları stokların maliyetine dâhil edilmezken VUK ve BOBİ FRS’de kullanılan tam maliyet yönteminde ise çalışmayan kısım gider ve zararları stokların maliyetine ilave edilmektedir. Denetlenen işletme tam set standartlara göre raporlama yapan bir işletme ise, denetçi normal maliyet yöntemine göre düzeltme talep etmelidir. Tam maliyet yöntemine göre yapılan kayıtlarda ise, aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Finansal raporlama standartlarına göre yapılan kayıtlarda Brüt satış zararı 900.000 TL olarak hesaplanırken, tam maliyet yönteminin kullanılması durumunda brüt satış karı 350.000 TL olarak hesaplanmakta ve 1.250.000 TL’lik fark ortaya çıkmaktadır. Bu fark normal maliyet yönteminde doğrudan dönem gideri olarak yazılan tutardan kaynaklanmaktadır. Bu durum işletmenin performansının olduğundan daha iyi gözükmesine ve üçüncü kişilere yanlış bilgi verilmesine neden olmaktadır.

Maliyetler	Tutarlar
Direkt İlk Madde ve Malzeme	5.500.000
Direkt İşçilik	3.000.000
Değişken Genel Üretim Giderleri	5.000.000
Sabit Genel Üretim Giderleri	5.000.000
Toplam Maliyet	18.500.000

_____ / _____		
151 Yarı Mamuller	18.500.000	
711 DİMM Yansıtma Hesabı		5.500.000
721 D.İşçilik Gideri Yansıtma Hesabı		3.000.000
731 GÜG Yansıtma Hesabı		10.000.000
_____ / _____		
152 Mamuller	18.500.000	
151 Yarı Mamuller		18.500.000
_____ / _____		
620 Satılan Mamul Maliyeti	9.250.000	
152 Mamuller		9.250.000
_____ / _____		

İlgili kayıtlar kâr veya zarar tablosuna aşağıdaki gibi kayıtlanmalıdır.

Satışlar	9.600.000
Satılan Mamuller Maliyeti	(9.250.000)
Brüt Satış karı	350.000

Örnekler üzerinden görüldüğü gibi stokların maliyeti finansal durum tablosunu ve kâr veya zarar tablosunu direkt etkilemektedir. Bu nedenle stoklar üzerinden hatalı ya da hileli işlemler yapılması işletmenin durumunu daha iyi ya da kötü göstermektedir. Tam set standartlarda ve BOBİ FRS’de stokların hangi değerle ölçüleceği, maliyete dâhil edilmesi ve edilmemesi gereken unsurların neler olduğu, değer düşüklüğü durumlarında nasıl kayıt yapılması gibi hükümler ortaya konulmuştur.

Denetim sürecinde, stoklar hesabı denetçilerin üzerinde dikkatle durması gereken hesaplardandır. Bu süreçte işletmelerin uyması gereken finansal raporlama çerçevesinin ne olduğu, stokların maliyetine dâhil edilen unsurlar, gider kalemlerinin yıllara göre değişimi, net gerçekleşebilir değer tahmininde kullanılan verilerin güvenilirliği, varlıkların değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığı, değer düşüklüğü oluşan varlıklarda gider kayıtlarının yapılıp yapılmadığı, stoklara yönelik olarak iç kontrol sisteminin yeterliliği, görevlerin ayırımına uyulup uyulmadığı, alım-satımların peşin mi vadeli mi yapıldığı, dış teyitler alınarak işletmedeki tutarlarla ve miktarlarla karşılaştırma

yapılması, stok hesaplarına girişlerin gerçek olup olmadığı, işletmenin mülkiyetindeki stokların envantere dâhil edilip edilmediği, stokların korunması, tahmini ve denetimi sürecinde denetçilerin üzerinde durması gereken konuların temelini oluşturmaktadır (Bozkurt, 2016; Zengin, 2018; Kardeş Selimoğlu vd., 2019).

3.5. Duran Varlıkların Tahmini ve Denetimi

Duran varlıklar ana grubu işletmenin bir yıldan uzun sürede ana faaliyetlerinde kullanmayı veya nakde dönüştürmeyi düşündüğü varlıklardan oluşur (Kardeş Selimoğlu vd., 2019: 310). Bu varlıkların doğru şekilde kayıtlanması ve gerekli korunma önlemlerinin alınması gereklidir. Duran varlıklar, tam set standartlarda ve BOBİ FRS’de maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile yatırım amaçlı gayrimenkuller olmak üzere ayrı başlıklarda ele alınmıştır. Maddi duran varlıklar, “TMS 16: Maddi Duran Varlıklar” ve BOBİ FRS “Bölüm 12: Maddi Duran Varlıklar” kapsamında, maddi olmayan duran varlıklar “TMS 38: Maddi Olmayan Duran Varlıklar” ve BOBİ FRS “Bölüm 14: Maddi Olmayan Duran Varlıklar” kapsamında ele alınmıştır. Yatırım amaçlı gayrimenkuller ise “TMS 40: Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller” ve BOBİ FRS “Bölüm 13: Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller” standartları kapsamında ele alınmıştır. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklarla ilgili standartlarda, tanımlar, defter değerlerinin belirlenmesi, amortisman ve itfa paylarının nasıl hesaplanacağı ve finansal tablolara nasıl yansıtılacağı hususları belirtilmiştir.

Maddi duran varlıklara yönelik standart setlerinde ortak bulunan özellikler aşağıdaki gibidir (Aytaç ve Gücenme Gençoğlu, 2020a, s. 760):

- Arsa ve binalar ayrı raporlanır.
- Alış giderleri maliyete ilave edilir.
- Sonraki dönemlerde yapılan harcamalar varlıktan beklenen faydayı arttırıyorsa maliyete ilave edilir.

Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar konusunda TMS ve BOBİ FRS arasındaki önemli farklılıklar ise aşağıdaki gibidir (Ataman ve Cavlak, 2017, s. 161):

- BOBİ FRS Bölüm 12’de bir yıldan kısa vadeli ödeme karşılığında alınan maddi ve maddi olmayan duran varlıklarda vade farkı ayrıştırılmamakta, sadece duran varlığın bir yıldan daha uzun vadeli bir ödeme karşılığında satın alınması durumunda vade farkı tutarı ayrıştırılmakta ve faiz gideri olarak muhasebeleştirilmektedir. Tam set standartlarda ise peşin işlemler dışındaki tüm vadeli alımlarda vade farkları ayrıştırılmaktadır.
- Tam set standartlarda ve BOBİ FRS’de, duran varlıklara ilişkin borçlanma maliyetleri, oluştukları dönemde kâr veya zarara yansıtılmaktadır. Sadece, inşası normal şartlar altında bir yıldan daha uzun süren maddi duran varlıklar için katlanılan borçlanma maliyetleri kullanıma hazır hale geldiği tarihe kadar maddi duran varlığın maliyetine dâhil edilmektedir. Bu durum TMS 16’da (TMS 23 Borçlanma Maliyetleri standardına atıfta bulunarak) özellikli varlık niteliğinde olan maddi duran varlıklar için geçerli olup bu tür varlıklar tamamlanana kadar ilgili borçlanma maliyetleri varlığın maliyetine eklenmekte, daha sonra ortaya çıkan borçlanma maliyetleri ise gider yazılmaktadır.

Vade farkı dışında sonraki ölçümlerde değer artış ve azalışlarının hesaplanması ve raporlanmasında finansal raporlama çerçevesine uygun kayıtların yapılmaması finansal tabloları önemli ölçüde etkilemekte ve önemli yanlışlık riski doğurabilmektedir. Bu durumlarda denetçi, işletmeden düzeltme talep etmelidir. Finansal raporlama çerçeveleri arasındaki farklılıklar finansal durum tablosundaki ve kâr veya zarar tablosundaki tutarları etkilemekte, dolayısıyla finansal performans göstergeleri üzerine etkileri olmaktadır. Böylelikle, gerçeğe uygun raporlama yapılmamakta ve üçüncü kişilere yanlış bilgiler sunulmaktadır.

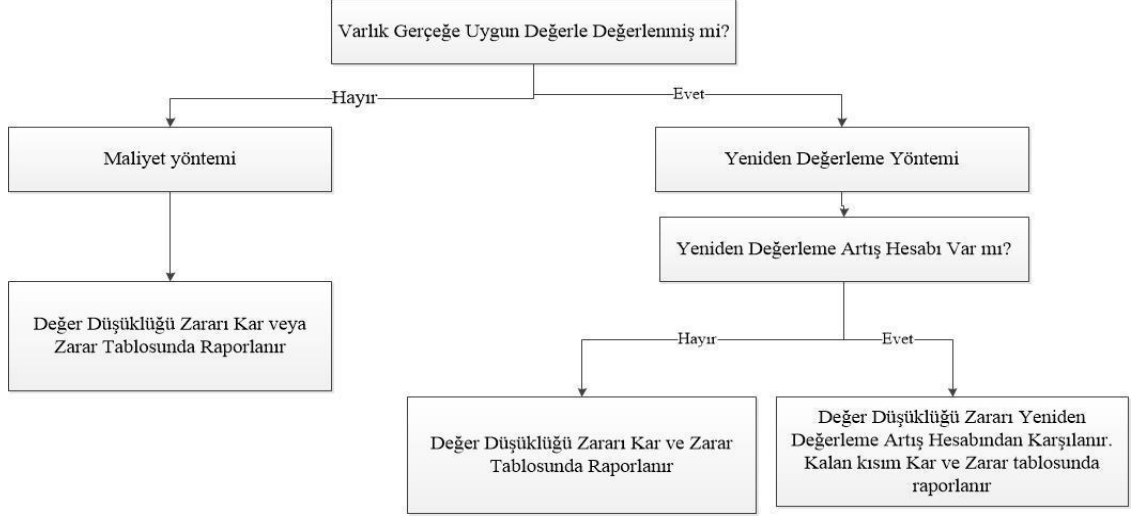
Tam set standartlarda ve BOBİ FRS’de, maddi duran varlıklar ilk muhasebeleştirmede maliyet değeri ile ölçülürken, sonraki ölçümlerde maliyet modeli veya yeniden değerlendirme modelinden birisi kullanılabilir. Maliyet modelinde ilgili varlık, maliyet değerinden birikmiş amortisman ve değer düşüklüğü zararı indirildikten sonra kalan tutar ile gösterilir. Bu yöntemde değer azalışı, doğrudan gider olarak kâr veya zarar tablosunda raporlanır. Değer düşüklüğü kaydı yapılan varlığın daha sonraki dönemlerde değeri

artarsa, değer artışı, önceki gider kaydını iptal edecek şekilde gelir kaydedilir, artan kısım için değer artışı raporlanmaz.

Yeniden değerlendirme modelinde ise değerlendirme günündeki gerçeğe uygun değerden birikmiş amortisman ve değer düşüklüğü zararı indirildikten sonra kalan tutar gösterilir (TMS 16, madde 31; BOBİ FRS Bölüm 12, madde 16). Bu yöntemde değer azalışı olduğunda, ya direkt olarak kâr veya zarar tablosuna yansıtılır, ya da daha önceden yapılan değerlemeler sonucu özkaynaklar altında oluşan bir değer artış fonu var ise, önce bu fondan mahsup edilir, kalan tutar kâr veya zarar tablosuna yansıtılır. Değer artışı olduğunda ise, ya direkt olarak özkaynaklar altında değer artış fonu olarak gösterilir, ya da daha önceden aynı aktif değer ile ilgili olarak bir gider kaydı yapılmışsa, bu gidere tekabül eden kısmı kâr veya zarar tablosunda gelir olarak raporlanır, kalan kısmı değer artış fonu olarak kaydedilerek özkaynaklarda raporlanır. Yeniden değerlendirme modeli, *“gerçeğe uygun değerlerin defter değeri ile önemli ölçüde farklılaşmasına neden olmayacak şekilde düzenli olarak yapılmalıdır”*. Standartlarda yeniden değerlemenin kimler tarafından gerçekleştirilebileceği hususuna da değinilmiş ve değerlemenin kim tarafından yapıldığının dipnotlarda açıklanması istenmiştir. Değerlemenin yeterli bilgi ve deneyime sahip bağımsız kişilerce gerçekleştiriliyor olması ve bu bilginin kamuoyuyla paylaşılması yeniden değerlemede hesaplanan tutarın güvenilirliğini artırmaktadır. BOBİ FRS’ye göre maddi olmayan duran varlıkların sonraki dönemlerdeki ölçümlerinde yeniden değerlendirme yöntemi kullanılmaz, sadece maliyet yöntemi kullanılabilir. Şekil 6 maliyet ve yeniden değerlendirme yöntemlerinin nasıl uygulanacağını özetlemektedir.

Şekil 6: Maliyet ve Yeniden Değerleme Modelleri

Maddi olmayan duran varlıklar BOBİ FRS'ye göre, ilk kayda almadan sonra birikmiş itfa payları ve birikmiş değer düşüklüğü zararları düşülmek suretiyle maliyeti üzerinden ölçülür. TMS 38 uyarınca maddi olmayan duran varlıklar, maliyet modeli veya yeniden değerlendirme modeli kullanılarak ölçülebilmektedir (Gücenme Gençoğlu, 2017b, ss. 17-18). Standartlara göre işletme içinde yaratılan şerefiye raporlanmaz, sadece işletme devir ve satın alma işlemlerinde ödenen bedel ile devralınan net varlıkların gerçeğe uygun değeri arasındaki pozitif farkların şerefiye olarak aktifleştirilmesi mümkündür. Araştırma ve geliştirme giderleri ile ilgili olarak, BOBİ FRS'de yer alan, araştırma safhasında yapılan harcamalar aktifleştirilmez, gerçekleştiğinde gider olarak kâr veya zarara yansıtılır; geliştirme safhasında (bazı şartların karşılanması halinde) yapılan harcamalar maddi olmayan duran varlık olarak aktifleştirilir hükmü, TMS 38 ile uyumludur (Doğan, 2017, s. 778). Aynı zamanda araştırma ve geliştirme giderlerini ayırt etmenin mümkün olmaması durumunda gider, araştırma gideri olarak kabul edilmeli ve kâr veya zarar tablosuna gönderilmelidir. Geliştirme safhasının aktif olarak kaydedilmesi için ilgili standartlar ortak hükümler barındırmaktadır. BOBİ FRS bölüm 14, madde 17 ile TMS 38 madde 57'ye göre geliştirme giderlerinin aktifleştirilmesi aşağıdaki kriterlerin sağlanması durumunda mümkün olmaktadır:

- “Maddi olmayan duran varlığın kullanıma veya satışa hazır hale gelebilmesi için tamamlanmasının teknik olarak mümkün olması.

- *İşletmenin maddi olmayan duran varlığı tamamlama ve bu varlığı kullanma veya satma niyetinin bulunması.*
- *Maddi olmayan duran varlığı kullanma veya satma imkânının bulunması.*
- *Maddi olmayan duran varlığın muhtemel gelecek ekonomik faydayı nasıl sağlayacağını belirli olması. Ayrıca, maddi olmayan duran varlığın ürününün veya kendisinin bir piyasasının olması ya da işletme bünyesinde kullanılacak olması durumunda buna elverişli olması.*
- *Geliştirme safhasını tamamlamak ve maddi olmayan duran varlığı kullanmak veya satmak için yeterli teknik, mali ve diğer kaynakların mevcut olması.*
- *Geliştirme sürecinde maddi olmayan duran varlıkla ilgili yapılan harcamaların güvenilir bir biçimde ölçülebilir olması.”*

Gayrimenkul ya da taşınmaz, “taşınması mümkün olmayan” anlamına gelir. Gayrimenkullerin bir ekonomik değeri vardır ve nakde çevrilebilirler. İşletmeler tarafından kullanılan gayrimenkuller kullanım alanlarına göre farklı şekilde gruplandırılmaktadır. TTK’ya göre gayrimenkuller işletmelerin elde bulundurma amacına göre muhasebesel açıdan farklı sınıflandırılmaktadır. İşletmenin esas faaliyet konusu içerisinde yer alan satış amaçlı gayrimenkuller stoklar, iş akışı içerisinde kullanılan gayrimenkuller maddi duran varlıklar, kira geliri ve kazanç elde etmek amacı ile elde bulunduran gayrimenkuller yatırım amaçlı gayrimenkuller olarak yer almaktadır (Sabuncu, 2019, s. 3-4). Yatırım amaçlı gayrimenkuller, kira geliri veya değer artış kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla elde tutulan arsa, bina gibi gayrimenkullerdir. Her iki standarda göre de yatırım amaçlı gayrimenkuller ilk muhasebeleştirilmelerinde maliyet bedeli ile ölçülür, maddi ve maddi olmayan duran varlıklardan ayrı olarak raporlanır. Ancak TMS 40’a göre tüm vadeli alışlarda vade farkı ayrıştırılırken, BOBİ FRS’de yatırım amaçlı gayrimenkullerin ilk kayda alınmalarında maddi duran varlıklar bölümüne yapılan atıf dolayısıyla vadeli bir satın alma durumunda vade süresi 1 yıl ve altında ise işlem bedeli içinde yer alan finansman giderleri maliyete dâhil edilmekte vade farkı ayrıştırması yapılmamaktadır (Karacan ve Uygun, 2018, s. 807).

TMS 40, 33. maddede “İlk muhasebeleştirme işleminin ardından, gerçeğe uygun değer yöntemini seçmiş olan bir işletme, gayrimenkullerini gerçeğe uygun değer yöntemi ile ölçer.” Ancak, madde 53’e göre; “İşletmenin yatırım amaçlı gayrimenkulün (inşa edilmekte olan yatırım amaçlı gayrimenkulün dışında) gerçeğe uygun değerini güvenilir bir şekilde ölçmenin her zaman mümkün olmadığını belirlemesi durumunda, işletme, yatırım amaçlı gayrimenkulünü TMS 16’da belirtilen maliyet yöntemi ile ölçer. Yatırım amaçlı söz konusu gayrimenkulün kalıntı değerinin sıfır olduğu kabul edilir. İşletme, yatırım amaçlı gayrimenkülü elden çıkarana kadar TMS 16’yı uygular.”

Maliyet yönteminde defter değeri, maliyet değerinden birikmiş itfa payı ve değer azalışlarının düşülmesi ile bulunur. Gerçeğe uygun değeriyle ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkullerde ise defter değeri, gerçeğe uygun değer değer artışlarının eklenmesi ve değer azalışlarının düşülmesi suretiyle bulunur ve değer artış kazançları ya da değer azalış zararları kâr veya zarar tablosunda raporlanır.

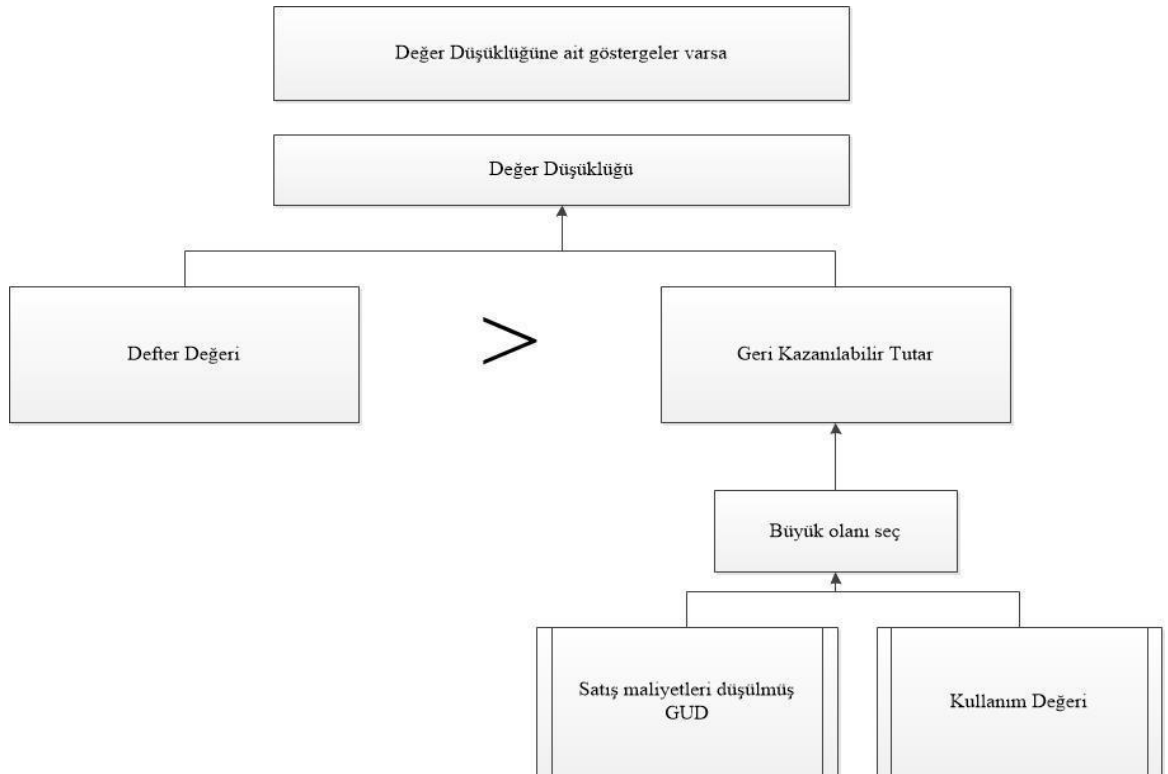
Duran varlıkların muhasebeleştirilmesinde üzerinde durulması gereken en önemli hususlar arasında değer düşüklüğüne yönelik hükümler gelmektedir. Değer düşüklüğü, ilgili varlığın defter değerinin geri kazanılabilir tutarını aşması durumunda oluşmaktadır. Değer düşüklüğü tam set standartlarda “TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü”, BOBİ FRS’de ise “Bölüm 18: Varlıklarda Değer Düşüklüğü” kapsamında ele alınmıştır. Stoklar, tarımsal faaliyetler, finansal araçlar ve özkaynaklar, yatırım amaçlı gayrimenkuller ve gelir üzerinden alınan vergiler kapsamındaki hariç olmak üzere değer düşüklüğü karşılığına yönelik hükümler tüm varlıklar için uygulanmaktadır. BOBİ FRS bölüm 18 madde 5 ve TMS 36, madde 12 değer düşüklüğünün varlığına yönelik göstergelerin neler olabileceği hükümlerini içermektedir. Bu göstergeler:

- “Varlığın piyasa değerinin beklenenden daha çabuk düşmesi,
- İçinde bulunulan pazarda oluşan önemli olumsuz etkinin gerçekleşmesinin yakın olarak beklenmesi,
- Faiz oranları veya yatırım kârlılığına ilişkin piyasa oranlarındaki artışın varlığın geri kazanılabilir tutarında olumsuz etki yaratması,

- İşletme net varlıklarının defter değerinin piyasa değerinden yüksek olması,
- Elde edilen kanıtlar neticesinde varlığın fiziksel hasara uğradığının tespiti,
- Varlığın gelecekteki kullanımını olumsuz etkileyecek önemli değişikliklerin yakın zamanda gerçekleşmesinin muhtemel olması,
- Varlığının performansının beklenenden daha düşük olması.”

Değer düşüklüğünün tespiti için geri kazanılabilir tutarın belirlenmesi önem teşkil eder. Standartlara göre geri kazanılabilir tutarı “varlığın satış maliyeti düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanıdır.” Kullanım değeri ise “varlıktan beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeri” olarak ifade edilir. Standartta belirtilenler doğrultusunda değer düşüklüğünün tespiti Şekil 7 ile gösterilebilir.

Şekil 7: Değer Düşüklüğü Tespiti Silsilesi

Finansal raporlama çerçevesinin gerektirdiği şekilde raporlama yapmayan işletmelerin dönem sonucu farklı olarak raporlanmaktadır. Değer düşüklüğüne yönelik yapılan kayıtlar da kâr veya zarar tablosunu etkilediğinden bu işlemler gerçeğe uygun olmayan finansal raporların oluşmasına neden olmaktadır. Duran varlıklarda farklı finansal raporlama çerçevelerindeki uygulamaların, dönem sonucuna etkilerine yönelik aşağıdaki örnekler Zengin (2018)'den esinlenerek oluşturulmuştur.

Örnek: K işletmesi 31 Aralık 2021 tarihinde 600.000 TL'ye 24 ay vadeli makine almıştır. Makinanın satın alma tarihindeki peşin değeri 450.000 TL'dir. Makinanın kullanımına yönelik olarak personel eğitimi için 20.000 TL, bu makine ile üretilecek ürünlerin tanıtımı için de 50.000 TL gidere katlanılmıştır. Tam set standartlara göre vadeli alımlarda vade farkı ayrıştırması yapılması gerekli iken BOBİ FRS'de 1 yıldan uzun alımlarda vade farkı ayrıştırması yapılmalıdır. Bu kapsamda standartlara göre vadeli fiyat ve peşin fiyat arasındaki fark gider olarak kaydedilmelidir. Personel giderleri ve reklam giderleri ise gider olarak kaydedilmelidir. Bu açıklamalara göre işletmenin yapması gereken kayıt aşağıdaki gibi olmalıdır.

_____ / _____		
253 Tesis Makine Cihaz	450.000	
338 Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri	150.000	
336 Diğer Çeşitli Borçlar		600.000
_____ / _____		
760 Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri	50.000	
770 Genel Yönetim Giderleri	20.000	
102 Bankalar		70.000
_____ / _____		

İlgili kayıtlar finansal durum tablosuna ve kâr veya zarar tablosuna aşağıdaki gibi aktarılmalıdır.

Dönen Varlıklar		Kısa Vadeli Borçlar	
Bankalar	(70.000)	Diğer Çeşitli Borçlar	600.000
Duran Varlıklar		Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri	(150.000)
Tesis Makine Cihazlar	450.000	Özkaynaklar	
		Dönem Zararı	(70.000)

Pazarlama Satış Dağıtım Gideri	(50.000)
Genel Yönetim Gideri	(20.000)
Dönem Zararı	(70.000)

Ülkemizde vergi uygulamalarında varlık maliyetleri vadeli bedel olarak kayıtları raporlanmaktadır. Bu durumda standartlara uygun olmayan bir kaydın finansal durum tablosuna ve kâr veya zarar tablosuna etkileri ise aşağıdaki gibi olacaktır.

_____ / _____			
253 Tesis Makine Cihaz		600.000	
	336 Diğer Çeşitli Borçlar		600.000
_____ / _____			
253 Tesis Makine Cihaz		70.000	
	102 Bankalar		70.000
_____ / _____			

Dönen Varlıklar		Kısa Vadeli Borçlar	
Bankalar	(70.000)	Diğer Çeşitli Borçlar	600.000
Duran Varlıklar		Özkaynaklar	
Tesis Makine Cihazlar	670.000	Dönem Zararı	-

Örnekte görüldüğü üzere standartların gerektirdiği vade farkı ayrımı yapılmaması ve faiz tutarının aktifleştirilmesi sonucu işletme zararı ortaya çıkmamaktadır. Bunun yanında aktifler olduğundan yüksek, kısa vadeli borçlar ise olduğundan düşük raporlanmıştır. Bu durumda cari oran olması gerekenden yüksek hesaplanacak ve yatırımcılara yanlış bilgi sunulacaktır. Standartlara uygun olmayan bu tür uygulamalar denetçi tarafından tespit edilmeli ve gerekli düzeltme kayıtlarının yapılması sağlanmalıdır.

Örnek: G işletmesinin Bursa’da 1 Ocak 2021 tarihinde almış olduğu ve depo olarak kullandığı arsayı belediye Aralık’ta yeşil alan ilan etmiştir. Arsanın defter değeri 500.000, gerçeğe uygun değeri 200.000 ve kullanım değeri de 150.000 TL’dir. İşletme satın almış olduğu arsanın değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığını tespit etmelidir. Standartlara göre öncelikle geri kazanılabilir tutar belirlenmelidir. Bu tutar, gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanıdır. Gerçeğe uygun değer, 200.000 TL, kullanım değeri de 150.000 TL olduğundan geri kazanılabilir tutar 200.000 TL’dir. Bu aşamadan sonra eğer varlığın defter değeri, geri kazanılabilir tutarından fazla ise aradaki fark değer düşüklüğünü oluşturacaktır. Defter değeri 500.000 TL, geri kazanılabilir tutarı 200.000 TL olduğundan varlıkta 300.000 TL’lik değer düşüklüğü oluşmuştur ve finansal tablolarda gösterilmesi gerekmektedir. İşletmenin yapması gereken kayıt aşağıdaki gibi olacaktır.

_____ / _____		
659 Diğer Faaliyetlerden Çeşitli Gider ve Zararlar	300.000	
257 Maddi Duran Varlık Değer Düşüklüğü Karşılığı		300.000
_____ / _____		

Duran varlıklarda amortismanların hesaplanması ve raporlanması için muhasebe tahminlerinin yapılması gerekmektedir. Maddi duran varlıklar, kullanıma, teknolojiye bağlı olarak değer kaybına uğradıklarından amortisman ayrılmakta ve elde etme maliyetleri varlıkların faydalı ömrü süresince giderleştirilmektedir. Standartlarda amortismanlarla ilgili ortak hükümler yer almaktadır.

Amortisman uygulamalarına, TMS 16 ile uyumlu olmak üzere, varlık kullanıma hazır olduğunda başlanır ve kullanılan gün esasına göre kıst amortisman hesaplanır. Amortisman tâbi tutar, maddi duran varlığın maliyet bedelinden ya da yeniden değerlendirme sonrası bulunan tutarından kalıntı değerinin indirilmesi suretiyle belirlenir. Amortisman yöntemi, varlığın gelecekteki ekonomik faydasının işletme tarafından öngörülen tüketim şeklini yansıtacak şekilde tespit edilir. Doğrusal yöntem, azalan bakiyeler yöntemi ve üretim miktarı yöntemleri gibi yöntemler kullanılabilir (Gücenme Gençoğlu, 2017a, s. 15). Maddi duran varlıklarda arazi ve binalar birlikte edinilmiş olsalar dahi, ayrı olarak muhasebeleştirilmeleri gerekmektedir.

Maddi olmayan duran varlıklar için de itfa payı ayrılması hem tam set standartlarda hem de BOBİ FRS’de zorunludur. İtfa payının belirlenmesinde önemli olan varlığın sınırlı ya da sınırsız ömre sahip olduğunun belirlenmesidir. Sınırlı ömre sahip varlıklar için her iki standartta da ömrün belirlenmesi işletme yönetimine bırakılırken sınırsız ömre sahip varlıklar için standartlar arasında farklı uygulamalar bulunmaktadır. BOBİ FRS Bölüm 14, madde 33’e göre sınırsız yararlı ömre sahip maddi olmayan duran varlıklar 5 yıldan az 10 yıldan fazla olmamak üzere itfa edilirken tam set standartlarda bu varlıklar itfa edilmemekte, bunlar için değer düşüklüğü testi uygulanmakta ve gerekliyse değer düşüklüğü kaydı yapılmaktadır. Ancak, ilgili varlıkların sınırsız ömre sahip olup olmadığı her yıl gözden geçirilmektedir.

Maddi duran varlıklarda olduğu gibi maddi olmayan duran varlıklarda da amortisman ayırmaya, varlık kullanıma hazır olduğunda başlanır ve varlığın finansal tablo dışı bırakılmasıyla son verilir. Dolayısıyla dönem içerisinde kullanıma alınan varlıklar için kullanılan gün esasına göre kıst amortisman hesaplanır. Maddi olmayan duran varlıklar için işletme tarafından yararlı ömür belirlenirken aşağıdakilere dikkat edilmesi gerekmektedir (Gücenme Gençoğlu, 2020, s. 188):

- *“Sözleşmeden veya diğer yasal haklardan kaynaklanıyorsa varlığın yararlı ömrü, sözleşmenin veya diğer yasal hakların geçerlilik süresini aşamaz; ancak daha kısa olabilir.*
- *Sözleşmeden veya diğer yasal haklardan kaynaklanıyorsa ve yenilenmesi mümkün ise ve işletme yenileme işlemini önemli maliyetlere katlanmadan yapabilecekse, yenileme dönemi maddi olmayan duran varlığın yararlı ömrüne dâhil edilir.”*

İşletmeler duran varlıklar için amortisman hesaplamalarında da pek çok muhasebe tahmininde bulunmak zorundadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- *“Faydalı ömür işletme tarafından gerçekçi tahminlere dayanılarak belirlenir.”*

- “Varlık için amortisman işlemine alındığı ay, varlık kullanıma hazır olduğunda başlanır” bunun için işletmenin doğru bir tespit yapması gerekir.
- “Amortisman tâbi tutar, duran varlığın maliyet bedelinden ya da yeniden değerlendirme sonrası bulunan tutarından kalıntı değerini indirilmesi suretiyle belirlenir”. Bunun için varlığın faydalı ömrünün sonundaki satış değerinin tahmin edilmesi gerekir.
- “Amortisman yöntemi, varlığın gelecekteki ekonomik faydasının işletme tarafından öngörülen tüketim şeklini yansıtacak şekilde belirlenir.” Seçilen amortisman yöntemine göre hesaplanan yıllık amortisman payları dönem kârlarını etkileyeceğinden finansal tablolarda gerçeğe uygun raporlama yapılabilmesi için en uygun amortisman yönteminin tespit edilmesi, bunun için en uygun tahminin yapılması gerekir.
- “Varlığın kullanım şekli değiştiğinde, beklenmeyen ölçüde aşınma veya yıpranma meydana geldiğinde, teknolojik gelişmeler olduğunda, piyasa fiyatlarında değişiklikler meydana geldiğinde veya benzeri durumlarda varlığın kalıntı değeri ve faydalı ömrü değişebilir. Bu tür göstergelerin mevcut olması durumunda faydalı ömre, kalıntı değere ve amortisman yöntemine ilişkin önceki tahminler gözden geçirilir; beklentilerde farklılıklar olması durumunda kalıntı değerinde, faydalı ömürde ve amortisman yönteminde değişikliklere gidilir.”

Amortisman giderleri, başka bir varlığın defter değerine dâhil edilmediği sürece, kâr veya zarara yansıtılır. Amortisman uygulamalarındaki hata ve hileler dönem sonucunu etkileyerek finansal tablolarda önemli yanlışlıklara neden olmaktadır. Bu etkiye ilişkin aşağıda teorik bir örnek ile açıklama yapılmaya çalışılmıştır.

Örnek: C İşletmesi 1 Ocak 2021 tarihinde 10 adet binek aracı 800.000 TL’ye satın almıştır. Araçlar, pazarlama faaliyetlerinde kullanılmaktadır. İşletme yönetimi araçların durumuna bakmaksızın 5 yılda bir yenilemektedir. Ancak amortisman hesaplarırken faydalı ömür olarak araçlara 10 yıl ömür belirlemiş ve doğrusal amortisman yöntemi kullanmıştır (Katma Değer Vergisi (KDV) göz ardı edilmiştir). Standartlara göre

amortismanına tabi varlıkların faydalı ömrü işletme yönetimi tarafından belirlenmektedir. Örnekte, işletme araçları 5 yılda bir değiştirmektedir ve bu nedenle amortisman hesaplarırken kullanacağı faydalı ömür 5 yıl olmalıdır. Buna göre aşağıdaki kayıtlar yapılmalıdır.

Amortisman Tutarı= 800.000/5=160.000

_____ / _____			
254 Taşıtlar		800.000	
	102 Bankalar		800.000
_____ / _____			
760 Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri		160.000	
	257 Birikmiş Amortismanlar		160.000
_____ / _____			

Ancak işletme, faydalı ömrü 5 yıl yerine 10 yıl olarak kullanırsa kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

Amortisman Tutarı= 800.000/10=80.000

_____ / _____			
254 Taşıtlar		80.000	
	102 Bankalar		80.000
_____ / _____			
760 Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri		80.000	
	257 Birikmiş Amortismanlar		80.000
_____ / _____			

Bu şekilde kayıt gerçekleştiren bir işletme döneme ait faaliyet giderlerini 80.000 TL düşük göstermekte, faaliyet kârının ve dönem kârının 80.000 TL yüksek çıkmasına neden olmakta ve işletmenin kârlılığı hakkında yanlış bilgi vermektedir. Bu durumda denetçi, faydalı ömrün tespitinde nasıl bir yol izlendiğini detaylı olarak incelemeli, sektörde genel kabul gören durumların ne olduğunu sorgulamalı ve finansal bilgilerin manipüle edildiğini tespit ederse gerekli düzeltme kayıtlarını işletme yönetiminden talep etmelidir.

İşletmelerin finansal durum tablosuna ve kâr veya zarar tablosuna direkt etki ederek finansal performans üzerinde etkili olan kalemler, ilgili finansal raporlama çerçevesine uygun olmayan raporlamaya neden olmaktadır. Stoklarda olduğu gibi duran varlıklarda da bu durum söz konusudur. Denetçilerin genel anlamda duran varlıkların var olma, gerçekleşme, değerlendirme ve sunum ve açıklama ilkelerine uygunluğuna yönelik maddi

doğruluk testleri gerçekleştirmeleri gereklidir (Kardeş Selimoğlu vd., 2019, s. 311). Denetçilerin duran varlıklarla ilgili hileli işlemlerin var olup olmadığının tespitine yönelik dikkat etmesi gerekenler standartlarda belirtilen hükümler doğrultusunda aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- İşletme yönetimi tarafından belirlenen varlıkların faydalı ömrünün gerçeği yansıtıp yansıtmadığı,
- Giderlerin doğru kaydedildiğinin tespiti,
- İşletme içinde yaratılan araştırma ve geliştirme giderlerinde doğru ayırımının yapılıp yapılmadığı,
- Değer düşüklüğü göstergelerinin olduğu durumlarda gerekli kayıtların yapılıp yapılmadığı,
- Değer düşüklüğü hesaplandığı durumlarda gerçekçi göstergelerin bulunup bulunmadığı,
- Duran varlıklarının korunmasına yönelik iç kontrol sisteminin varlığı,
- Yeniden değerlendirme modelini kullanan işletmelerin değerlemeyi gerçekçi yapıp yapmadığı ve bu değerlemeyi kimlerin yaptığı,
- Finansal raporlama çerçevesine göre vade farkı ayrıştırmasının yapılıp yapılmadığı,
- Duran varlık alımlarının ortaklardan yapılıp yapılmadığı,
- Bilanço dışı bırakılması gereken varlıkların finansal durum tablosunda yer alıp almadığı.

Bu durumların tespitine yönelik denetçiler, karşılaştırmalı olarak giderlerin yüzdesel değişimlerine, kârlılık oranlarındaki değişimlere, duran varlıkların toplam varlıklar içerisindeki oranlarına, duran varlıkların alımlarının zamanlamasına, duran varlıkların işletmenin amaçlarına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığına ve giderleştirme politikalarına dikkat etmelidirler. Ayrıca, değer düşüklüğünün tespitinde geri kazanılabilir tutarının belirlenmesinde kullanılan gerçeğe uygun değer ve kullanım değerinin tahmininde kullanılan varsayımlarının neler olduğu, hangi girdilerin kullanıldığı hususları önemlidir. Belirtilen hususlar subjektif yargılar içerdiğinden hatalı ve hileli işlemlerin oluşmasına fırsat oluşturmaktadır.

3.6. Garanti Karşılıklarının Tahmini ve Denetimi

Üretim ve satış yapan işletmeler sürdürülebilirliği sağlamak için müşteri memnuniyetini sağlamalıdır. Bu nedenle işletmeler, satmış oldukları ürünler için garanti hizmeti sunmaktadır. Satış sonrası güvenilir hizmet sunan işletmeler yaratabildikleri müşteri memnuniyetinin sonucu olarak rekabet avantajı elde edebilirler.

Garantili satışlar birçok endüstride satış artırma politikası olarak yaygın biçimde kullanılmaktadır (Karacaer, 2002, s. 34). Garantiler, satılan malın kullanıcı hatası dışında üretim hatasından veya gerekli kalitenin sağlanamamasından dolayı ortaya çıkabilecek zararların satış yapan işletme tarafından karşılanması için ayrılan karşılıklardır (Özkan ve Uzun Kocamış, 2011, s. 197). Bazı sektörlerde ürünlerin belirli bir garanti çerçevesinde satışı söz konusudur. Bu garanti bazen satış sözleşmesinin şartlarından kaynaklanmaktadır, bazen de müşterinin söz konusu garantiyi ayrıca satın alma hakkı vardır. Eğer garanti, sözleşme şartlarından kaynaklanıyorsa, bu durumda, oluşacak garanti masraflarının tahmin edilmesi ve “TMS 37: Karşılıklar, Koşullu Varlıklar ve Koşullu Yükümlülükler” standardı çerçevesinde hesaplanacak karşılığın finansal tablolara yansıtılması gerekir. Eğer garanti, müşteri tarafından ayrıca satın alınıyorsa, bu durumda da, sözleşme kapsamında ayrı bir hizmet satışı anlamına gelir ki, toplam işlem bedelinin ürün satışı ve garanti satışı olarak paylaşılması gerekecektir. Garanti satışına tekabül eden tutar, ertelenmiş gelir olarak finansal tablolara yansıtılır ve ilgili dönemlerde kâr veya zarar tablosuna hasılat olarak aktarılır (Şavlı, 2016, s. 70). İşletmelerin son yıllarda artan rekabet karşısında garanti kapsamlarını genişlettiğini söylemek mümkündür. Bunun en önemli nedeni rekabet olmakla birlikte bazı yasal düzenlemeler de işletmelerin garanti kapsamlarını genişletmelerini sağlamıştır (Saban vd., 2019, s. 49).

İşletmelerin sunmuş oldukları satış sonrası hizmetler “Garanti Hizmetleri” olarak ele alınmaktadır. Satılan mal ve hizmetlere yönelik tahminler aracılığıyla gelecekte ortaya çıkabilecek olumsuzluklar için ihtiyatlılık ilkesi gereği karşılık ayrılmaktadır. Karşılıklar, tam set standartlarda “TMS 37: Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar”, BOBİ FRS’de ise “Bölüm 19: Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Şarta Bağlı Varlıklar” kapsamında ele alınmıştır. Standartlara göre karşılıklar, gerçekleşme zamanı ya da tutarı

belli olmayan yükümlülüklerdir. Bir yükümlülüğün karşılık olarak finansal tablolara alınabilmesi için üç önemli koşul bulunmaktadır. Bunlar; geçmişten kaynaklanan bir yükümlülük olmalı, işletmeden ekonomik fayda çıkışı muhtemel olmalı ve yükümlülük tutarı güvenilir bir şekilde ölçülmelidir (TMS 37, madde 1; BOBİ FRS Bölüm 19, madde 5). Standartlarda belirtilen kriterleri sağlayan karşılıklar, finansal durum tablosunda yükümlülük olarak ele alınır ve gider olarak kaydedilir.

Standartlarda da belirtildiği gibi karşılıklar, tutarı veya zamanı belli olmadığından tahmin edilmektedir. Tahmin gerektiren kalemlerin “önemli yanlışlık riski” yüksektir. Karşılıklar, dönem sonu itibariyle gözden geçirilmeli ve muhasebeleştirilecek olan tutar en gerçekçi tahmin olmalıdır. Karşılıklar ile ilgili kayıtlar giderleştirildiğinden ve bu giderler direkt olarak kâr veya zarar tablosunu etkilediğinden hata ve hile ihtimali yüksek olan kalemlerdendir. Karşılık olarak finansal durum tablosuna yansıtılacak tutarlar önem taşımaktadır.

Standartlara göre eğer tek bir kalem için tahmin yapılıyorsa gerçekleşmesi en muhtemel sonuç baz alınır. Ancak birden fazla kalem için karşılık ayrılıyorsa ilgili yükümlülük ağırlıklandırılma yöntemiyle hesaplanmaktadır. Bu yöntemle ilişkin örnek aşağıdaki gibidir (www.kgk.gov.tr):

Örnek: *“Bir işletme sattığı ürünlerde meydana gelen üretim hatalarını tamir edeceğini garanti vermiştir ve geçmiş tecrübelerine göre sattığı malların %20’sinde tamir maliyeti 100 TL, %5’inde tamir maliyeti 400 TL iken %75’inde hata ortaya çıkmayacağını beklemektedir. Buna göre işletmenin karşılık olarak kaydetmesi gereken tutar $((100*0,20)+(400*0,05)+(0*0,75))=40$ TL şeklinde hesaplanır. İşletme hesapladığı bu tutarı finansal durum tablosunda yükümlülük, kâr veya zarar tablosunda gider olarak muhasebeleştirir.”*

Karşılık tutarının hesaplanması ile ilgili olarak; BOBİ FRS Bölüm 19’da bugünkü değer ya da beklenen harcama tutarı, TMS 37’de ise bugünkü değer esas alınmaktadır (Ataman ve Cavlak, 2017, s. 162).

Standartların belirlediği kurallar çerçevesinde karşılıklar en gerçekçi tahmini göstermesi gerekirken bu hesaplarla ilgili yapılan hatalı ve işlemler finansal durum tablosu ve kâr veya zarar tablosunun doğruluğuna sekte vurmaktadır. Bu sürece ilişkin örnek Gücenme Gençoğlu vd. (2013)'den esinlenerek oluşturulmuştur:

Örnek: C işletmesi, müşterilerin alım tarihinden itibaren ilk 6 ay içerisinde görülen her türlü üretim hatasına ilişkin onarım maliyetlerini karşılama garantisinde satmaktadır. 2021 yılında satılmış olan ürünler için küçük hasarların ortaya çıkması durumunda 100.000 TL'lik onarım maliyeti, büyük hasarların ortaya çıkması durumunda ise 400.000 TL'lik onarım maliyeti tahmin edilmektedir. İşletmenin geçmiş deneyimleri ve gelecek projeksiyonu doğrultusunda ürünlerin %75'inin hatasız olacağı, %20'sinde küçük, %5'inde ise büyük hatalar ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir. Tam set standartlara ve BOBİ FRS'ye göre işletmenin karşılık olarak muhasebeleştirme yapması için 3 kriter mevcuttur. Yükümlülük geçmişteki bir olaydan kaynaklanmalı, ekonomik fayda çıkışı muhtemel olmalı ve yükümlülük tutarı güvenilir bir şekilde ölçülmelidir. Örnek olay her 3 kriteri karşıladığından karşılık olarak finansal tablolara alınmalıdır. Buna göre ayrılması gereken tutar: $(0,75*0)+(0,20*100.000)+(0,05*400.000)= 40.000$ TL olarak hesaplanacaktır. Dönem sonu itibariyle aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

_____ / _____		
654 Esas Faaliyetlerden Diğer Çeşitli Gider ve Zararlar	40.000	
	375 Garanti Karşılıkları	40.000
_____ / _____		

Yapılan bu kayıt neticesinde faaliyet kârı 40.000 TL düşürülecek, dolayısıyla dönem kârı da o tutarda düşecektir. Ancak manipülatif işlemlere başvuran bir işletme karşılık olarak kayıtlara alınması için gereken kriterleri sağlamış ve geçmiş verilere göre karşılık hesaplaması gerekirken veriler üzerinde oynama yapma yoluna gidebilmektedir. Finansal bilgileri manipüle etmek isteyen işletme en gerçekçi tahminleri göz ardı ederek dönem sonunda büyük hasarların ortaya çıkmadığını, küçük hasar için ise %10 oranında ürün geldiğini öne sürmüştür. Buna göre hesaplanan karşılık tutarı ise $(100.000*0,10)= 10.000$ TL'dir. Karşılık 10.000 TL olarak finansal tablolara yansıtıldığı durumda kısa vadeli yabancı kaynaklar olması gerekenden 30.000 TL az gösterilmekle birlikte, faaliyet kârı

ve dönem kârı 30.000 TL fazla gösterilecektir. Sonuç olarak işletmenin kârlılık oranları ve finansal yapı oranları gerçeği yansıtmayarak ilgili kişilere yanıltıcı bilgiler sunulmuş olacaktır. Denetçiler, geçmiş yıllarda ayrılan karşılıkları, sektörel durumu, ekonominin durumunu analiz ederek ayrılan karşılık tutarında şüpheye düşerlerse işletme yönetiminden bilgi talep etmeli ve tutarsızlık durumunda düzeltme istemelidir.

“İşletmelerin bugünkü değer hesaplaması yapmadan karşılık tutarını yükümlülüğün yerine getirilmesi için yapılması beklenen harcama tutarı üzerinden ölçmesi mümkündür. Bununla birlikte paranın zaman değerinin etkisinin önemli olduğu durumlarda karşılık tutarı, yükümlülüğün yerine getirilmesi için yapılması beklenen harcamaların bugünkü değeri üzerinden ölçülebilir. Bugünkü değer hesaplanması durumunda paranın zaman değerine ilişkin cari piyasa değerlendirmelerini yansıtan iskonto oranı (veya oranları) kullanılır. Ayrıca ilgili yükümlülüğe özgü riskler de, ya kullanılan iskonto oranına (veya oranlarına) ya da yükümlülüğün yerine getirilmesi için gereken harcama tutarlarının tahminine yansıtılır. Ancak bu riskler, her iki unsura birden yansıtılmaz” (BOBİ FRS Bölüm 19, madde 13).

Karşılıklar finansal tabloların işletme hakkındaki bilgiyi tam ve güvenilir olarak yansıtması açısından önemli bir araçtır (Yıldırım, 2019, s. 430). Garanti giderlerinin dağılımının yıl içinde dengeli dağılmasının önemi kuşkusuz büyüktür. Bu yüzden işletmeler garanti karşılık tutarını TMS 37’ye göre, dönem sonunda en gerçekçi şekilde tahmin edip bunu dengeli bir şekilde maliyetlere dağıtmaları gerekmektedir (Yıldırım ve Karanlık, 2008, s. 120). Gelecekte meydana gelecek muhtemel zararlar için karşılık ayrılıp finansal tablolara yansıtılarak karşılıklar, koşullu borçlar ve koşullu varlıklara ilişkin bilgilerin dipnotlarda açıklanması finansal tabloların doğruluğu, güvenilirliği ve kullanıcıların doğru karar alması açısından oldukça önemlidir. Bu durum daha isabetli, daha doğru ve daha güvenilir karar alınmasına neden olacaktır. Böylece; şeffaflık, güven sağlanacak ve de sermaye piyasalarının derinliği artacaktır (Usul ve Özer Keçe, 2016, s. 59).

Garanti karşılıklarının finansal tablolarda gerçeğe uygun değerleriyle yer almaması işletmenin performans göstergelerini etkilemektedir. Garanti karşılıkları aynı zamanda tahmin de içerdiğinden riskli unsurlar arasında yer almakta ve üzerinden manipülasyon yapılmaya açıktır. Bu nedenlerden denetçinin garanti karşılıkları ile muhasebeleştirme esaslarına ve bu hesabın gerçeği yansıtıp yansıtmadığı konusunda aşağıdaki hususlara dikkat etmesi denetimin güvenilirliğini artıracaktır:

- İşletmenin uyması gereken finansal raporlama çerçevesi,
- Karşılıkların finansal tablolara alınması için gerekli şartları sağlayıp sağlamadığı,
- Karşılık olarak ayrılan tutarlarda yıllara göre değişim,
- Kârlılık oranlarında yıllara göre değişim,
- Finansal yapı oranlarında yıllara göre değişim,
- Genel sektör ortalamaları,
- İşletmenin garanti karşılıkları için kullandığı veriler,
- Geçmiş yıllarda garanti karşılıkları için yapılan tahminler ile gerçek durumun ne derecede uyduğu.

Belirtilen oranlarda ani dalgalanmalar, gerekli şartların sağlandığı halde finansal tablolara alınmaması ya da olması gerekenden farklı tutarların finansal tablolarda yer alması karşılıklarda oynama yapıldığını göstermektedir. Bu durum genellikle işletmenin performansını ya da vergi tutarlarını olduğundan farklı sunmak amacıyla yapılmaktadır. Denetçiler, detaylı denetim kanıtları toplayarak düzeltmeler talep etmeli, bunlar sağlanmıyorsa olumsuz denetim raporu bildirmelidir.

3.7. Kıdem Karşılıklarının Tahmini ve Denetimi

Kıdem tazminatı hizmet sözleşmesinin kanunda sayılan nedenlerden biri ile sona ermesi halinde işveren tarafından çalışanlara yapılan bir ödemedir (Pamukçu ve Pamukçu, 2011, s. 66). Kıdem tazminatı, işletmede çalışan personele verilen yasal haklardan biri olup bir işyerinde asgari bir yıl çalışmış olan işçinin iş sözleşmesinin yasada belirtilen hallerden birine bağlı olarak sona ermesi durumunda işveren tarafından işçiye ödenmesi gereken tutarı ifade etmektedir (Aygün ve Kaya, 2013, s. 153). Kıdem tazminatı çalışanlar için bir

gelir, işletme için ise bir gider veya maliyet unsurudur. Diğer gider ve maliyetlerde olduğu gibi, kıdem tazminatı gider ve maliyetlerinin de muhasebeleştirilmesi gerekir (Parlakkaya, 2010b, s. 270). İşletmelerin çalışanlarına çalışma dönemi boyunca ve sonrasında sağladığı faydaların başında gelen kıdem en fazla ihmal edilen konulardandır. Bu yükümlülüğün finansal tablolarda raporlanmaması büyük bir eksikliktir (Özdemir ve Varıcı, 2015, s. 161). Kıdem tazminatı karşılık hesabıdır ve garanti karşılıkları gibi kâr veya zarar tablosu üzerinde etkisi olduğundan manipülasyona konu olabilmektedir. Bu nedenden tam set standartlarda ve BOBİ FRS’de kıdem karşılıklarının hesaplanmasına yönelik hususlar yer almaktadır. Kıdem tazminatı karşılıkları BOBİ FRS’de garanti karşılıkları gibi “*Bölüm 19: Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Şarta Bağlı Varlıklar*” kapsamında ele alınmıştır. Öte yandan kıdem tazminatı karşılık niteliği taşımamasına rağmen tam set standartlarda TMS 37 kapsamında değil, “*TMS 19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar*” kapsamında ele alınmıştır.

Kıdem tazminatlarının hesaplanması bakımından standartlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. TMS 19 kapsamındaki “*Çalışanlara Sağlanan Faydalar*” ve “*TMS 26: Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama*” BOBİ FRS’de ayrı bölüm olarak yer almadığından, BOBİ FRS’ye göre hazırlanan finansal durum tablosunda sadece kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar içinde “kıdem tazminatı karşılıkları” kalemi bulunmaktadır (Gücenme Gençoğlu, 2017b, s. 5). “*TMS 19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar*” standardında kıdem tazminatı, çalışanlara sağlanan diğer faydalardan ayrı olarak ele alınmıştır. Çünkü kıdem tazminatı, çalışma sırasında değil personelin çalışmasının sona ermesi halinde ortaya çıkan bir yükümlülüktür (Pamukçu ve Pamukçu, 2011, s. 77). Kıdem tazminatının hesaplanmasında BOBİ FRS, aktüeryal hesaplamasının yerine cari dönemde ortaya çıkan kıdem tazminatı artışlarını hesaplamakta ve finansal tablolara yansıtılabilmekte iken TMS 37’de aktüeryal hesaplama kullanılmaktadır (Ataman ve Cavlak, 2017, s. 162). Kıdem tazminatı karşılığı, TMS 19 kapsamında detaylı aktüeryal hesaplamalar yapılarak muhasebeleştirilirken, BOBİ FRS’ye göre, işletmenin iş gücü devir hızı ve önceki yıllarda gerçekleşen kıdem tazminatları gibi etkenler dikkate alınarak, çalışanların ilgili döneme ilişkin kıdeme esas ücreti üzerinden hesaplanan, cari dönemde ortaya çıkan kıdem tazminatı yükümlülük artışları giderleştirilir (Doğan, 2017, s. 780).

Tam set standartlarda aktüeryal varsayımların hangi unsurları içerdiği konusunda hükümler yer almaktadır. İşletme yönetimi tam set standartlara göre kıdem tazminatı ile hesaplama yaparken ölüm oranı, iskonto oranı, kıdeme esas ücret, sağlık harcamaları, enflasyon oranı ve maaş artış oranlarını dikkate almalıdır. Kıdem tazminatı karşılıkları iki standart hükümlerine göre gider olarak kaydedilmektedir. Kıdem tazminatının muhasebeleştirilmesine yönelik aşağıdaki örnek Gücenme Gençoğlu (2017a)'ndan esinlenerek oluşturulmuştur:

Örnek: G işletmesi geçmiş yıllardaki verilerine göre ve aktüeryal varsayımları da hesaplarına katarak T1 yılı sonunda 500.000 TL kıdem tazminatı hesaplamıştır. C işletmesi aktüeryal varsayımları da kıdem tazminatının hesaplanmasında işleme kattığı için finansal raporlamasını tam set standartlara uygun olarak yapmaktadır. Tam set standartlara göre kıdem tazminatı gider kaydedilmektedir. Buna göre işletme aşağıdaki kayıtları yapmalıdır.

_____ / _____		
770 Genel Yönetim Giderleri	500.000	
472 Kıdem Tazminatı Karşılıkları		500.000
_____ / _____		

Bu kayıt ile işletmenin uzun vadeli yabancı kaynakları ve faaliyet giderleri 500.000 TL artmaktadır. Faaliyet giderlerinin artış göstermesi, dönem kârının azalmasına neden olacaktır.

Tam set standartlarda belirtildiği üzere kıdem tazminatlarının hesaplanmasında kullanılan aktüeryal varsayımlar tahmine dayanmaktadır. Tahminlerin kullanılıyor olması, karşılık olarak ayrılacak tutarların yönetimin lehine kullanılmasına olanak tanır. Varsayımlarda performansı etkileyecek değişkenlerin kullanılması ile hesaplanan tutarın düşük ya da yüksek yer alması işletmenin finansal durum tablosunu, kâr veya zarar tablosunu, kârlılık oranlarını ve faaliyet oranlarını etkileyecek, gerçeğe uygun olmayan finansal tablolar sunulmasına neden olacaktır. Denetçi, işletme yönetiminin kullandığı varsayımları mesleki şüphecilik ile incelemeli, sapmalar olduğu durumlarda bunun nedenlerini araştırmalı ve gerekli durumlarda düzeltmeler talep etmelidir.

Kıdem tazminatı hesaplanırken çalışanın almış olduğu ücret baz alınmaktadır. Bu nedenle denetim sürecinde çalışanın hak ettiği ücret hesaplamasına dikkat edilmelidir.

Denetimde kullanılan işlem döngüsünün içerisinde “Personel ve Ücret Döngüsü” de kullanılmaktadır. Personel ve işlem döngüsü tüm çalışanların işe alınma ve ödeme ile ilgili süreçlerini kapsamaktadır. Bu döngüde etkileşen kalemler kasa veya banka mevcudu, ödenecek vergiler, faaliyet giderleri, primler ve işçilik giderleridir (Arens vd., 2012, ss. 660-661). Personel ve ücret döngüsü, işletmede personel istihdamı ve ücretlerin ödenmesi işlemlerinden oluşur ve işletmelerin ana gider ve maliyet kalemleridir (Bozkurt, 2015, s. 331). Döngü içerisindeki kalemlerin etkileşimi çalışan ücretlerinin hesaplanmasında ve vergi ödemelerinde kontrolün sağlanmasında kullanılmaktadır.

Kıdem tazminatı ile ilgili finansal raporlama çerçevesine uygun olmayan raporlama genellikle çalışanlar üzerinden yapılmaktadır. Bozkurt (2016)’a göre denetçinin hayalet çalışanların var olup olmadığını, sahte çalışma saatlerinin yaratılıp yaratılmadığını, primler üzerinde oynama yapıp yapılmadığını ve işe alım ve ücret ödeme konularında görevlerin ayrılığı ilkesine uyulup uyulmadığını değerlendirmesi gerekir. Bordroda gözüken çalışanın personel kayıtlarının olmaması, tek bir çalışana birden fazla ödeme yapılması, işten ayrılmalarına rağmen bordroda yer alan çalışanların olması, aynı banka hesabına birden fazla kişinin kaydedilmesi, üretim sonuçlarına göre bordro maliyetlerinin fazlalık göstermesi durumları yapılan manipülasyonlara yönelik belirtileri göstermektedir.

Doğası gereği tahmin gerektiren diğer hesaplarda olduğu gibi kıdem tazminatları da denetim sürecinde özel dikkat gerektirmektedir. Denetçinin, kıdem tazminatlarıyla ilgili dikkat etmesi gereken başlıca unsurlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kıdeme esas olan ücretin doğruluğu,
- Tahminlerde hangi verilerin kullanıldığı,
- Aktüeryal varsayımların olup olmadığı,
- (Varsa) aktüeryal varsayımlarda kullanılan verilerin güvenilirliği ve geçerliliği,
- Kârlılık ve faaliyet oranlarının değişimi,

- Giderlerdeki değişim,
- Faaliyet kârındaki değişimler,
- Personel ve Ücret döngüsünden etkilenen hesaplar.

Yukarıda belirtilen hususlara, kıdem tazminatının hesaplanmasında dikkat edilmesi gerekir. Mali analiz oranlarındaki değişim, manipülasyona yönelik göstergelerin bulunup bulunmadığına ilişkin bilgi vermektedir. Oranlardaki ani değişimlerin nedenleri, işletme yönetimince açıklanmalıdır. Kıdem tazminatının hesaplanmasına yönelik üzerinde durulması en önemli etken ise kıdeme esas olan ücrettir. Uygulamada genellikle kıdem tazminatının daha düşük hesaplanması için çalışanlara verilen maaş tutarı kayıtlarda daha düşük yer almakta, kalan kısım için ise elden ödeme yapılabilmektedir. Bu durum işletmenin performans göstergelerinin olması gerekenden farklı çıkmasına neden olmakla birlikte vergi kaçırılmasına da sebep olmaktadır. Bu durumun önüne geçilebilmesi için aynı sektörde aynı işi yapan çalışanların maaş ortalamalarının karşılaştırılarak varsa farklılıklar arasındaki nedenler araştırılmalıdır. Çalışanlara ödenen ücretlerin doğru bir şekilde belirlenmesi finansal tabloların güvenilirliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

4. KİLİT DENETİM KONULARI

Raporlama, denetim sürecinin çıktısı olup, elde edilen kanıtlar neticesinde denetçinin yargısı bildirilmektedir. Mevcut ve muhtemel yatırımcılar, yasal çevreler ve üçüncü kişiler, denetim raporlarında yer alan bilgilere göre kararlarını şekillendirirler. Ancak, geçmişte yaşanan ekonomik krizler ve şirket skandalları denetim raporlarına olan güveni etkilemiş ve sorgulanmasına yol açmıştır.

Günümüzde finansal raporlamanın karmaşıklığı, sübjektifliği ve daha fazla nitel açıklamaların olması nedeniyle finansal tablo kullanıcıları daha fazla bilgi edinmek istemektedirler (Sayar ve Ergüden, 2016, s. 93). Son yıllarda tüm dünyada ortaya çıkan muhasebe skandalları ve sonrasında gerçekleşen şirket iflaslarından dolayı finansal raporlama ve denetim alanında itibar zedelenmeleri yaşandığından gerek uluslararası gerekse yerel standart belirleyici olan düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından

öncelikle daha önceden yayımlanan düzenlemelerin değiştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır (Yanık ve Karataş, 2017, s. 2).

Finansal tablolarla ilgili denetçi görüşleri 2001 ve 2008 krizleri neticesinde sorgulanmaya başlanmış, denetçi raporlarında finansal tablo kullanıcılarına önemli bilgilerin yer verilmediği genel olarak kabul edilmiş, bu nedenden dolayı yatırımcılar, analistler ve diğer kullanıcılarından denetim raporları konusunda talepler gelmeye başlamıştır (Doğan, 2018, s. 66). Bu durum neticesinde “Denetim Beklenti Boşluğu” tartışmaya açılmıştır. Bağımsız denetim hizmetinin, kendisinden beklenen işlevlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmesi, ilgili olduğu çıkar çevresinin bağımsız denetime ilişkin algısı ile yakından ilgilidir. Bağımsız denetim hizmeti, çıkar gruplarının beklentilerini karşılayamazsa, kendisinden beklenen faydayı da sağlayamamış olur (Sarısoy ve Kepçe, 2019, s. 40).

Denetçiler ve bilgi kullanıcıları arasındaki beklenti farklılığı (expectation gap) ve karar alıcıların ihtiyacı olan bilgi ile denetim raporlarında sunulan bilgi arasındaki fark (information gap) bağımsız denetime ve denetlenmiş finansal bilgilere olan güvenin giderek azalmasına neden olmuştur (Kavut ve Güngör, 2018, s. 60).

Literatür incelendiğinde Koh ve Woo (1998), Fadzly ve Ahmad (2004), Sidani (2007), Okafor ve Otalor (2013), Köse ve Erdoğan (2015) ve Sarısoy ve Kepçe (2019)’in belirttiği üzere Liggio (1974), “denetim beklenti boşluğu” kavramını denetim alanında ilk kullanan olarak kabul. Liggio (1974) denetim beklenti boşluğunu “*bağımsız denetçi ve finansal tablo kullanıcılarının beledikleri performans düzeyleri arasındaki fark*” olarak tanımlanmıştır.

2008 ekonomik krizi ve 21. Yüzyılın başlarında patlak veren denetim skandalları neticesinde denetim kalitesinin artırılması ve denetim raporlarının içeriğinin geliştirilmesi konusunda uluslararası alanda bir artış meydana gelmiştir (Li, 2017, s. 21). 2000’li yıllardan itibaren karşılaşılan büyük ölçekli finansal skandallar ve krizler, doğru ve güvenilir bilgi için mevcut finansal raporlamanın ve bağımsız denetimin yeterli olmadığı görüşünü gündeme getirmiştir. Yürütülen denetime ilişkin daha fazla şeffaflık

sağlamak ve denetçi raporlarının bilgi kullanıcıları ile iletişim değerini artırmak amacıyla PCAOB ve IAASB Denetçi Raporu Projesi'ni 2011 yılında başlatmış ve nihayetinde hazırlanan değişiklikler 2015 yılında yayınlanmıştır (Uzay ve Köylü, 2018, s. 48). Yanık ve Karataş (2017), Doğan (2018), Masdor ve Shamsuddin (2018), Akdoğan ve Bülbül (2019)'ın da belirttiği üzere bu projenin amacı, denetim beklenti boşluğunu kapatmaya çalışmak ve kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermektir. Kurulun 2013 yılında çıkardığı çerçeve ile birlikte “kilit denetim konuları” ilk defa yasal çerçevede ele alınmış oldu (www.iaasb.org). Başlatılan bu proje 2015 yılında tamamlanmış ve “ISA 701: Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi” standardı ismiyle yayımlanmıştır. Yeni denetçi raporları, güven veren yaklaşımıyla daha kaliteli raporlama yapılmasına olanak verecek ve bu rapordaki önemli görülen hususları da kilit denetim konusu olarak açıklayacaktır (Akdoğan ve Bülbül, 2019, s. 3).

Küresel anlamda karşılaştırılabilirliğin sağlanması ve denetim beklenti boşluğunun kapatılabilmesi açısından yayımlanan bu standart, farklı ülkelerin standart koyucuları tarafından da ele alınmıştır. Türkiye’de KGK, Uluslararası Denetim Standartları (International Standard on Auditing (ISA)) 701’in çevirisini yaparak 01.01.2017 tarihinden itibaren Borsa’da işlem gören şirketlerde uygulanmak üzere “BDS 701: Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi” adıyla yayımlamıştır. 6102 sayılı TTK uyarınca denetime tabi diğer şirketlerde ise BDS 701, 01.01.2018 tarihinden uygulanmaya başlanmıştır.

“BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi” Standardının ilk sürümü, 1/1/2017 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 09/03/2017 tarihli ve 30002 sayılı son sürümü ise, 26/12/2019 tarihli ve 75935942-050.01.04-[01/332] sayılı Kurul Kararıyla, 01/01/2020 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere 31/12/2019 tarihli ve 30995 (4.M) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. TTK’ya göre bağımsız denetime tabi işletmeler için 1.1.2018 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmaktadır. “Kilit denetim konularının bildirilmesinin amacı, yürütülen denetime ilişkin daha fazla şeffaflık sağlayarak denetçi raporunun iletişim değerinin artırılmasıdır” (BDS 701, madde 2).

Standardın sekizinci maddesine göre kilit denetim konuları “*Denetçinin mesleki muhakemesine göre, cari döneme ait finansal tabloların denetiminde en çok önem arz eden konular*” olarak tanımlanmıştır (BDS 701, madde 8). Standartta denetçiye yol gösterici olarak hangi durumların denetçinin azami düzeyde dikkat edeceği konular olduğu açıklanmıştır. Standardın dokuzuncu maddesine göre “*BDS 315’e göre önemli yanlışlık riski yüksek olan alanlar, yüksek derecede tahmin belirsizliği olan alanlar ve dönem içinde gerçekleşen önemli olay veya işlemler*” denetçinin azami dikkatini çekmesi gereken alanlar olarak belirtilmiştir.

Standardın A59. maddesine göre denetçinin en az bir kilit denetim konusunu raporunda açıklaması beklenmektedir. Ancak KDK açıklanmamasına yönelik özel durumlar da mevcuttur. Beşinci maddeye göre görüş vermekten kaçınılması durumunda KDK açıklanmamaktadır. Aynı zamanda standardın 14. maddesine göre “*kamuya açıklamaya izin verilmemesi ve konunun kamuya açıklamanın olumsuz sonuçlarının daha fazla*” olduğu durumlarda KDK açıklanmasına izin verilmemektedir.

Kilit denetim konularının eklenmesiyle birlikte denetim raporlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni denetçi raporlarında yer alacak başlıklar görüş, görüşün dayanağı, kilit denetim konuları, yönetim ve üst yönetimden sorumlu olanların finansal tablolara ilişkin sorumlulukları, bağımsız denetçinin finansal tabloların bağımsız denetimine ilişkin sorumlulukları ve mevzuattan kaynaklanan diğer yükümlülüklerle ilişkin rapordur (Yanık ve Karataş, 2017, s. 6). Yeni denetçi raporlarında en önemli değişiklik, denetçi görüşünün başa alınarak ön plana çıkartılmasını sağlamaktır (Sayar ve Ergüden, 2016, s. 96).

Kilit denetim konuları yasal zemin bulmasıyla birlikte farklı açılardan birçok çalışmaya konu olmuştur. Kilit denetim konuları belirlenirken denetçinin muhakemesi ön plandadır. Denetçinin tecrübesi, güvenilirliği, firma ve sektör hakkındaki bilgisi bu süreçte büyük önem taşır. Bu bağlamda KDK belirlenmesinde denetçilerin özelliklerine yönelik Brasel vd. (2016), Gimbar vd. (2016), Asbahr ve Ruhnke (2019), Dung ve Dang (2019), Segal (2019), ve Velte (2019)’nin araştırmaları mevcuttur. Denetçi muhakemesinin haricinde Li (2017) KDK raporlamanın denetim kalitesine ve piyasaya olan etkileri, Masdor ve

Shamsuddin (2018) yatırımcı tepkileri ve Sirois vd. (2018) kullanıcıların bilgi edinme süreçleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Pinto ve Morais (2019) KDK belirleme sayısına etki eden faktörleri incelerken, Teraman ve Çelik (2019) BDS 701 ile meydana gelen değişikliklere yönelik bağımsız denetçi görüşlerini incelemiştir. Sarısoy ve Kepçe (2019) denetçilerin, işletme yöneticilerinin, bankaların kredi tahsis bölümünde çalışan yöneticilerin beklenti farklarını inceleyerek yeni denetim raporlarının denetim beklenti boşluğunu azaltma işlevini yerine getirip getirmediğini incelemiştir. Biçer ve Erol (2017), Yanık ve Karataş (2017) ve Doğan (2018) çalışmalarında ise BDS 701'i inceleyerek denetim raporlarında yer alan KDK'lara nasıl karşılık verileceği üzerine çalışmalar yapmışlardır.

Türkiye'de KDK konusunda yapılan çalışmaların odak noktası raporlanan konular üzerine olmuştur. Bu kapsamda Kavut ve Güngör (2018), Gökgöz (2018), Uzay ve Köylü (2018), Akdoğan ve Bülbül (2019), Ciğer vd. (2019), Ertan ve Kızık (2019), Kalıpcı Çağırın ve Varıcı (2019), Taş vd. (2019) ve Arzova ve Şahin (2020) BIST'den elde edilen veriler ışığında KDK'lara yönelik en çok hangi konuların belirlendiği, sektörel farklılıkların olup olmadığı, KDK ile denetçi görüşü arasında ilişki olup olmadığı, denetim firması özelliklerinin KDK belirlenmesine etki edip etmediğine yönelik çalışmalar yapmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda KDK olarak en çok raporlanan konular hasılat, ticari alacaklar, stoklar, maddi duran varlıklar ve karşılıklar/yükümlülükler olarak tespit edilmiştir. BIST bazlı yapılan çalışmalarda en fazla işletme imalat sektöründe yer aldığından çalışmalarda genellikle imalat sektörü üzerinde durulmuştur. KPMG (2017) ve ACCA (2018) Dünya'nın farklı ülkelerinde KDK olarak en çok raporlanan konulara ilişkin raporlar hazırlamışlardır. KPMG (2017) yayınladığı raporda Avustralya borsasında (ASX 200) KDK olarak en fazla şerefiye, hasılat ve vergilendirme konuları olduğunu belirtmiştir. ACCA (2018) ise Brezilya, Kıbrıs Rum Kesimi, Yunanistan, Romanya, Kenya, Nijerya, Umman, Güney Afrika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Zimbabve'de KDK raporlamanın ilk yıl uygulamalarını ele almıştır. ACCA'ya göre KDK raporlanması daha iyi finansal raporlamada aracı görevi görmekte ve denetim kalitesini arttırmaktadır. İncelenen ülkelerde KDK olarak en fazla raporlanan konuların ise değer düşüklüğü, şerefiye, hasılat, finansal varlıklar ve vergilendirme olduğu tespit edilmiştir.

Kilit denetim konularına yönelik bibliyometrik bir çalışma ise Aytac ve Guenme Gençoğlu (2020b) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada kilit denetim konularının hangi alt temalarda yoğunlaştığı, mevcut dominant alt temanın hangisi olduğu ve gelecekte dominant alt temanın hangisi olacağını SciMat programı eş-kelime analiziyle saptamaya çalışmışlardır. Kilit denetim konularının çıkış amacı, denetim beklenti boşluğunu minimize etmektir. Elde edilen sonuç neticesinde mevcut dominant alt tema “deneti beklenti boşluğu” olarak saptanmıştır. Gelecekte ise “işletme karakteristiği” alt temasının dominant alt tema olacağı saptanmıştır. İç denetim komitesinin etkinliği, yöneticilerin güvenilirliği, müşteri işletmenin denetim firması üzerindeki baskı gücü, müşteri işletmenin büyüklüğü ve sermaye yapısı gibi özellikler gelecekte kilit denetim konuları ile ilişkili konuların başını çekecektir.

5. FİNANSAL BAŞARISIZLIK

İşletmeler, muhasebenin temel kavramlarından süreklilik prensibine göre kurulurlar ve ülke ekonomilerinin gelişiminde büyük rol oynarlar. Sınırsız ömre sahip olduğu kabul edilen işletmelerin sürdürülebilir finansal yapıya sahip olmaları, bu işletmelerin olgunlaşp gelişmelerini sağlar. Sürdürülebilir finansal yapıya sahip olmayan işletmeler zaman içerisinde rekabet avantajlarını yitirecekler ve kaybolmaya yüz tutacaklardır. İşletmeler sürdürülebilir bir yapıya sahip değillerse “finansal başarısız” olarak nitelendirilirler. “Finansal başarısız” olarak nitelendirilen işletmeler gerekli düzeltme tedbirlerini almazlarsa sonunda iflas edeceklerdir. Bir işletmenin finansal açıdan sıkıntıya düşmesi işletmenin tüm paydaşlarına etki etmektedir (Erol Fidan, 2021, s. 1946).

İşletmelerin “finansal başarısızlık” derecelerini ölçmeye yönelik çalışmalar yaklaşık 50 yıldır süregelmektedir (Terzi, 2011, s. 2; Kardeş Selimoğlu ve Orhan, 2015, s. 23; Gör, 2019, s. 137; Bağcı ve Sağlam, 2020, s. 151). Finansal başarısızlığı ölçmeye yönelik ilk çalışmalara imza atan Beaver (1966) başarısızlığı “işletmenin olgunlaştıkça finansal yükümlülüklerini yerine getirememesi” olarak tanımlamıştır.

Altman (1968) ise finansal başarısızlığı “iflas” olarak kullanmış ve bu işletmeleri “yasal olarak iflas etmiş ya da yeniden örgütlenme hakkı verilmiş” olarak tanımlamıştır.

Finansal başarısızlığı ölçmede mali analiz oranları temel alınarak farklı modeller kullanılmaktadır. Literatürde en çok Beaver (1966) ve Altman (1968) modeli kullanılmaktadır (Uzun, 2005, ss. 164-165; Terzi, 2011, s. 4; Kardeş Selimoğlu ve Orhan, 2015, s. 23; Gör, 2019, ss. 137-138; Erol Fidan, 2021, s. 1946). Beaver (1966) çalışmasında 30 oranı 6 temel başlık altında toplayarak diskriminant analizi yapmıştır. Altman (1968) ise çoklu diskriminant analizi kullanmıştır. Bu çalışmada halka açık işletmeler için finansal başarısızlığın tespitinde klasik Z skor formülü hesaplanmıştır Bu formül: $Z = 0,012 * X_1 + 0,014 * X_2 + 0,033 * X_3 + 0,006 * X_4 + 0,999 * X_5$

- X1: Net Çalışma Sermayesi/Toplam Varlıklar
- X2: Dağıtılmayan Karlar/Toplam Varlıklar
- X3: Faaliyet Karı/Toplam Varlıklar
- X4: Piyasa Değeri/Toplam Kaynaklar
- X5: Net Satışlar/Toplam Varlıklar

Klasik skor piyasa değerini içerdiğinden yalnızca halka açık işletmelere uygulanabilecektir. Bu nedenle Altman modeli geliştirme ihtiyacı duymuştur. Altman (2000) çalışmasında klasik modelde yer alan piyasa değeri yerine özkaynakların defter değerini kullanarak başarısızlık skorunu Z' olarak ifade etmiştir. Formül ise;

$Z' = 0,717 * X_1 + 0,847 * X_2 + 0,107 * X_3 + 0,420 * X_4 + 0,998 * X_5$ olarak revize edilmiştir. Bu model imalat işletmeleri için kullanılmaktadır. Yine aynı çalışmada tüm işletmeleri kapsayan finansal başarısızlık tespiti $Z'' = 3,25 + 6,56 * X_1 + 3,26 * X_2 + 6,72 * X_3 + 1,05 * X_4$ olarak formüle edilmiştir. Ayrıca modellerin eşik dereceleri ise Tablo 2'deki özetlenebilir.

Tablo 2: Altman Z skor modellerinin Eşik Dereceleri

Z Skor	Z' Skor	Z'' Skor
$Z < 1,8 \Rightarrow$ Batık	$Z < 1,23 \Rightarrow$ Batık	$Z < 1,1 \Rightarrow$ Batık
$1,8 < Z < 2,99 \Rightarrow$ Gri Alan	$1,23 < Z < 2,9 \Rightarrow$ Gri Alan	$1,1 < Z < 2,6 \Rightarrow$ Gri Alan
$Z > 2,99 \Rightarrow$ Başarılı	$Z > 2,90 \Rightarrow$ Başarılı	$Z > 2,6 \Rightarrow$ Başarılı

Kaynak: Hauschild, 2013, s. 7.

Beaver ve Altman modellerinden farklı olarak Springate (1978) ve Fulmer (1984) modelleri de finansal başarısızlığı tespit etmede kullanılmaktadır (Bağcı ve Sağlam, 2020).

Literatür incelendiğinde finansal başarısızlığın tespitinde çoğunlukla Altman Z skor modeli ele alınmıştır. Altman vd. (2017) yaptıkları çalışmaya göre bu model farklı ülkelerde farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Modelin uluslararası geçerliliğinin araştırıldığı çalışmada çoğunluğu Avrupa’da olan 31 ülkede yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu modelin geçerliliği kanıtlanmıştır. Özellikle Z” formülünün geçerliliği uluslararası bağlamda tüm işletmeler için sağlanmış ve modelin başarılı bir performans ortaya koyduğu tespit edilmiştir.

Altman modelinin finansal başarısızlığı tespiti üzerine muhasebe alanında birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalarda uygulama alanı genellikle BIST’de yer alan işletmeler olmuştur.

Terzi (2011) BIST 100’de işlem gören gıda sektöründeki işletmelerin 2009 ve 2010 yıllarında finansal başarısızlık riskini belirlemek amacıyla Altman Z skordan yararlanırken Yıldız (2014) BIST 100 endeksinde yer alan 35 işletmenin yatırım yapılabilme pozisyonları ile Altman Z skorları arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Selimoğlu ve Orhan (2015) BIST 100’de dokuma, giyim eşyası ve deri işletmelerini finansal başarılı ve başarısız olarak gruplarken Altman Z skor kullanmış ve bu iki grubun temel finansal oranları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmişlerdir. Arslan (2019) Metal ana sanayiinde yer alan firmaların 2014-2018 yılları arasındaki finansal verilerini kullanarak finansal başarısızlık tahmininde Altman Z skor kullanmıştır.

Selimoğlu ve Orhan (2015)’a paralel olarak Gör (2019) BIST 100’de işlem gören işletmelerin 2009-2016 yılları arasındaki finansal verilerinden yararlanarak finansal başarısızlık tahmininde Altman Z skor kullanmış ve bu iki grubun temel finansal oranları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmiştir. Karadeniz ve Öcek (2019) BIST’de yer alan turizm işletmelerinin finansal oranları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda finansal başarılı ve başarısız

ayrımı yaparken Altman Z skordan faydalanmış ve iki grubun finansal oranları arasında anlamlı farklılık tespit etmişlerdir. Bağcı ve Sağlam (2020) Sağlık ve Spor kuruluşlarında finansal başarısızlık tahmini yaparken Altman, Springer ve Fulmer modellerini karşılaştırmıştır.

Camacho-Miñano vd. (2020) KDK ile finansal başarısızlık arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik Londra borsası Financial Times Stock Exchange (FTSE) 100’de işlem gören işletmelerin 2013-2018 yılları arasındaki verilerini kullanmışlardır. 2013 yılının alınmasının sebebi İngiltere’de KDK raporlama 2013 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Finansal başarısızlık riskini tahmin etmede Altman Z skordan yararlanılmış ve raporlanan kilit denetim konuları arttıkça işletmelerin finansal başarısızlık derecesi de artış göstermiştir.

Arslantürk Çöllü vd. (2020) dokuma, giyim eşyası ve deri sektöründe yer alan işletmelerin 2016-2018 dönemlerine ait finansal başarısızlık durumlarını tespit ederken ilgili sektörde yer alan 20 işletmenin finansal başarılı ve başarısız ayrımında Altman Z skordan faydalanmışlardır.

Muñoz-Izquierdo vd. (2020) finansal verileri denetim bulgularıyla birleştirerek finansal başarısızlık tahminlerindeki doğruluk derecesindeki değişimi incelemişlerdir. Bu çalışmada İspanya’daki toplam 808 özel sektör işletmesi incelenmiş ve finansal başarılı ve başarısız olarak iki gruba ayrılmıştır. Altman Z skor ile denetim raporlarından elde edilen finansal olmayan veriler de modele dâhil ederek finansal başarısızlık tahminlerinin doğruluk derecesini tespit etmişlerdir. Yalnızca finansal verilerin kullanıldığı modelde finansal başarısızlık tahmini %77 iken, finansal olmayan verilerin de modele eklenmesiyle bu oran %87’lere çıkmıştır.

Çelik (2021) BIST 100’de yer alan dokuma, giyim eşyası ve deri imalat sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin 2017-2019 arasındaki finansal verilerini Altman Z skor kullanarak iki gruba ayırmıştır. Erol Fidan (2021) tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe yer alan işletmelerin 2017-2019 yıllarına ait verileri kullanarak Altman Z skor derecelerini belirlemiş ve bu sonucu işletmelerin kilit denetim konularıyla kıyaslamıştır.

Sonuç olarak araştırmaya dâhil edilen şletmelerin çok iyi durumda olmadıklarını ve finansal risk altında olduğunu tespit etmiştir.

Literatürde yer alan çalışmalar göstermektedir ki finansal başarılı ve başarısız şletme ayrımı yapılmak istendiği zaman yoğun olarak Altman Z skor kullanılmaktadır. Bu model yalnızca BIST 100’de değil, uluslararası bağlamda da kullanım göstermektedir.

Çalışmanın üçüncü kısmında teorik olarak ele alınan muhasebe tahminlerinin ve 2017 yılından itibaren denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konularının finansal başarısızlığa olan etkileri incelenecektir. Bu araştırmada incelenen şletmelerin raporlanan kilit denetim konularının içerisinde ne kadarlık bir kısmı muhasebe tahmini gerektiren hesaplardan oluşmakta ve kilit denetim konuları ile finansal başarısızlık arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE TAHMİNLERİ, KİLİT DENETİM KONUSU VE FİNANSAL BAŞARISIZLIK İLİŞKİSİ: BIST 100' DEKİ İŞLETMELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan çalışmanın amacı, BIST 100'de işlem gören ve araştırmaya dâhil edilen işletmelerin, bağımsız muhasebe denetiminde odaklanılması gereken muhasebe tahminlerinin kilit denetim konuları arasında ne oranda yer aldığının tespit edilmesi ve işletmelerin sürdürülebilir finansal yapıya sahip olup olmadığının tespitinde kullanılan Altman Z" skor modeli ile kilit denetim konuları arasında bir ilişki olup olmadığını analiz etmektir.

Tahmin gerektiren kalemlerin ve kilit denetim konularının önemi KGK'nın yayınlamış olduğu yıllık inceleme raporlarında da görülmektedir. Yapılan dosya incelemelerinin sonuçlarına göre maddi duran varlıklar, stoklar, hasılat, ticari alacak ve borçlara ilişkin yaygın bulgular tespit edilmiştir. Maddi duran varlıklarda tespit edilen denetim eksikleri faydalı ömür tahminlerinin ve seçilen amortisman yöntemlerinin sorgulanmaması gibi tahmin gerektiren olayları içermektedir.

Hasılat işletmelerde birçok temel finansal rasyoyu belirleyen ana kalem olup diğer kalemlerden çok fazla finansal büyüklüğe sahiptir. Bu durumdan Bağımsız Denetim Standartları bazı durumlar hariç hasılatı riskli olarak ele almakta ve buna göre denetimin planlanması ve yürütülmesini öngörmektedir. Satış faturalarının doğruluğu, hasılatın muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne yönelik yeterli denetim kanıtı elde edilmemesi sunulan finansal tabloların güvenilirliğine gölge düşürmektedir.

Ticari alacak ve borçlar kalemlerinde de şüpheli hale gelen veya değer düşüklüğüne uğrayan ticari alacakların geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak

muhasebeleştirildiğinin tespitine ilişkin herhangi bir çalışmanın yapılmadığının tespit edilmesi tahmin gerektiren kalemlere yönelik yetersiz denetim kanıtı toplandığına işaret etmektedir.

Bütün bu faktörler işletmenin sürekliliğine etki etmektedir. İşletmeler aksi bir durum olmadıkça muhasebenin temel kavramlarından “süreklilik” prensibine göre kurulurlar ve sınırsız ömre sahip oldukları kabul edilir. İşletmenin sürekliliğine gölge düşürecek durumlara ilişkin denetim kanıtları elde edilmelidir. Denetçiler sürekliliğin en temel göstergelerinden olan ekonomik sürekliliği farklı modellerle test etmeli, sonuçları detaylı raporlanmalı ve mesleki şüphecilik çerçevesinde denetim kanıtı toplamalıdır.

KGK'nın yayınlamış olduğu yıllık inceleme raporları ve ilgili literatür çerçevesinde araştırmanın hipotezleri bir sonraki kısımda ele alınmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Tahmin gerektiren kalemler doğası gereği risk barındırmakta ve “önemli yanlışlık riski” yüksek olarak kabul edilmektedir. Öte yandan kilit denetim konuları ise denetim sürecinde denetçinin yargısına bağlı olarak en çok önem arz eden hususlardır. Denetim riskinin belirlenmesi ve denetim kanıtlarının toplanması sürecinde, denetçi öncelikle “önemli yanlışlık riski” yüksek olan unsurlara yönelik kanıt elde ederek denetim riskini asgari seviyeye indirmeye çalışacaktır. Bu bağlamda araştırmanın ilk hipotezi aşağıdaki gibidir.

H1: Muhasebe tahmini gerektiren kalemler “önemli yanlışlık riski” yüksek olduğundan raporlanan toplam kilit denetim konuları içinde “önemli çoğunluğa” sahiptir.

“Önemli çoğunluktan” bahsederken sayısal olarak salt çoğunluk kastedilmektedir. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te salt çoğunluk “yarıdan bir fazla” olarak ifade edilmekte, bu bağlamda da analizde %50'den fazla sonuç salt çoğunluğu yansıtmaktadır.

Finansal başarısızlık, işletmelerin borçlarını ödeyememe durumuna gelerek iflasa sürüklenme sürecidir. İşletmeler, muhasebenin temel kavramlarından süreklilik prensibine göre finansal tablo hazırlar ve sınırsız ömre sahip oldukları kabul edilir. İşletmelerin süreklilik prensibine uymalarına engel teşkil eden durumlar denetçilerce dikkatle araştırılmalı ve kilit denetim konusu olarak incelenmelidir. Kilit denetim konuları denetçi yargısına göre en çok önem arz eden olaylardır ve denetçi bunları tespit ederken BDS 315'e göre *“yüksek riskli alanlara, yüksek tahmin belirsizliği olan alanlara, dönem içinde gerçekleşen önemli olaylara ve işletmenin sürekliliğini etkileyen faktörlere”* özellikle dikkat etmelidir. Bu durumların varlığının artması yeni denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konularının sayısını da artıracaktır. İşletmenin sürekliliğini etkileyen faktörler de kilit denetim konusu olarak ele alındığından araştırmanın ikinci hipotezi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H2: İşletmeler finansal olarak daha başarılı hale geldikçe raporlanan kilit denetim konularının sayısı azalacaktır.

Literatürde finansal başarısızlığı ölçmede farklı modellerin kullanımından bahsedilirken en çok Altman'ın geliştirdiği Z skor modeli kullanılmaktadır. Bu model ulusal ve uluslararası birçok çalışmada kullanılmış ve geçerliliği kanıtlanmıştır. Bu nedenle incelenen işletmelerin finansal başarısızlığının tespitinde Altman vd. (2017) tarafından uluslararası geçerliliği test edilen ve tüm işletmeler için kullanılan Altman Z" skorundan yararlanılmıştır. Z" skoru 2,6'dan büyük olan işletmeler finansal olarak "güvenli alanda" yer almakta, 1,1 ile 2,6 arasında olanlar "gri alanda", 1,1'den düşük olan işletmeler ise "iflas" bölgesindedirler.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırmaya BIST 100 endeksinde yer alan işletmeler dâhil edilmiştir. BIST 100, piyasa ve işlem hacmi açısından en yüksek 100 hisse senedinin performansını ölçmede

kullanılan göstergedir. BIST 100 temel endeks olarak kabul edilmekte ve Yıldız Pazar⁶'da işlem gören işletmeler arasından seçilen 100 paydan oluşmaktadır.

Araştırmanın hipotezlerinin test edilmesine yönelik BIST 100 endeksinde yer alan işletmelerin 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarındaki finansal tabloları ve bağımsız denetim raporları incelenmiştir. “BDS 701: Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi” standardı ilk kez 01.01.2017 ve sonrasındaki dönemlerde uygulandığından araştırmaya dâhil edilen işletmelerin 2017-2020 yılları arasına ait 4 yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları analiz kapsamında incelenmiştir. Araştırmamızdaki analize benzer çalışmalar, farklı ülkelerde de borsada işlem gören işletmeler üzerinde yapılmış ve kilit denetim konularının incelenmesi birçok çalışmaya konu olmuştur. KMPG (2017)'nin yayımladığı raporda Avustralya ASX 200 endeksi ele alınmıştır. Li (2017) Çin borsasında işlem gören şirketleri ele almıştır. Pinto ve Morais (2018) İngiltere 100, Fransa Cotation Assistée en Continu (CAC) 40 ve Hollanda Amsterdam Exchange (AEX) 25 endeksinde yer alan işletmeler üzerinde araştırma yaparken Sierra-Garcia vd. (2019) İngiltere FTSE 100 endeksinde yer alan işletmeleri incelemiştir. ACCA (2018) ise Malezya borsasında yer alan 190 işletmenin raporlarından hareketle kilit denetim konuları üzerine durum raporu yayımlamıştır. Türkiye’de ise BIST 100 endeksinde yer alan işletmelerin kilit denetim konularını incelemeye yönelik Kavut ve Güngör (2018), Akdoğan ve Bülbül (2019) ve Arzova ve Şahin (2020)'in çalışmaları mevcuttur.

Yapılan bu çalışmada ise finansal olmayan bilgi olarak denetim raporlarından elde edilen verilerin yanı sıra Altman Z skor modelinden yararlanılarak finansal veriler de kullanılmış ve araştırmada incelenen işletmelerin finansal başarısızlığı tespit edilmiştir. Araştırmada uluslararası karşılaştırılabilirliğin sağlanması için ulusal literatürden farklı olarak son güncellenen ve geçerliliği tespit edilen Altman Z” skoru kullanılmıştır. İngiltere ve İspanya borsalarının analiz edildiği çalışmalar varken analizde kullanılan verilerle Türkiye bağlamını yansıtan bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

---

⁶ Borsaya kotasyonda halka arz edilen kısmının piyasa değeri 200 milyon TL ve üstü olan payların işlem gördüğü pazardır.

Araştırmaya yalnızca BIST 100’de yer alan işletmeler dâhil edilmiştir. BIST 100 temel endeks olarak kabul edilmekte, bu nedenle kilit denetim konuları konusunda da gösterge teşkil edecektir. BIST 30 ve BIST 50’de yer alan işletmelerin de bilgileri halka açık verilmekte, ancak bu endekslerde yer alan işletmeler, BIST 100’de de yer aldığından bu endekste yer alan işletmeler araştırmaya dâhil edilmiştir. BIST 100 endeksinin seçilmesinin bir diğer sebebi ise ulusal ve uluslararası literatürde benzer konularda yapılan çalışmalarda BIST 100 ve diğer ülkelerin temel endekslerinde yer alan işletmeler analiz edilmiştir. BIST 100’de işlem gören işletmelerin bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konusu raporlaması 2017 yılı ve sonrasında itibaren uygulandığından analizde 2017 yılı başlangıç olarak ele alınmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

BIST 100’de işlem gören işletmelerin 2017-2020 yılları arasına ait bağımsız denetim raporlarına ve finansal tablolarına Kamuyu Aydınlatma Platformu’nun resmi web sayfası www.kap.org.tr adresinden ulaşılmıştır. Doküman analizi yapılarak elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizine tabi tutulmuştur.

Doküman, araştırma öncesi mevcut olan herhangi bir şey demektir. Bunlar; resmi kayıtlar, mektuplar, gazeteler, şiirler, şarkılar, ortak kayıtlar, hükümet dokümanları, tarihsel dokümanlar, günlükler, otobiyografiler gibi belgelerdir. Kamu kayıtları ve kişisel belgeler nitel araştırmalarda kullanılan en yaygın doküman türüdür (Merriam, 2013, s. 131-132). Bu analiz türü araştırmacıya para ve zaman tasarrufu sağlarken aynı zamanda araştırmaya konu olan dokümanlara ulaşmanın kolaylığı yöntemin avantajlarından (Merriam, 2013, s. 147; Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 218).

Diğer taraftan içerik analizi ise Weber (1990)’e göre metinlerden geçerli çıkarımlar yapmak için birtakım prosedürlerden oluşan araştırma yöntemidir (Weber, 1990, s. 9). İçerik analizi, metinlerden tekrarlanabilir ve geçerli sonuçlar elde etmek amacıyla metinlerin içerisindeki kalıpları, temaları, anlamları belirlemek için sistematik incelenen nitel bir araştırma türüdür (Krippendorf, 2004, s. 18; Berg ve Lune, 2012, s. 349).

Berg ve Lune (2012)'ye göre içerik analizi aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır:

1. Elde edilen veri, metin formatına dönüştürülür.
2. Kodlamalar belirlenir ya da veri seti içerisinden ortaya çıkarılır.
3. Kodlar kategorilere ya da başlıklara dönüştürülür.
4. Veri bu kategorilere göre sıralanır ve benzer ifadeler, kalıplar, ilişkiler ve benzerlikler veya farklılıklar belirlenir.
5. Gruplanan veriler, anlamlı kalıpları ve süreçleri ayırt etmek için incelenir.
6. Belirlenen süreçler ve kalıplar literatürdeki çalışmalar ve teoriler ışığında değerlendirilerek ve küçük bir genelleme seti oluşturulabilir.

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak ve verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaktır. Temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Bu şekilde, bir araştırma metnindeki birçok kelimenin (ünitelerin) daha az sayıda içerik kategorisine indirgenmesi hedeflenmektedir (Altunışık vd., 2012, ss. 324-327). Bu içerik kategorileri, araştırmacı tarafından önceden belirlenebileceği gibi veri düzenleme esnasında da oluşturulabilir (Dawson, 2016, s. 97). Söz konusu yöntemin güvenilirliği ise, olayların (öğelerin) farklı gözlemciler tarafından aynı kategoriye bağlanması ya da aynı gözlemci tarafından farklı zamanlarda aynı kategori ile ilişkilendirilmesi ile sağlanabilir (Altunışık vd., 2012, ss. 324-327).

Yapılan araştırmada BIST 100'de yer alan işletmelerin yayımlanmış denetim raporları incelenmiştir. Bu raporlar metin formatındaki verileri barındırmaktadır. Kodlama yapılırken daha önceden belirlenmiş kavramlara ve araştırmacının yargısına göre kodlama yapılmıştır. Veri setine yapılan kodlamadaki kavramların standartlarda tanımı ve açıklamaları yer almaktadır.

Literatürde muhasebe alanında içerik analizine yönelik birçok çalışma mevcuttur. Kardeş Selimoğlu ve Uzay (2007), 1995-2006 yılları arasında bağımsız denetim alanında

yayımlanan bildiri ve makalelerde bağımsız denetim konusunun hangi alt konularının en çok araştırıldığını içerik analiziyle incelemişlerdir.

Önce ve Başar (2010) 2000-2008 yılları arasında Türkiye'deki akademik dergilerde muhasebe alanında yazılmış makaleleri inceleyerek en çok incelenen konu başlıklarını ve en çok hangi dergilerde yayın yapıldığını içerik analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Akçakanat vd. (2013) muhasebe standartlarına yönelik çalışmaları içerik analiziyle inceleyerek 2004-2011 yılları arasında hangi standartların daha çok incelendiğini ortaya koyarken Alkan (2014) çalışmasında 1984-2012 yılları arasında muhasebe alanında yazılan ve erişime açık 656 lisansüstü tezi içerik analizi yöntemi kullanarak konularına, kullanılan yöntem, geliştirilen öneri ve alana katkı gibi belirli kriterlere göre inceleyerek sınıflandırmıştır.

Ayrıca Kavut ve Güngör (2018), Gökgöz (2018), Uzun ve Köylü (2018), Akdoğan ve Bülbül (2019), Cığer vd. (2019), Ertan ve Kızık (2019), Kalıpçı Çağırın ve Varıcı (2019), Taş vd. (2019) ve Arzova ve Şahin (2020) çalışmalarında, bağımsız denetim raporlarına yönelik içerik analizi ile en çok hangi konuların KDK olarak raporlandığı ve sektörel farklılık olup olmadığı konusunu araştırmışlardır. Ancak literatüre katkı sağlamasını amaçladığımız bu çalışmamızda, BIST 100'de verilerine erişilebilen işletmelerin 4 yıllık verileri ele alınmış ve ilk olarak raporlanan kilit denetim konuları literatüre uygun olarak gruplandırılmıştır. Yapılan gruplandırmaya göre toplam raporlanan kilit denetim konularının içerisinde ne kadarlık bir kısım muhasebe tahmini gerektiren kalemlere ait bunun tespiti yapılmıştır. Daha sonra araştırmaya dâhil edilen işletmelerin finansal başarısızlığını tespit etmek için Altman Z" skorları hesaplanmıştır. Yıllar bazında raporlanan kilit denetim sayısına karşılık gelen Altman Z" skor ortalamaları Excel'de pivot tablo yardımıyla hesaplanarak bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı korelasyon analiziyle saptanmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde Muñoz-Izquierdo vd. (2020) çalışmasında finansal verilerle birlikte denetim raporlarından elde edilen finansal olmayan verileri analize dâhil etmiş ve sonuç olarak başarısızlık tahminlerindeki güvenilirliğin arttığını tespit etmişlerdir. Camacho-Miñano vd. (2020) İngiltere borsası FTSE 100'de yaptıkları çalışmada finansal

başarılı ve başarısız işletmelerin raporlanan kilit denetim konuları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı analiz ederken Türkiye bağlamını yansıtan böyle bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın orjinalitesi Türkiye bağlamını yansıtacağından uluslararası karşılaştırılabilirliğin sağlanmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Her ne kadar ulusal çalışmalarda finansal başarısızlık tespitinde klasik Altman Z skor formülü kullanılsa da, bu çalışmada uluslararası karşılaştırılabilirliğin sağlanması için Z'' formülünden yararlanılmıştır. Altman vd. (2017) klasik Z skor formülünün geliştirilmiş hali olan Z'' formülünün uluslararası bağlamda geçerliliğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda Camacho-Miñano vd. (2020) ve Muñoz-Izquierdo vd. (2020) çalışmalarında FTSE 100'de işlem gören işletmeleri ve İspanya'daki işletmeleri incelerken Altman Z'' formülünü kullanmışlardır. Bu modeli kullanmalarının nedeni modelin çalışmalara uygunluğu, yüksek düzeyde tekrarlanması ve akademik olarak kullanımının yaygınlığıdır.

Z'' modelinde yer alan 4 ana değişken işletmelerin likidite, toplam kârlılık, kârlılık ve kaldıraç bilgilerini içermektedir (Muñoz-Izquierdo vd., 2020, s. 69).

Altman vd. (2017) Z'' skor modelinin uluslararası bağlamda kamu, özel, imalat ve imalat dışı işletmelerin finansal başarısızlığını tespit etmede başarılı olduğunu ortaya koymuşlardır (Altman vd., 2017, s. 167).

Araştırmada kullanılacak yöntemler doğrultusunda aşağıdaki aşamalar izlenecektir.

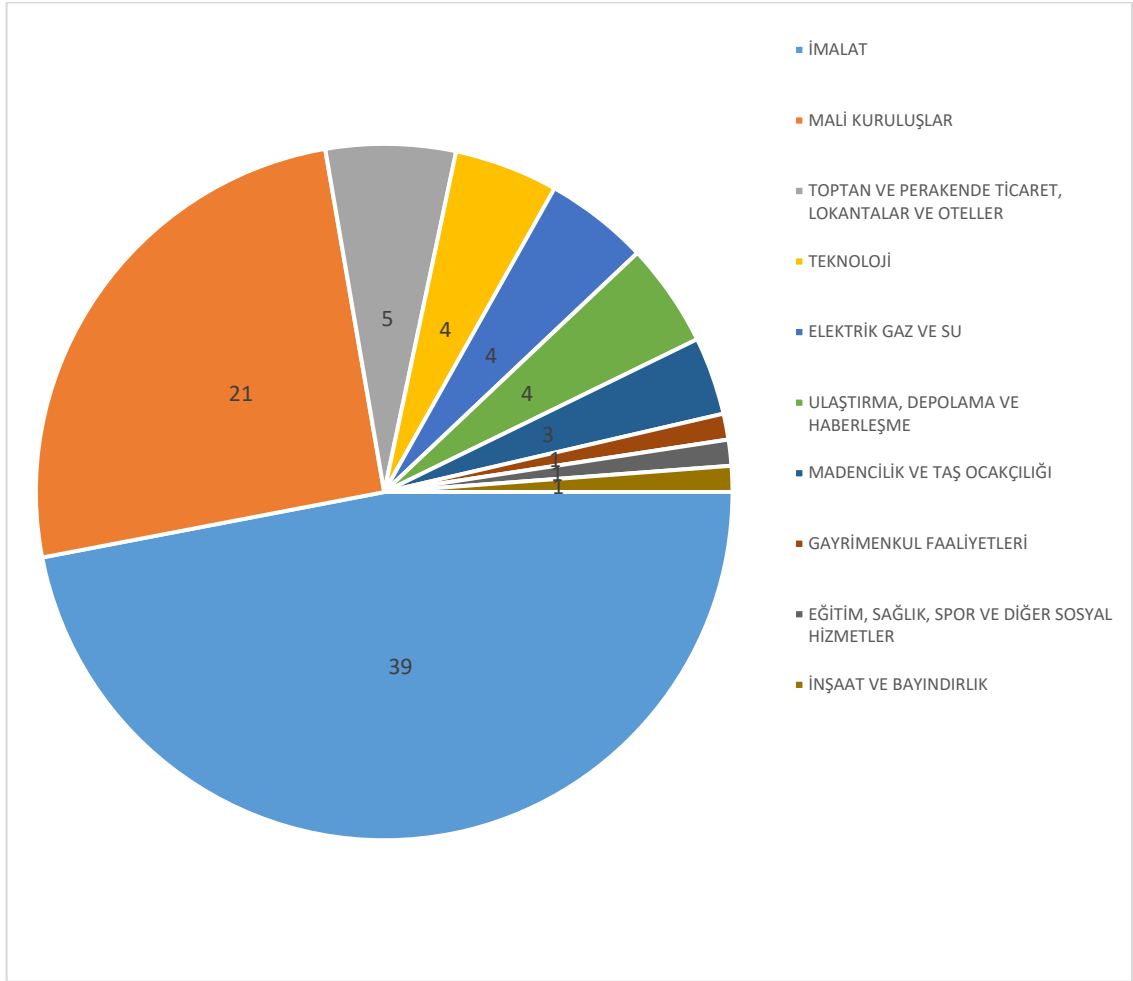
- Kamuyu Aydınlatma Platformunun resmi web sayfasından 2021 itibariyle BIST 100'de yer alan şirketlerin isimleri ve hangi sektörde faaliyet gösterdiklerinin tespiti.
- Kamuyu Aydınlatma Platformunun resmi web sayfasının "Detaylı Sorgulama" kısmında BIST 100'de işlem gören işletmelerin 2017-2020 yıllarına ait 4 yıllık bağımsız denetim raporlarına ve finansal tablolarına ulaşılması.

- 2021 itibariyle BIST 100’de işlem görüp 2017-2020 yıllarına ait 4 yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tablolarına ulaşılan şirketlerin doküman analizinin yapılarak Altman Z” skorlarının hesaplanması, kilit denetim konuları ve sayılarının belirlenmesi.
- Elde edilen dokümanların daha önceden belirlenmiş kavramlara göre kodlanması.
- Belirlenen kodlara göre veri setindeki kategorilerin belirlenmesi.
- Kategorilerin tablollaştırılması.
- Bulguların yorumlanması.

5. BULGULAR

BIST 100’de işlem gören işletmelerin analiz edildiği bu çalışmada öncelikle tüm işletmelerin 2017-2020 yılları arasında 4 yıllık finansal tablolarına ve bağımsız denetim raporlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Analiz edilen dönemde bildirimleri eksik olan işletmelerin yanı sıra finansal tablo sunumları ve raporlama dönemleri farklı olan bankalar, sigorta şirketleri ve spor kulüpleri analiz dışı bırakılmıştır. Analiz dışı bırakılan işletme sayısı 17’dir, böylece 83 işletme analiz edilmiştir. Analizde incelenen işletmelerin dağılımı Şekil 8’de görülmektedir. Araştırmaya dâhil edilen işletmelerin %72’den fazlası “İmalat” ve “Mali Kuruluşlar” sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

Şekil 8: BIST 100 Sektörel Dağılım

Çalışmada ilk olarak işletmelerin analiz edilen döneme ait denetim raporları verileri incelenmiştir. Bu dönemde işletmelerin aldıkları denetim raporları nasıldır, bir farklılık göstermekte midir sorusuna cevap aranmıştır. Tablo 3, işletmelerin yıllara göre aldıkları denetim raporu türlerini göstermektedir. İncelenen dönemde işletmelerin hiçbiri “görüş vermektan kaçınma” raporu almamıştır. BDS 701’e göre görüş vermektan kaçınma durumunda kilit denetim konularının açıklanması yasaktır. Bu nedenle incelenen dönemdeki işletmelerin denetim raporlarında en az 1 kilit denetim konusu bulunması

gerekmektedir. İşletmelerin 2017 ve 2018 yıllarında %95’den fazlası, 2019 ve 2020 yıllarında ise %92’den fazlası olumlu denetim raporu almıştır.

Tablo 3:Yıllara Göre Denetim Raporu Türleri

	OLUMLU	ŞARTLI	TOPLAM
2017	79	4	83
2018	79	4	83
2019	77	6	83
2020	77	6	83

Raporlanan kilit denetim konularının sektörler arasında nasıl bir dağılım gösterdiği Tablo 4’te yer almaktadır. Sektörel dağılım da göz önünde bulundurulduğunda en çok işletmenin analiz edildiği “İmalat” sektörü en çok kilit denetim konusuna sahiptir. Bu sektörü “Mali Kuruluşlar” takip etmektedir. “Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme” ve “Elektrik Gaz Su” sektörleri de önemli sayıda kilit denetim konusuna sahiptir. İmalat ve mali kuruluşlar sektörleri BIST 100 endeksinin önemli çoğunluğunu oluşturduğundan elde edilen sonuçlar BIST 100 endeksine genellenebilir niteliktedir.

Tablo 4: Raporlanan Toplam Kilit Denetim Konularının Sektörel Dağılımı

	2017	2018	2019	2020
İmalat	83	78	72	76
Mali Kuruluşlar	44	46	43	41
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	15	16	14	12
Elektrik Gaz ve Su	14	17	11	16
Teknoloji	13	11	10	10
Toptan ve Perakende Ticaret, Lokantalar Ve Oteller	9	8	11	10
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	9	6	6	3
Gayrimenkul Faaliyetleri	6	6	3	3
İnşaat Ve Bayındırlık	3	3	3	3
Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Sosyal Hizmetler	2	2	3	2

Yapılan çalışmada araştırmaya dâhil edilen işletmelerin finansal başarısızlık durumlarının tespiti için finansal durum tablolarından elde edilen verilerle Altman Z” skorları hesaplanmıştır. Bu hesaplama göre sonucu 1,1’den küçük olan işletmeler “İFLAS”

bölgesinde yer alırken 2,6'dan büyük olan işletmeler “GÜVENLİ ALAN” da bulunmaktadır. Aradaki sonuçlar ise “GRİ BÖLGEYİ” ifade etmektedir. Tablo 5 incelenen dönemde işletmelerin kümülatif olarak finansal başarısızlık hesaplamalarında hangi bölgede olduklarını ortaya koymaktadır. Bu tabloya göre işletmelerin önemli çoğunluğu “GÜVENLİ ALAN” da yer almakta, bu durum da BIST 100'deki işletmelerin finansal olarak başarılı ve sürdürülebilir bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: İşletmelerin Altman Z” Skorlarına Göre İflasa Yatkinlik Durumları

	GÜVENLİ ALAN	GRİ ALAN	İFLAS
2017	78	5	-
2018	76	7	-
2019	75	7	1
2020	80	3	-

Araştırmada, işletmelerin 4 yıllık bağımsız denetim raporları içerik analizi yöntemiyle incelenerek hangi konuların kilit denetim konusu olarak raporlandığı incelenmiştir. Ham olarak toplanan veriler daha sonra gruplandırılarak Tablo 6'daki sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan gruplandırmada “Finansal Araçlar”, türev araçlar, nakit akış riskinden korunma, ticari ve diğer alacaklar, ticari borçlar, yasal riskler, finansal yatırımlar ve finansal varlıklar konularını içermektedir. “Duran Varlıklar, Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller ve Kiralamalar” grubu, maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, yatırım amaçlı gayrimenkuller ve TFRS 16 kiralamalar konularını içerirken, “Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar” grubu kıdem tazminatı karşılıkları, garanti karşılıkları gibi konuları da içermektedir. Elde edilen sonuçlara göre “Finansal Varlıklar”, “Duran Varlıklar, Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller ve Kiralamalar” ve “Hasılat” grupları 2017 yılında toplam kilit denetim konularının %55'ini oluştururken, bu oran 2018 yılında %60, 2019 yılında %64, 2020 yılında %65'e çıkmıştır.

Tablo 6: Yıllar Bazında Raporlanan Kilit Denetim Konuları

	2017	2018	2019	2020
Finansal Araçlar	39	43	33	39
Duran Varlıklar, Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller ve Kiralamalar	35	42	49	41
Hasılat	34	32	31	35
Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar	19	15	11	13
Stoklar	13	11	10	10
<u>TAHMİN GEREKTİREN KALEMLER TOPLAMI</u>	<u>140</u>	<u>143</u>	<u>134</u>	<u>138</u>
<u>TOPLAM KİLİT DENETİM KONULARI İÇİNDEKİ ORAN</u>	<u>72%</u>	<u>74%</u>	<u>77%</u>	<u>79%</u>
Ertelenmiş Vergiler	13	13	9	9
Aktif Kalemlerdeki Sınıflandırma ve Açıklamalar	15	14	11	10
Konsolide Finansal Tablolar, İşletme Birleşmeleri, Bağlı Ortaklıklar, İştirakler	27	23	21	18
<u>TOPLAM KİLİT DENETİM KONULARI</u>	<u>195</u>	<u>193</u>	<u>175</u>	<u>175</u>

Yapılan bu çalışmanın temel amaçlarından ilki, doğası gereği risk barındıran muhasebe tahmini gerektiren kalemlerin hangi oranda kilit denetim konusu olarak ele alındığının tespit edilmesidir. Literatürde ele alındığı üzere finansal araçlar, duran varlıklar, hasılat, karşılıklar, stoklar kalemlerinin işleyişi yoğun tahmin gerektirmektedir. Araştırmaya dâhil edilen işletmelerin analiz edilen dönemde elde edilen verilerine bakıldığında raporlanan toplam kilit denetim konuları içerisinde tahmin gerektiren kalemlerin oranı 2017 yılında %72, 2018 yılında %74, 2019 yılında %77 ve 2020 yılında %79 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar “H1: Muhasebe tahmini gerektiren kalemler “önemli yanlışlık riski” yüksek olduğundan raporlanan toplam kilit denetim konuları içinde önemli bir çoğunluğa sahiptir.” hipotezini doğrulamaktadır.

Çalışmanın temel amaçlarından bir diğeri de raporlanan kilit denetim konuları ile işletmelerin finansal başarısızlık dereceleri arasında bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu kapsamda araştırmaya dâhil edilen işletmelerin kilit denetim konusu ve finansal başarısızlığı arasındaki ilişki Excel’de korelasyon analizi ile incelenmiştir. Finansal başarısızlık tespiti yapılırken Altman Z” skorlarının ortalamaları alınmıştır. Korelasyon analizinde değişkenler arasındaki ilişki “+1”, “-1” arasında değerler almakta, “+1,-1”e yakın değerler değişkenler arasında doğrusal ve güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Bayram Arlı, 2021, s. 307). Elde edilen sonuçlar Tablo 7’de görülmektedir. İncelenen tüm yıllarda finansal başarısızlık ile kilit denetim konuları

arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Yani işletmelerin kilit denetim konuları sayısı arttıkça Altman Z” modeline göre finansal başarısızlık ihtimali artmaktadır. Altman Z” skor modeline göre finansal başarısızlık ihtimalinin artması, hesaplanan katsayının 2,6’nın yakınında olması ya da altına düşmesiyle gerçekleşmektedir. Korelasyon tablosunda 2017’de zayıf bir ilişki varken, 2018 yılında bu ilişki orta düzeyde, 2019-2020 yıllarında ise yüksek düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7: Finansal Başarısızlık ve Kilit Denetim Arasındaki Korelasyon

2017	-0,34	ZAYIF İLİŞKİ
2018	-0,52	ORTA DÜZEYDE İLİŞKİ
2019	-0,78	YÜKSEK DÜZEYDE İLİŞKİ
2020	-0,75	YÜKSEK DÜZEYDE İLİŞKİ

Bu analiz bir adım daha derinleştirilerek iki değişken arasındaki negatif ilişki Tablo 8’de daha net ortaya konulmuştur. Tablo 8, incelenen yıllarda raporlanan kilit denetim konuları ile Altman Z” skor ortalamaları arasındaki sayısal değişimi net olarak ortaya koymakta ve korelasyon sonuçlarını da desteklemektedir.

Tablo 8: Kilit Denetim Konusu Sayısı ve Ortalama Altman Z” Skor İlişkisi

Kilit Denetim Konusu Sayısı	2017 Ortalama Altman Z” skor	2018 Ortalama Altman” Z skor	2019 Ortalama Altman” Z skor	2020 Ortalama Altman” Z skor
1	6,31	6,42	5,72	6,54
2	5,08	5,31	5,64	5,26
3	5,46	5,20	4,95	5,02
4	5,54	6,13	4,83	4,98
5	3,63	4,06	4,75	5,70
6	5,98	5,36	-	2,72

Tablo 8’e bakıldığında 2017 yılında kilit denetim konusu sayısı 1 olan bir işletmelerin ortalama Altman Z” skorları 6,31’dir. Altman’ın modeline göre hesaplanan skor 2,6’dan ne kadar büyükse işletmeler finansal olarak güvenli alanda yer alırlar ve finansal sürdürülebilir bir yapıya sahip olurlar. 2017 yılında kilit denetim konusu sayısı 1’den 5’e yükselince Altman Z” skor ortalaması 3,63’e gerilemiştir. Her ne kadar bu işletmeler güvenli alanda yer alsalar da eşik değer olan 2,6’ya yaklaştıkça dikkat edilmesi gereken

hususlarda yani kilit denetim konularının sayısında artışlar gözlemlenmektedir. Bu durum 2018 ve 2019 yılları için de geçerlidir. 2020 yılına gelindiğinde ise kilit denetim konusu sayısının 1'den 6'ya yükselmesi sonucu, Altman Z" skor ortalaması %58 düşüş göstererek 2,72'ye düşmüş, güvenli alan için eşik değer olan 2,6'ya çok yaklaşmıştır. Bu sonuç da kilit denetim konusunun sayısı ile finansal başarısızlığa yatkınlık arasındaki ilişkiyi net olarak göstermektedir.

SONUÇ

Tahminler finansal tabloların vazgeçilmez bir unsurudur. Geçmişteki ve cari veriler kullanılarak tahminler aracılığıyla işletmelerin gideceği yön belirlenmektedir. Tahminleri yapma yetki ve sorumluluğu işletme yönetiminde bulunmaktadır. Doğası gereği tahmin gerektiren muhasebe kalemleri her ne kadar finansal tabloların vazgeçilmez bir unsuru olsa da belirsizlik nedeniyle risk değeri yüksek alan olarak ele alınmaktadır. Muhasebe tahminlerinin riske açıklığı ve işletmeler için taşıdığı önem standart koyucuların koyduğu hükümlerle de göz önüne serilmektedir. Tam set standartlarda, BOBİ FRS'de ve bağımsız denetim standartlarında tahminlerin ne olduğu, tahmin gerektiren kalemlerin örnekleri, hesaplamalarda nasıl bir yol izleneceği ve bu hesapların denetiminde denetçinin izleyeceği yollar birçok standardın kapsamına girmektedir. İşletme yönetiminin doğru ve gerçeğe uygun şeffaf raporlar sunması ve denetçilerin mesleki şüphecilik ile bu tabloları denetlemesi üçüncü kişilerin kararlarını önemli oranda etkilemektedir.

Tahmin gerektiren muhasebe hesaplarının ulusal ve uluslararası literatürde yapılan çalışmalardan ve Kamu Gözetimi Kurumu'nun yayınladığı inceleme raporlarından görülmektedir. Tahminlerle birlikte yakın zamanda önem kazanan diğer konu ise "Kilit Denetim Konuları"dır. Türkiye'de özellikle 2017 ve sonrasında başlayan hesap dönemleri için uygulanmaya başlayan ve denetçi raporlarında yerini alan kilit denetim konuları denetçinin muhakemesine göre en çok önem arz konular olarak tanımlanmaktadır. Literatür ve ilgili standartlar incelendiğinde tahminler doğası gereği risk ve karmaşık işlemler içerdiğinden "Önemli Yanlışlık Riski" yüksek olarak ele alınmaktadır. Denetçi de denetim riskini belirlerken öncelikle yüksek riskli alanlara ilişkin denetim kanıtı toplayacağından bu çalışmada kilit denetim konuları ve muhasebe tahminleri içeren kalemler arasında ilişki olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

Yapılan çalışmanın amacı, BIST 100’de işlem gören ve araştırmaya dâhil edilen işletmelerin, bağımsız muhasebe denetiminde odaklanması gereken muhasebe tahminlerinin kilit denetim konuları arasında ne oranda yer aldığı tespit edilmesi ve işletmelerin sürdürülebilir finansal yapıya sahip olup olmadığının tespitinde kullanılan Altman Z” skor modeli ile kilit denetim konuları arasında bir ilişki olup olmadığını analiz etmektir. Araştırmada uluslararası karşılaştırılabilirliğin sağlanması için ulusal literatürden farklı olarak son güncellenen ve geçerliliği tespit edilen Altman Z” skoru kullanılmıştır. İngiltere ve İspanya borsalarının analiz edildiği çalışmalar varken analizde kullanılan verilerle Türkiye bağlamını yansıtan bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında Camacho-Miñano vd. (2020) ve Muñoz-Izquierdo vd. (2020) çalışmalarını destekleyici sonuçlar ortaya çıkmıştır. Finansal verilerin yanında (Altman Z” skor) finansal olmayan verilerin de (bağımsız denetim raporları) kullanılması ile verilerin geçerlilik ve güvenilirliği artırılmıştır.

Araştırma sonuçları muhasebe tahminlerinin raporlanan kilit denetim konuları içerisinde önemli bir çoğunluğa sahip olduğunu göstermektedir. Bu hesaplarda meydana gelebilecek hatalı ya da hileli işlemler finansal tabloların güvenilirliğini önemli oranda etkilemektedir. Bunun önlenmesi görevi işletme yönetiminindir. İşletme yönetimi şeffaf ve gerçeğe uygun raporlar sunmalı, etik kurallar belirlemeli, hata ve hile ihtimalini minimize edecek iç kontrol sistemleri kurmalıdır. Bunlara ek olarak denetçiler de yapacakları tüm işlemleri mesleki şüpheciliği elden bırakmadan icra etmelidirler. Standartlarda üzerinde önemle durulmasına rağmen KGK’nın incelediği denetim raporlarında, muhasebe tahmini gerektiren hesapların denetimi sürecinde eksiklikler tespit etmiştir. Bu durumun önlenmesi için KGK tarafından ilgili hesapların önem derecelerine tekrar tekrar vurgu yapılmalı ve denetçilerin değişen şartlara ve bilgi teknolojileri entegrasyonu sağlanmalıdır.

Çalışmamızın araştırma bölümünde analize dâhil edilen işletmelerin finansal başarısızlığının tespitinde literatürde genel kabul gören Altman Z” skor modelinden yararlanılmış, hesaplanan skor ile raporlanan kilit denetim konularının sayısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen işletmelerin önemli çoğunluğu güvenli bölgede de olsa sonuçlar önlemlerin elde bırakılmaması gerektiğini göstermektedir.

İncelenen yıllarda kilit denetim konularının sayısı arttıkça Altman Z" skor değeri düşüş göstermekte, bu durum işletmelerin finansal sürdürülebilirliğinin sağlanması hususunda kırmızı bayrak göstermektedir. İşletme yönetimi ve denetçiler de Altman Z" skor gibi modellerden yararlanarak çıkarımlarda bulunabilirler. İşletme yönetimi düzeltilmesi gereken alanları belirlerken, denetçiler ise kanıt toplarken öncelik verilecek alanları tespit edebilirler.

Sonuç olarak finansal tabloların vazgeçilmez unsurlarından olan muhasebe tahminleri, kilit denetim konularının da vazgeçilmez bir unsurudur. İşletme yönetimi ve denetçiler muhasebe tahminlerinin finansal tablolarda doğru ve gerçeği yansıtır şekilde yer alması ve bunların denetimine yönelik detaylı ve devamlı eğitimler almalı, standart koyucular da bu konu üzerine tekrar tekrar vurgu yapmalıdır. İşletmeler tahminleri kullanırken objektif verilerden faydalanmalı, verilerin kaynağını açıklamalıdır. Denetçiler de büyük veri ve bilgi teknolojilerinden faydalanarak örneklem yerine ana kütleyi denetleyecek şekilde çalışmalar yapmalı ya da bu konularda uzmanlardan faydalanmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Akça, N., & Gönen, S. (2015). Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıkların Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Mevzuatı Kapsamında Değerlendirilmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 89-105.
- Akçakanat, Ö., Senal, S., & Aslantaş Ateş, B. (2013). Türkiye Muhasebe Standartları Çalışmalarının İçerik Analizi Bakımından Değerlendirilmesi (2004-2011). *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(3), 1-8.
- Akçin, O., & Kıymetli Şen, İ. (2019). Özkaynak Yatırımlarının UFRS 9 Finansal Araçlar Standardı Uyarınca Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 83, 131-146.
- Akdoğan, N., & Bülbül, S. (2019). Bağımsız Denetçi Raporlarında Kilit Denetim Konularının Bildirilmesinde BİST 100 Şirketlerindeki İlk Uygulama Sonuçlarının Değerlendirmesine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 56, 1-24.
- Akgün, A. İ. (2016). Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda Tarihi Maliyet Muhasebesinden Gerçeğe Uygun Değere Yöneliş. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 127-153.
- Alkan, G. (2014). Türkiye'de Muhasebe Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma (1984-2012). *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 61, 41-52.
- Altman, E. I. (1968). Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *The Journal of Finance*, 23(4), 589-609.
- Altman, E. I. (2000). Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting Z-Score and ZETA Models. *Stern School of Business, New York University*, 1-54.
- Altman, E. I., Iwanicz-Drozdowska, M., Laitinen, E. K., & Suvas, A. (2017). Financial Distress Prediction in an International Context: A Review and Empirical Analysis of Altman's Z-Score Model. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 28(2), 131-171.

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (7. B.). Sakarya Yayıncılık.
- Arens, A. A., Elder, R. J., & Beasley, M. S. (2012). *Auditing and Assurance Services* (14. B.). Prectice Hall.
- Arslan, S. (2019). *Finansal Başarısızlıkların Altman Z Skor ve Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ile Tespit Edilmesi: Metal Ana Sanayiinde Bir Uygulama* [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi].
- Arslantürk Çöllü, D., Akgün, L., & Eyduran, E. (2020). Karar Ağacı Algoritmalarıyla Finansal Başarısızlık Tahmini: Dokuma, Giyim Eşyası Ve Deri Sektörü Uygulaması. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(2), 225-246.
- Artemyeva, A. (2016). *Impact of IFRS 13 on Disclosure Requirements under Fair Value Hierarchy. Case: Industrial Sector in Finland* [Derece Tezi, Arcada Uygulamalı Bilimler Üniversitesi].
- Arzova, S. B., & Şahin, B. Ş. (2020). ISA 701 (BDS 701) Kilit Denetim Konuları: BIST 30, BIST 50 ve BIST 100 Endekslerinde Yer Alan Finans Kurumlarına Yönelik Analiz. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 60, 75-94.
- Asbahr, K., & Ruhnke, K. (2019). Real Effects of Reporting Key Audit Matters on Auditors' Judgment and Choice of Action”, 23, *International Journal of Auditing*, 23, 165-180.
- Association of Chartered Certified Accountants (ACCA). (2018). *Key Audit Matters: Unlocking the Secrets of the Audit*. <https://www.accaglobal.com/vn/en/professional-insights/global-profession/key-audit-matters.html>
- Ataman, B. & Cavlak, H. (2017). Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) ile Tam Set Türkiye Muhasebe ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TMS/TFRS) Karşılaştırılması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA)*, 2(3), 153-168.
- Ataman, B. & Gökçen, G. (2017). *Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) Uygulamaları* (1. B.). İstanbul: Beta.

- Aygören, H., & Kurtcebe, E. (2019). Türev Finansal Araçların Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 84, 1-16.
- Aygün, D., & Kaya, U. (2013). TMS-19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı Kapsamında Kıdem Tazminatı Karşılıklarının Muhasebeleştirilmesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 151-169.
- Aytaç, A., & Gücenme Gençoğlu, Ü. (2020a). Maddi Duran Varlıklar ve Amortismanlar Açısından TFRS, BOBİ FRS, KÜMİ FRS Taslağı ve MSUGT'daki Uygulamaların Karşılaştırılması. *Business and Economics Research Journal*, 11(3), 753-767.
- Aytaç, A., & Gücenme Gençoğlu, Ü. (2020b). Key Audit Matters: A Perspective Based on Bibliometric Analysis. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(3), 547-562.
- Bağcı, H., & Sağlam, Ş. (2020). Sağlık ve Spor Kuruluşlarında Finansal Başarısızlık Tahmini: Altman, Springate ve Fulmer Modeli Uygulaması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 23(1), 149-164.
- Barndt, R. J., Fuller, L. R., & Flynn, K. E. (2016). Teaching Inherent Risk and Tolerable Misstatement in Auditing: A Modified Delphi Method as a Teaching Tool. *Advances in Accounting Education: Teaching and Curriculum Innovations (Advances in Accounting Education, Vol. 19)*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 125-140.
- Barth, M. E. (2006). Including Estimates of The Future in Today's Financial Statements. *Accounting Horizons*, 20(3), 271-285.
- Başpınar, A. (2004). Türkiye'de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. 146, *Maliye Dergisi*, 146, 42-57.
- Bayram Arlı, N. (2021). *Çıkarımsal İstatistik*. Ezgi Yayınevi, Bursa.
- Bayri, O., Acar, D., & Senal, S. (2019). Finansal Yatırımların TFRS 9 ve BOBİ FRS Kapsamında Sınıflandırılması ve Gelir Vergisi Standardı Açısından Değerlendirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(3), 563-580.

- Beaver, W. H. (1966). Financial Ratios as Predictors of Failure. *Journal of Accounting Research*, 4, 71-111.
- Beaver, W. H. (1991). Problems and Paradoxes in the Financial Reporting of Future. *Accounting Horizons*, 5(4), 122-134.
- Berg, B., & Lune, H. (2012). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. USA
- Bezirci, M., & Karasioğlu, F. (2011). Türkiye’de Denetimin Tarihsel Gelişimi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 571-592.
- Biçer, A. A., & Erol, S. (2017). UDS 701 Kapsamında Denetimde Tespit Edilen Kilit Bulguların Finansal Bilgi Kullanıcılarına Sunulması. 12, 47, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12(47), 71-84.
- Boyer, R. (2007). Assessing the Impact of Fair Value upon Financial Crises. *Socio-Economic Review*, 5(4), 779-807.
- Bozdemir, E. (2014). Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Ertelenmiş Vergiler Üzerindeki Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 121, 77-106.
- Bozkurt Yazar, B., & Yalçın, Z. (2019). Bağımsız Denetimde Kamu Gözetim Kurumları: Gelişmiş Ülke Uygulamaları. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (INIJOSS)*, 8(1), 260-277.
- Bozkurt, N. (2015). *Muhasebe Denetimi* (7. B.). İstanbul: Alfa.
- Bozkurt, N. (2016). *İşletmelerin Kara Deliği Hile* (3. B.). İstanbul: Alfa.
- Brasel, K., Doxey, M. M., Grenier, J. H., & Reffett, A. (2016). Risk Disclosure Preceding Negative Outcomes: The Effects of Reporting Critical Audit Matters on Judgments of Auditor Liability. *The Accounting Review*, 91(5), 1345-1362.
- Camacho-Miñano, M. D. M., Muñoz-Izquierdo, N., Pincus, M., & Wellmeyer, P. (2021). Are Key Audit Matter Disclosures Useful in Assessing the Financial Distress Level of a Firm?. Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3744282>
- Cebeci, Y., & Cavlak, H. (2018). Karşılıkların Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Şirketlerde Kullanımı. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 13(49), 109-128.

- Ceran, Y., & Öz, M. (2014). TMS-32, TMS-39 VE TFRS-7, TFRS-9 Kapsamında Finansal Araçlar: Sunum, Muhasebeleştirme, Ölçüm ve Açıklamalar Standardına İlişkin Bir İnceleme. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(28), 227-259.
- Ciğer, A., Çopur Vardar, G., & Kınay, B. (2019). Bağımsız Denetçi Raporlarında Yer Alan Kilit Denetim Konularının Analizi: Borsa İstanbul Örneği. *Mali Çözüm*, 29(153), 109-148.
- Cipriano, M., Hamilton, E. L., & Vandervelde, S. D. (2016). Newport Soup Inc.: An Interactive Inherent Risk Assessment Case. *Journal of Accounting Education*, 37, 13-23.
- Cömert, N., Uzay, Ş., Kardeş Selimoğlu, S., & Uyar, S. (2013). *Bağımsız Denetim*. Sakarya Üniversitesi Sürekli Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Çelik, M. (2021). *Z Skor Modeli İle Finansal Öngörüde Bulunma ve BIST100 Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri İmalat Sanayi Sektörü Firmaları Üzerine Örnek Bir Çalışma* [Doktora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi].
- Çetinkaya, N. (2017). Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesinde Gerçeğe Uygun Değer Tespiti ve Türkiye'deki Uygulamaların Değerlendirilmesi. *İktisadi İdari ve siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 69-83.
- Çoşkun, M. F., & Teraman, Ö. (2018). Etkin Bir İç Kontrol Sistemi Üzerine Nitel Bir Araştırma: COSO Modeli Örneği. *Mali Çözüm Dergisi*, 149, 123-144.
- Dechow, P. M., & Dichev, I. D. (2002). The Quality of Accruals And Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors. *The Accounting Review*, 77(S-1), 35-59.
- Demir, M., Kısakürek, M. M., & Arslan, Ö. (2019). İç Denetim Sisteminin Hileli Finansal Raporlamayı Önlemedeki Rolüne Yönelik Bağımsız Denetçiler Üzerinde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 82, 111-134.
- Dinç, E., & Atabay, E. (2016). Güvence Denetim Standartları ve Güvence Denetim Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(5), 1527-1541.

- Dinç, E., & Atasel, O. Y. (2016). Türkiye'deki Muhasebe Anlayışının Gelişim Süreci ve Mevcut Durumun İncelenmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 267-283.
- Dinç, E., & Varıcı, İ. (2012). İlişkili Taraf İşlemlerinin İçeriği ve Hileli Finansal Raporlamaya Etkisi: İMKB'de Faaliyet Gösteren İşletmeler Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 14(1) 67-86.
- Ding, K., Lev, B., Peng, X., Sun, T., & Vasarhelyi, M. (2020). Machine Learning Improves Accounting Estimates: Evidence from Insurance Payments. *Review of Accounting Studies*, 25(3), 1098-1134.
- Doğan, A. (2017). Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı ile TMS/TFRS Karşılaştırması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(4), 770-786.
- Doğan, A. (2018). Bağımsız Denetimde Yeni Bir Yaklaşım: Kilit Denetim Konuları. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 65-89.
- Dönmez, A. (2010). İlişkili Taraf İşlemlerinin Uluslararası Denetim Standartları ve Sermaye Piyasası Kurulu Düzenlemeleri Açısından Değerlendirilmesi. *Mali Çözüm*, 102, 83-107.
- Duman, H., & Yücenurşen, M. (2020). Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları Gelişim Süreci. Gölen, Z., Unvan, Y. A., & Özer, S. (Editörler), *İktisadi ve İdari Bilimlerde Akademik Çalışmalar* kitabında (ss. 18-32). Iype Cetinje: Montenegro.
- Dung, N. N. K., & Dang, A. T. (2019). The Study of Audit Expectation Gap: The Auditor's Responsibilities in a Financial Statement Audit in Vietnam. *Asian Economic and Financial Review*, 9(11), 1227-1254.
- Erol Fidan, M. (2021). BIST'te İşlem Gören Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri Sektörü İşletmelerinin Altman-Z Skor Yöntemi ile Finansal Başarısızlık Tahmini. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 1945-1969.
- Ertan, Y., & Kızılcık, E. (2019). Kilit Denetim Konuları: BİST İmalat Sektöründe Faaliyette Bulunan İşletmelerin 2017 Yılı Denetim Raporlarının İncelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ağustos Özel Sayı, 263-278.

- Ertürk, S., Uçar, M., Günay, Y., & Bilginer, M. (2016). TMS 32–Finansal Araçlar: Sunum. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 191-206.
- Fadzly, M. N., & Ahmad, Z. (2004). Audit Expectation Gap. *Managerial Auditing Journal*, 19(7), 897-915.
- Fargher, N., & Zhang, J. Z. (2014) Changes in the Measurement of Fair Value: Implications for Accounting Earnings. *Accounting Forum*, 38(3), 184-199.
- Fındık, H. (2016). Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 69, 61-82.
- Fidan, M. M. (2018). IFRS 9 Finansal Araçlar Standardına Göre Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Sınıflandırmada Kullanılan Testler/Kriterler. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 1-27.
- Gao, Y., & Gaichune. (2009). Discussion for the Applicability of the Fair Value Measurement in the Financial Crisis. *International Journal of Business and Management*, 4(12), 194-196.
- Gimbar, C., Hansen, B., & Ozlanski, M. E. (2016). Early Evidence on the Effects of Critical Audit Matters on Auditor Liability. *Current Issues in Auditing*, 10(1), A24-A33.
- Glover, J. C., Ijiri, Y., Levine, C. B., & Liang, P. J. (2005). Separating Facts from Forecasts in Financial Statements. *Accounting Horizons*, 19(4), 267.
- González-Sánchez, M. (2018). Effects of IFRS-13 on the Relevance of Fair Value Adjusted By Credit Risk: Evidence from Europe. *Advances in Accounting*, 40, 89-97.
- Gökçen, G., Ataman, B., & Çakıcı, C. (2016). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları* (2. B.). Beta: İstanbul.
- Gökçen, G., Öztürk, E., & Güleç, Ö. F. (2018). BOBİ FRS ve TFRS'nin Finansal Raporlara Etkileri Açısından Karşılaştırılması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar*, 3(2), 437-457.

- Gökgöz, A. (2012). TMS 8: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler Ve Hatalar Standardına İlişkin Muhasebe Uygulamaları. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 14(4), 151-173.
- Gökgöz, A. (2018). Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi ve Borsa İstanbul'da İşlem Gören İşletmeler Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 4(2), 126-138.
- Gökgöz, A., & Şentürk, F. (2015). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Şirketlerin Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü (IFRS-13) Hiyerarşisinde Kullandıkları Seviye Girdilerinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies (JAFAS)*, 1(4), 67-80.
- Gökten, S. (2018). UFRS 13 Seviye 1 ve 2 Girdilerinin Gerçeğe Uygunluğu: Etkin Piyasalar Hipotezi Çerçevesinde Kuramsal Bir Tartışma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(4), 785-809.
- Gör, Y. (2019). Finansal Başarısızlık Üzerine Bir Araştırma: BIST-100 Örneği. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 137-144.
- Gulin, D., & Hladika, M. (2016). Challenges in Applying the Fair Value Accounting During Financial Crisis. In *MultiScience-XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*, 1-8.
- Gücenme Gençoğlu, Ü. (2017a). *Genel Muhasebe*. Alfa Aktüel Yayınları: Bursa.
- Gücenme Gençoğlu, Ü. (2017b). Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/TFRS Karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 76, 1-24.
- Gücenme Gençoğlu, Ü. (2020). Taslak Hesap Planı Çerçevesinde Duran Varlıklar Hesap Grubunun Örneklerle Açıklanması. Gücenme Gençoğlu, Ü. (Editör), *Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Uygulamaları* (1.B.) kitabında (ss. 81-202). Alfa Aktüel Yayınları: Bursa.
- Gücenme Gençoğlu, Ü., & Ertan, Y. (2012). Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler Ve Türkiye'deki Durum. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 53, 1-24.

- Gücenme Gençoğlu, Ü., Özerhan, Y., & Karabınar, S. (2013). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları*. Sakarya Üniversitesi Sürekli Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Gürdal, K. (2006). Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 32, 1-12.
- Güredin, E. (2010). *Denetim ve Güvence Hizmetleri* (11.B.). Türkmen Kitabevi: İstanbul.
- Gwilliam, D., & Jackson, R. H. G. (2008). Fair Value in Financial Reporting: Problems and Pitfalls in Practice: A Case Study Analysis of the Use of Fair Valuation at Enron. *In Accounting Forum*, 32(3), 240-259.
- Haskins, M. E., & Dirsmith, M. W. (1995). Control and Inherent Risk Assessments in Client Engagements: An Examination of Their Interdependencies. *Journal of Accounting and Public Policy*, 14(1), 63-83.
- Hauschild, D: (2013). Altman Z-Score: Not just for bankruptcy. *AMPros Corporation*, 1-21.
- International Federation of Accountants (IFAC). (2018). *Guide to Using ISAs in the Audits of Small and Medium- Sized Entities* (Vol. 1 - Core Concepts Fourth Edition). <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IFAC-Guide-to-Using-ISAs-Vol-I-4th-edition.pdf>
- Ittonen, K., Tronnes, P., & Vähämaa, S. (2018). Do former auditors on the audit committee constrain earnings management? Evidence from the banking industry”, *Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2753710>*, 1-41.
- İbiş, C., & Özkan, S. (2006). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)’na Genel Bakış. *Mali Çözüm*, 74, 25-43.
- Kalıpçı Çağıran, F., & Varıcı, İ. (2019). Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 701 Çerçevesinde Kilit Denetim Konuları: Borsa İstanbul İmalat Sanayi Sektöründeki İşletmelerin Denetim Raporları Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 22, 193-208.

- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Finansal Araçlar ve Özkaynaklar* (BOBİ FRS Bölüm 9). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Hasılat* (BOBİ FRS Bölüm 5). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *İştiraklerdeki Yatırımlar* (BOBİ FRS Bölüm 10). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler Ve Şarta Bağlı Varlıklar* (BOBİ FRS Bölüm 19). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Konsolide Finansal Tablolar* (BOBİ FRS Bölüm 22). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Maddi Duran Varlıklar* (BOBİ FRS Bölüm 12). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Maddi Olmayan Duran Varlıklar* (BOBİ FRS Bölüm 14). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Muhasebe Politikaları, Tahminler ve Yanlılıklar* (BOBİ FRS Bölüm 3). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Müşterek Girişimlerdeki Yatırımlar* (BOBİ FRS Bölüm 11). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Stoklar* (BOBİ FRS Bölüm 6). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Varlıklarda Değer Düşüklüğü Karşılığı* (BOBİ FRS Bölüm 18). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF

- Kamu Gözetimi Kurumu. (2017). *Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller* (BOBİ FRS Bölüm 13).
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2018). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*.
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/YillikFaaliyetRaporlari/KGK_Faaliyet_Raporu_2017.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*.
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/YillikFaaliyetRaporlari/KGK_2019_Faaliyet_Raporu.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Bireysel Finansal Tablolar* (TMS 27).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2027.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Borçlanma Maliyetleri* (TMS 23).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2023.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Çalışanlara Sağlanan Faydalar* (TMS 19).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2019.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar* (TFRS 12).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%2012.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Finansal Araçlar* (TFRS 9).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%209.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Finansal Araçlar: Açıklamalar* (TFRS 7).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%207.pdf

- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme* (TMS 39).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2039.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Finansal Araçlar: Sunum* (TMS 32).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2032.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü* (TFRS 13).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%2013.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *İlişkili Taraf Açıklamaları* (TMS 24).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2024.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar* (TMS 28).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2028.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar* (TMS 37).
[https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2037\(2\).pdf](https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2037(2).pdf)
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Konsolide Finansal Tablolar* (TFRS 10).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%2010.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Maddi Duran Varlıklar* (TMS 16).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2016.pdf

- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Maddi Olmayan Duran Varlıklar* (TMS 38).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2038.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar* (TMS 8).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2008.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Müşterek Anlaşmalar* (TFRS 11).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%2011.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat* (TFRS 15).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%2015.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Stoklar* (TMS 2).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2002.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Varlıklarda Değer Düşüklüğü* (TMS 36).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2036.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2020). *Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller* (TMS 40).
https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2040.pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2021). *2020 Yılı İnceleme Raporu*.
<https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Diger/KGK%202020%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20%C4%B0nceleme%20Raporu.pdf>
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2021). *Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi* (BDS 200).

https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/BD S%20200_2022_Site.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2021). *İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi* (GDS 3400).https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/GDS_3400.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2021). *İşletmenin Sürekliliği* (BDS 570).https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/BD S%20570.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2021). *Üst Yönetimden Sorumlu Olanlarla İletişim* (BDS 260).https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/BD S%20260_2022_Site.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2022). *Bağımsız Denetçinin Risk olarak Değerlendirilmiş Hususlara Karşı Yapacağı İşler* (BDS 330).https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/BD S%20330_2022_Site.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2022). *Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi* (BDS 540).https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/bds %20540.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2022). *İlişkili Taraflar* (BDS 550).https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/BD S%20550.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2022). *İşletme ve Çevresini Tanımak Suretiyle Önemli Yanlılık Risklerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi* (BDS 315).https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/bds %20315-2022.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2022). *Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi* (BDS 701).

https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/BD S%20701_2022_Site.pdf

Kamu Gözetimi Kurumu. (2022). *Uzman Çalışmalarının Kullanılması* (BDS 620). https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2022_Seti/BD S%20620_2022_Site.pdf

Kaplan, S., & Reckers, P. MJ. (1995). Auditors' Reporting Decisions For Accounting Estimates: The Effect of Assessments of The Risk Of Fraudulent Financial Reporting. *Managerial Auditing Journal*, 10(5), 27-36.

Karacaer, S. (2002). TMS 19 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Aktifler Standardı Kapsamında Garanti Gider Karşılıklarının İncelenmesi. *Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi*, 4(4), 31-39.

Karacan, S., & Uygun, R. (2018). Büyük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) İle Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının (TMS/TFRS) Karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 799-813.

Karadeniz, E., & Öcek, C. (2019). Finansal Başarısızlık Riski Taşıyan İle Taşımayan İşletmelerin Finansal Oranlarının Karşılaştırmalı Analizi: Borsa İstanbul Turizm İşletmelerinde Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(2), 191-206.

Kardeş Selimoğlu, S., & Göktepe, H. (2007). Türk Ticaret Kanunu Tasarısındaki Bağımsız Denetimle İlgili Yeni Düzenlemeler. *Mali Çözüm*, 81, 17-44.

Kardeş Selimoğlu, S., & Orhan, A. (2015). Finansal Başarısızlığın Oran Analizi ve Diskriminant Analizi Kullanılarak Ölçümlenmesi: BIST'de İşlem Gören Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 66, 21-40.

Kardeş Selimoğlu, S., & Uzay, Ş. (2007). Türkiye'de Son 10 Yılda Bağımsız Denetim Alanında Yapılan Denetim Alanında Yapılan Araştırmalar: Literatür Taraması. *Mali Çözüm Dergisi*, 83, 39-52.

- Kardeş Selimoğlu, S., Özbirecikli, M., & Uzay, Ş. (2019). *Bağımsız Denetim* (3. B.). Nobel: Ankara.
- Kavut, F. L., & Güngör, N. (2018). Bağımsız Denetimde Kilit Denetim Konuları: BİST-100 Şirketlerinin 2017 Yılı Analizi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 16(59), 59-70.
- Kaya, H. P. (2018). Stoklara İlişkin TMS 2 ve BOBİ FRS Karşılaştırması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(2), 262-285.
- Khan, O. (2010). Does Fair Value Accounting Contribute to Systemic Risk in the Banking Industry?. *Columbia Business School Research Paper*, 1-54.
- Kıymetli Şen, İ., & Özbirecikli, M. (2018). BOBİ FRS'nin Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Değişiklikler: BOBİ FRS, TMS/IFRS ve Mevcut Muhasebe Sistemi Çerçevesinde Bir İnceleme. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, Özel Sayı*, 462-484.
- Kocon, M. (2020). *IFRS 9: An Auditor's Perspective*. <https://www.cpdbox.com/ifrs-9-an-auditors-perspective/>
- Koçak Şen, İ., & Sözbilir, H. (2019). IFRS 9 Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Finansal Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Swap Örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(4), 1008-1036.
- Koh, H. C., & Woo, E. (1998). The Expectation Gap in Auditing. *Managerial Auditing Journal*, 13(3), 147-154.
- Köse, H. Ö. (2012). Küresel Krizle Mücadelede Denetimin Önemi ve Yüksek Denetim Kurumlarının Rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 93-108.
- Köse, Y., & Erdoğan, S. (2015). The Audit Expectation Gap in Turkey. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 67, 193-214.
- KPMG. (2017). *Key Audit Matters - Auditor's Report Snapshot*. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/au/pdf/2017/key-audit-matters-auditor-report-20-september-2017.pdf>
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Sage: USA.

- Laux, C., & Leuz, C. (2010). Did Fair-Value Accounting Contribute to the Financial Crisis?. *Journal of Economic Perspectives*, 24(1), 93-118.
- Lazol, İ. (2014). *Genel Muhasebe* (20. B.). Seçkin Kitabevi.
- Le Guyader, L. P. (2012). Auditing Financial Instruments. *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 23(6), 49-59.
- Lee, J. E. (2018). Internal Control Deficiencies and Audit Pricing: Evidence from Initial Public Offerings. *Accounting & Finance*, 58(4), 1201-1229.
- Li, H. (2017). The Benefits of Adding Key Audit Matters to the Auditing Report. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 49, 21-24.
- Liggio, C. D. (1974). The Expectation Gap: The Accountant's Waterloo. *Journal of Contemporary Business*, 3(3), 27-44.
- Magnan, M. L. (2009). Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger or Contributor?. *Accounting Perspectives*, 8(3), 189-213.
- Masdor, N., & Shamsuddin, A. (2018). The Implementation of ISA 701-Key Audit Matters: A Review. *Global Business & Management Research*, 10(3), 1107-1116.
- Memiş, M. Ü. (2016). Kurumsal İşletme Yönetiminde Denetimin Önemi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 8(1), 34-49.
- Menicucci, E., & Paolucci, G. (2016). Fair Value Accounting and the Financial Crisis: A Literature-Based Analysis. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 14(1), 49-71.
- Menicucci, E., & Paolucci, G. (2017). Fair Value Accounting within a Financial Crisis: An Examination of Implications and Perspectives. *International Journal of Business and Social Science*, 8(2), 41-56.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Muñoz-Izquierdo, N., Laitinen, E. K., Camacho-Miñano, M. D. M., & Pascual-Ezama, D. (2020). Does Audit Report Information Improve Financial Distress Prediction

- Over Altman's Traditional Z-Score Model?. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 31(1), 65-97.
- Naiker, V., & Sharma, D. S. (2009). Former Audit Partners on the Audit Committee and Internal Control Deficiencies. *The Accounting Review*, 84(2), 559-587.
- Noronha, C., Zeng, Y., & Vinten, G. (2008). Earnings Management in China: An Exploratory Study. *Managerial Auditing Journal*, 23(4), 367-385.
- Okafor, C., & Otalor, J. I. (2013). Narrowing the Expectation Gap in Auditing: The Role of the Auditing Profession. *Research Journal of Finance and Accounting*, 4(2), 43-52.
- Okur, M. (2007). *Bağımsız Denetimin Denetimi*. SPK Yayınları: Ankara.
- Otlu, F., & Çenberlitaş, İ. (2017). TFRS 13 Çerçevesinde Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımları ve Standart Uyarınca Kaydileştirilmesi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 345-362.
- Önce, S., & Başar, B. (2010). Türkiye'deki Akademik Araştırma Dergilerinde Muhasebe Alanında Yazılmış Makalelerin Analizi: 2000-2008. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 45, 55-68.
- Özdemir, F. S., & Varıcı, İ. (2015). TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı Kapsamında Kıdem Tazminatı Müessesesi Ve Muhasebe Kayıtları: İlk Geçiş Yöntüyle Örnek İşletme Uygulaması. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(29), 159-189.
- Özer, Ö. (2017a). Geleceğin Denetimi-İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(1), 134-165.
- Özer, Ö. (2017b). Türkiye Açısından İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 17(52), 109-126.
- Özerhan, Y. (2016). Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağındaki Ölçümler Esasları Üzerine Bir Değerlendirme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(2), 307-336.

- Özkan, M., & Terzi, S. (2009). Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları (SFAS) Açısından İncelenmesi. *Mali Çözüm*, 92, 23-50.
- Özkan, Ö., & Uzun Kocamış, T. (2011). Karşılıklar Standardı ile Vergi Usul Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'na Göre karşılık Kavramının İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm*, 103, 191-214.
- Öztürk, E. (2017). Finansal Varlıkların Ölçme ve Muhasebeleştirme Esaslarının Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından Karşılaştırılması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 594-617.
- Özyürek, H. (2012). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından Bağımsız Denetimin Önemi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 95-105.
- Pamukçu, F. (2011). Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 103, 79-96.
- Pamukçu, F., & Pamukçu, N. (2011). Kıdem Tazminatı Karşılığı Hesaplamasında İş Kanunu ile Türkiye Muhasebe Standartlarındaki Düzenlemelerin Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 34(2), 65-78.
- Parlakkaya, R. (2010a). TMS-8: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardı Uygulamaları. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 3(1), 65-86.
- Parlakkaya, R. (2010b). Yasal Mevzuat ve TMS-19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar Türkiye Muhasebe Standardında Kıdem Tazminatı ve Muhasebe Uygulaması. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 269-291.
- Parlakkaya, R., & Çetin, H. (2010). Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi Finansal Krizlerin Sebebi mi Yoksa Habercisi mi?. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 3(2), 75-86.

- Pinto, I., & Morais, A. I. (2019). What Matters in Disclosures of Key Audit Matters: Evidence from Europe. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 30(2), 145-162.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2019). *Auditing the Fair Value of Financial Instruments*. <https://pcaobus.org/Standards/Documents/Staff-Guidance-Auditing-Fair-Value-Financial-Instruments.pdf>
- Putra, L. D. (2020). Developing an Audit Approach For Financial Instruments. *Accounting Financial&Tax*, <http://accounting-financial-tax.com/2012/01/developing-an-audit-approach-for-financial-instruments/>
- Ryan, S. G. (2008). Fair Value Accounting: Understanding The Issues Raised by the Credit Crunch. *Council of Institutional Investors*, July, 1-24.
- Saban, M., Küçüker, M., & Küçüker, H. (2019). Garantilerin Muhasebe Standartları Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri*, 2(1), 47-54.
- Sabuncu, B. (2019). Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Ölçüm ve Muhasebe Esaslarının Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Açısından Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 12(1), 1-26.
- Sacer, I. M., Malis, S. S., & Pavic, I. (2016). The Impact of Accounting Estimates on Financial Position and Business Performance—Case of Non-Current Intangible and Tangible Assets. *Procedia Economics and Finance*, 39, 399-411.
- Sağlar, J., & Kandemir, C. (2007). Enron Olayı: Muhasebe Hilesi mi, Sistem Hatası mı?. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 20-39.
- Sarısoy, Ö., & Kepçe, N. (2019). Bağımsız Denetim Raporunda Kilit Denetim Konularına Yer Verilmesi ve Beklenti Farkları. *Mali Çözüm*, 29(153), 39-66.
- Sayar, A. R. Z., & Ergüden, A. E. (2016). Son Düzenleme ve Gelişmeler Kapsamında Değişecek ve Yenilenecek Bağımsız Denetim Raporları. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 48, 85-98.

- Schelluch, P., & Gay, G. (2006). Assurance Provided by Auditors' Reports on Prospective Financial Information: Implications for the Expectation Gap. *Accounting & Finance*, 46(4), 653-676.
- Schipper, K. (1989). Earning Management. *Accounting Horizons*, 3(4), 91-102.
- Segal, M. (2019). Key Audit Matters: Insight from Audit Experts. *Meditari Accountancy Research*, 27(3), 472-494.
- Selling, T. I., & Nordlund, B. (2015). The Problem of Management Bias in Accounting Estimates: An Investor Perspective on Root Causes and Solutions. *Business Horizons*, 58(5), 501-508.
- Sidani, Y. M. (2007). The Audit Expectation Gap: Evidence from Lebanon. *Managerial Auditing Journal*, 22(3), 288-302.
- Sierra-García, L., Gambetta, N., García-Benau, M. A., & Orta-Pérez, M. (2019). Understanding the Determinants of the Magnitude of Entity-Level Risk and Account-Level Risk Key Audit Matters: The Case of the United Kingdom. *The British Accounting Review*, 51(3), 227-240.
- Simunic, D., Ye, M., & Zhang, P. (2015). Audit Quality, Auditing Standards, and Legal Regimes: Implications for International Auditing Standards. *Journal of International Accounting Research*, 14(2), 221-234.
- Sirois, L. P., Bédard, J., & Bera, P. (2018). The Informational Value of Key Audit Matters In the Auditor's Report: Evidence from an Eye-Tracking Study. *Accounting Horizons*, 32(2), 141-162.
- Smieliauskas, W. (2012). Principle-Based Reasoning about Accounting Estimates. *Accounting Perspectives*, 11(4), 259-296.
- Suer, A. Z. (2014). The Recognition of Provisions: Evidence from BIST100 Non-financial Companies. *Procedia Economics and Finance*, 9, 391-401.
- Şavlı, T. (2016). *UFRS 15 Kapsamında Açıklama ve Örneklerle Hasılatın Raporlanması*. İSMMMO Yayınları: İstanbul.

- Şerifler, Ü. (2019). TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü. <https://www.accafin.com/muhasebe/ifrs-ias-ufrs-tms-usgaap/tfrs-13-gercege-uygun-deger-olcumu>.
- Şınga Mugan, C., & Hacıhasanoğlu, E. (2010). Gerçeğe Uygun Değer ve Kriz: Tartışmalı İlişki. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 12(1), 1-24.
- Taş, O., & Mert, H., & Varcan Başkaya, A. (2019). Key Audit Matters of Independent Audit Reports and a Research on Implementations. *PressAcademia Procedia*, 9, 155-159.
- Temiz, H. (2018). Tahakkuk Kalitesi ve Kârın Sürengenliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: BIST 100 Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 79, 81-94.
- Teraman, Ö., & Çelik, B. (2019). Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetim Raporuna Yansıtılması: Bağımsız Denetçileri Etkilemesi Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23(1), 49-61.
- Terzi, S. (2011). Finansal Rasyolar Yardımıyla Finansal Başarısızlık Tahmini: Gıda Sektöründe Ampirik Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-18.
- Tokay, S. H., & Deran, A. (2008). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Ölçüsünün Kullanımı. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 11(1), 149-188.
- Topbaş, N. (2009). Finansal Kriz Ortamında Bankaların Muhasebe Sistemlerinde Gerçeğe Uygun Değerleme Yönteminin Etkileri. *Bankacılar Dergisi*, 68, 56-64.
- Tosunoğlu, B., & Cengiz, S. (2019). TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar, Koşullu Varlıklar Standardına İlişkin Muhasebe Uygulamaları. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 61-82.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2003). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (5018 sayılı). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5018.pdf>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2011). Türk Ticaret Kanunu (6102 sayılı). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6102.pdf>

- COSO. (2016). *İç Kontrol – Bütünleşik Çerçeve* (1. B.). Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları: İstanbul.
- Uzul, H., & Özer Keçe, F. (2016). TMS 37 Kapsamındaki Karşılıklar, Koşullu Borçlar, Koşullu Varlıkların Muhasebeleştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(5), 49-60.
- Uyar, S. (2016). Güvence Denetimi Standartları ve İleriye Yönelik Finansal Bilginin İncelenmesi (Geleceğin Denetimi). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(5), 1543-1554.
- Uzay, Ş., & Köylü, Ç. (2018). Kilit Denetim Konuları: Borsa İstanbul Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 52, 47-70.
- Uzun, E. (2005). İşletmelerde Finansal Başarısızlığın Teorik Olarak İrdelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 27, 158-168.
- Uzun, E. (2018). VUK, TMS/TFRS ve BOBİ FRS Açısından Maddi Duran Varlıkların Karşılaştırılması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 81, 344-354.
- Velte, P. (2019). Associations between the Financial and Industry Expertise of Audit Committee Members and Key Audit Matters within Related Audit Reports. *Journal of Applied Accounting Research*, 21(1), 185-200.
- Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. Sage Publications.
- www.coso.org
- www.iaasb.org
- www.kgk.gov.tr
- Yalçın, S. (2019). TFRS, BOBİ FRS ve MSUGT’de Diğer İşletmelere Yapılan Finansal Araç Yatırımları: Muhasebeleştirme, Değerleme, Sunum ve Açıklamalar. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 3(3), 321-341.
- Yanık S. S., & Çil Koçyiğit, S. (2014). Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kapsamında ISAE 3000 ve Bağımsız Güvence Raporlarının ISAE 3000 Açısından Değerlendirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 16(4), 121-151.

- Yanık S. S., & Öztürk, C. (2016). Türkiye Denetim ve Güvence Standartları Kapsamında İleriye Yönelik Finansal Bilgiye İlişkin Güvence Raporlarının GDS 3400 Açısından İncelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(1), 127-158.
- Yanık, S., & Karataş, M. (2017). Denetim Raporlarının Geleceği: Yeni Düzenlemeler ve Ülke Uygulamaları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 73, 1-26.
- Yavuzaslan, S., & Kalmış, H. (2016). İşletmelerin Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi ve Borsa İstanbul AŞ Şirketleri Üzerinde Bir Uygulama. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(27), 353-384.
- Yılandıcı, M., Yıldız, B., & Kiracı, M. (2016). *Türkiye Bağımsız Denetim Standartları ile Uyumlu Muhasebe Denetimi* (2.B.). Detay Yayıncılık: Ankara.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. B.). Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Yıldırım, G. (2019). BOBİ FRS Karşılıklar Standardı ve Uygulaması. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı*, 421-431.
- Yıldırım, S., & Karanlık, S. (2008). Türkiye Muhasebe Standardı (TMS-37) Kapsamında Karşılıklar ve Garanti Giderleri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 10(3), 107-123.
- Yıldız, A. (2014). Kurumsal Yönetim Endeksi ve Altman Z Skoruna Dayalı Lojistik Regresyon Yöntemiyle Şirketlerin Kredi Derecelendirmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 71-89.
- Young, B. (2005). Related-Party Transactions: Why They Matter and What Is Disclosed. *The Corporate Governance Advisor*, 13(4), 1-7.
- Yücel, S., Öncü, M. A., & Akcan, A. (2020). Türkiye'deki Güncel Muhasebe Mevzuatına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması ve Değerleme Hükümlerinin Karşılaştırılması. *Electronic Journal of Social Sciences*, 19(73), 18-35.
- Yükçü, S., & Gönen, S. (2012). Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar Standardına İlişkin Uygulama Önerileri. *Mali Çözüm Dergisi*, 114, 17-36.

- Yükçü, S., & Yaşar, Ş. (2013). Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıkların TMS 37 Standardı Kapsamında İncelenmesi. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 13(40), 1-13.
- Yürekli, E. (2019). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Yargı Kullanımında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımına Etkileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 68-283.
- Zengin, S. (2018). *Finansal Tablo Hileleri ve BOBİ FRS Kapsamında Örnek Uygulamalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

_ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Alp		AYTAÇ
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İNGİLİZCE		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2003	2007	Ankara Tınaztepe Lisesi
Lisans	2007	2011	Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – İşletme Bölümü
Yüksek Lisans	2011	2014	Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – İşletme Tezli Yüksek Lisans
Doktora	2014	2022	Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – Doktora
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2013	2022	Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – Araştırma Görevlisi
2.	2022	Devam ediyor	Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Bilgisayar İşletmeni
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar	Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Bilim ve Araştırma Derneği Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı		

**Katıldığı Proje ve
Toplantılar**

BİLDİRİLER

- AYTAÇ ALP, GÜCENME GENÇOĞLU ÜMIT (2019). REPORTING OF NONCURRENT ASSETS HELD FOR SALE AND DISCONTINUED OPERATIONS WITHIN THE SCOPE OF TFRS 5 AND A RESEARCH ON BIST 100. V. International Symposium on Accounting and Finance.
- GÜCENME GENÇOĞLU ÜMIT, AYTAÇ ALP, KURT YUSUF (2017). THE RELATIONSHIP BETWEEN LIQUIDITY RATIOS AND CASH PROVIDED FROM MAIN ACTIVITIES OF THE COMPANIES. IV. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON ACCOUNTING AND FINANCE, 322-330.
- ÇABUK ADEM, AYTAÇ ALP, AKHAN CAN EFECAN (2017). THE RELATIONSHIP BETWEEN CONTINUOUS AUDITING AND INTERNAL CONTROL. IV. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON ACCOUNTING AND FINANCE, 213-222.
- AYTAÇ ALP, GÜCENME GENÇOĞLU ÜMIT (2017). AUDITING OF FINANCIAL SUSTAINABILITY FOR LISTED AND NON-LISTED COMPANIES THAT SUBJECT TO INDEPENDENT AUDIT: A RESEARCH IN BURSA. IV. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON ACCOUNTING AND FINANCE, 297-304. 4.
- ÇABUK ADEM, AYTAÇ ALP (2016). ASSESSMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM WITHIN THE SCOPE OF COSO REPORT AND AND APPLICATION IN BURSA. International Congress of Management, Economy and Policy.
- AYTAÇ ALP, GÜCENME GENÇOĞLU ÜMIT (2016). Business Continuity in Financial Reporting and Independent Auditing Standards in Turkey. Conference of the International Journal of Arts and Sciences.
- GÜCENME GENÇOĞLU ÜMIT, AYTAÇ ALP (2016). STUDIES ON CORPORATE SUSTAINABILITY AND LEGISLATIVE REGULATIONS IN TURKEY. Conference of the International Journal of Arts Sciences
- GÜCENME GENÇOĞLU ÜMIT, AYTAÇ ALP (2014). THE PROCESS OF FORMATION OF ACCOUNTING STANDARDS AND THE PRESENT SITUATION IN TURKEY. III. International Symposium on Accounting and Finance

<p>Yayınlar:</p>	<p>MAKALELER</p> <ul style="list-style-type: none"> • GENÇOĞLU, Ü. G., AYTAÇ, A., & AYHAN, S. H. Situation of Sectors Financed by Participation Banks: 2015-2019 Period Analysis. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 24(2), 453-462. • Aytaç, A. & Gücenme Gençoğlu, Ü. (2020). KEY AUDIT MATTERS: A PERSPECTIVE BASED ON IBLIOMETRIC ANALYSIS . Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi , 22 (3) , 547-562 . DOI: 10.31460/mbdd.749642 • Aytaç, A. & Çabuk, A. (2020). ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF INTERNAL CONTROL SYSTEM AND A CASE STUDY. Journal of Accounting and Taxation Studies , 13 (2) , 353-376 . DOI: 10.29067/muvu.603777 • Aytac, A., & Gencoglu, U. G. (2020). Maddi duran varlıklar ve amortismanlar açısından TFRS, BOBİ FRS, KÜMİ FRS Taslağı ve MSUGT'daki uygulamaların karşılaştırılması. Business and Economics Research Journal, 11(3), 753-767. • Gençoğlu, Ü. G., & Aytaç, A. (2017). Halka Açık ve Halka Açık Olmayan İşletmelerde Finansal Sürekliliğin Denetimi ve Bursa İlinde Bir Arastirma. Business and Economics Research Journal, 8(2), 349. • Eker, M., & Aytaç, A. (2017). The Role of ERP in advanced managerial accounting techniques: A conceptual framework 1. Business and Economics Research Journal, 8(1), 83. • Eker, M., & Aytaç, A. (2016). Effects of interaction between ERP and advanced managerial accounting techniques on firm performance: Evidence from Turkey. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (72), 187-210. • Gençoğlu, Ü. G., & Aytaç, A. (2016). Kurumsal sürdürülebilirlik açısından entegre raporlamanın önemi ve BIST uygulamaları. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (72), 51-66. • Gençoğlu, Ü. G., & Aytaç, A. (2016). STUDIES ON CORPORATE SUSTAINABILITY AND LEGISLATIVE REGULATIONS IN TURKEY. Is, Guc: The Journal of Industrial Relations & Human Resources, 18(4). <p>KİTAP BÖLÜMLERİ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muhasebe, Organizasyon, Pazarlama: Anlayış, Tartışma ve Gelişmeler, Bölüm adı:(Türkiye'deki Raporlama Anlayışındaki Gelişmeler ve Gerçeğe Uygun Değer ile Ölçüm) (2021)., AYTAÇ ALP, GÜCENME GENÇOĞLU ÜMİT, Gazi Kitabevi, Editör:Karabulut Şahin, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 466, ISBN:978-625-7358-86-6, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 7053512) • COVID-19 SALGINININ İŞLETMELERİN FİNANSAL TABLOLARI ÜZERİNE ETKİSİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ, Bölüm adı:(COVID-19 SÜRECİNİN ARACI KURUMLARIN FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNE ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ) (2021)., GÜCENME GENÇOĞLU ÜMİT, AYTAÇ ALP, Gazi Kitabevi, Editör: AKDOĞAN NALAN, DOĞAN DENİZ UMUT, ÇETİNKAYA NESLİHAN, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 1370, ISBN:978-625-7530-48-4, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 7254909) • Organizational Auditing and Assurance in the Digital Age, Bölüm adı:(The Transformation of Auditing From Traditional to Continuous Auditing in the Era of Big Data) (2019)., ÇABUK ADEM,AYTAÇ ALP, IGI Global, Editör:Rui Pedro Marques, Carlos Santos, Helena Inacio, Basım sayısı:1, ISBN:9781522573579, İngilizce(Bilimsel Kitap),(YayınNo:5347058)
<p>Diğer:</p>	
<p>İletişim (e-posta):</p>	
	<p>Tarih: 04.03.2022</p> <p>İmza:</p> <p>Adı-Soyadı: Alp AYTAÇ</p>